

Okresní správa Státní bezpečnosti v Liberci v době tzv. normalizace

Diplomová práce

Studijní program:

Studijní obory:

N7503 Učitelství pro základní školy

Učitelství dějepisu pro 2. stupeň základní školy

Učitelství občanské výchovy pro 2. stupeň základní
školy

Autor práce:

Thesis Supervisors:

Bc. Barbora Zímová

Mgr. Kateřina Portmann, Ph.D.

Katedra historie

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Barbora Zímová**
Osobní číslo: **P16000556**
Studijní program: **N7503 Učitelství pro základní školy**
Studijní obory: **Učitelství dějepisu pro 2. stupeň základní školy**
Učitelství občanské výchovy pro 2. stupeň základní školy
Název tématu: **Okresní správa Státní bezpečnosti v Liberci v době tzv. normalizace**
Zadávací katedra: **Katedra historie**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Cílem diplomové práce je na základě studia pramenů (především materiály z Archivu bezpečnostních složek) a odborné literatury charakterizovat činnost Okresní správy Státní bezpečnosti v Liberci v období tzv. normalizace. Detailní pozornost bude zaměřena na personální složení výše uvedené instituce.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury: **viz příloha**

Vedoucí diplomové práce:

Mgr. Kateřina Lozoviuková, Ph.D.

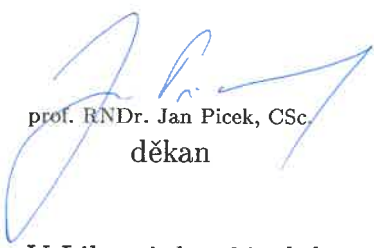
Katedra historie

Datum zadání diplomové práce:

30. dubna 2017

Termín odevzdání diplomové práce:

30. dubna 2018

prof. RNDr. Jan Pícek, CSc.
děkan

doc. PhDr. Jaroslav Pažout, Ph.D.
vedoucí katedry

V Liberci dne 30. dubna 2017

Příloha zadání diplomové práce

Seznam odborné literatury:

1. PRAMENY

1.1 ARCHIVY

Archiv bezpečnostních složek, Praha
Státní okresní archiv v Liberci

2. LITERATURA

HAUSEROVÁ, Nikola. Petiční hnutí v Československu v letech 1987-1988: The Petition movement in the Czechoslovakia in 1987-1988 [CD- ROM]. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2015.

KAPLAN, Karel. Nebezpečná bezpečnost. Brno: Doplněk, 1999, 289 s. ISBN 80-7239-024-4.

KAPLAN, Karel. Protistátní bezpečnost: 1945-1948: historie vzniku a působení StB jako mocenského nástroje KSČ. Praha: Plus, 2015, 490 s. ISBN 978-80-259-0364-3.

MADRY, Jindřich. Sovětská okupace Československa, jeho normalizace v letech 1969-1970 a role ozbrojených sil. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1994, 169 s. ISBN 80-85270-30-7.

MAŇÁK, Jiří. Čistky v Komunistické straně Československa 1969-1970. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1997, 127 s. Sešity Ústavu pro soudobé dějiny, sv. 28. ISBN 80-85270-59-5.

MATOUŠOVÁ, Petra. Perzekuce františkánů na Liberecku v 80. letech 20. století. Liberec, Technická univerzita v Liberci. 2012.

PAŽOUT, Jaroslav. Perzekuce odpůrců režimu v okrese Liberec v období tzv. normalizace z pohledu Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných, in: Fontes Nissae, r. XI/2010, s. 153-213. ISBN 978-80-7372-706-2.

ROSINOVÁ, Pavla. Petiční hnutí v Československu v roce 1989: The Petition movement in the Czechoslovakia in 1989. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2015.

Prohlášení

Byla jsem seznámena s tím, že na mou diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci nezasahuje do mých autorských práv užitím mé diplomové práce pro vnitřní potřebu Technické univerzity v Liberci.

Užiji-li diplomovou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědoma povinnosti informovat o této skutečnosti Technickou univerzitu v Liberci; v tomto případě má Technická univerzita v Liberci právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Diplomovou práci jsem vypracovala samostatně jako původní dílo s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím mé diplomové práce a konzultantem.

Současně čestně prohlašuji, že texty tištěné verze práce a elektronické verze práce vložené do IS/STAG se shodují.

22. července 2019

Bc. Barbora Zímová

Poděkování

Chtěla bych poděkovat zejména vedoucí práce Mgr. Kateřině Portmann, Ph.D. za její pomoc při zpracování tohoto tématu a za poskytnutí materiálů, informací a cenných rad. Dále děkuji zaměstnancům Archivu bezpečnostních složek, především Mgr. Pavlu Ptáčníkovi a Mgr. Ondřeji Fišrovi za pomoc s hledáním archivních materiálů. Děkuji také Petru Pártlovi, za rozhovor a cenné materiály, které mi poskytl. A v neposlední radě bych chtěla poděkovat také všem ostatním, kteří mi jakýmkoli způsobem pomáhali a podporovali při zpracovávání této práce.

Anotace

Tato diplomová práce se zabývá činností Okresní správy Státní bezpečnosti v Liberci v době tzv. normalizace, se zaměřením na období 1968-1973. V teoretické části je představen Liberec v roce 1968, dále je zde popsána invaze vojsk Varšavské smlouvy a nástup tzv. normalizace. Pozornost je věnována i stranickým čistkám, které probíhaly počátkem 70. let. Praktická část se zaměřuje na analýzu plánů práce Státní bezpečnosti v Liberci a jejich vyhodnocení. Detailní pozornost je také věnována personálnímu obsazení Státní bezpečnosti v Liberci v roce 1968. Závěrem je uvedena akce s krycím názvem Vedoucí, které se StB v Liberci počátkem 70. let velmi věnovala.

Klíčová slova: Liberec, Státní bezpečnost, tzv. normalizace, Personální obsazení StB v Liberci, Akce Vedoucí, stranické čistky

Annotation

The thesis deals with the activity of district administration of State Security in Liberec during the period of so called normalization, focused on years 1968-1973. The theoretical section introduces following: Liberec in 1968, the invasion of Warsaw Pact forces and the beginning of so called normalization as well. It also presents Purges of the Communist Party, which occurred during early 70's. The practical section is focused on State Security in Liberec in terms of its work plans analysis including evaluation. Special attention is also paid to its employees in 1968. Finally, the thesis presents an incident with the codename *Leader*, to which State Security in Liberec was truly dedicated in early 70's.

Key words: Liberec, State Security, normalization, employees of State Security in Liberec, the *Leader* incident, Purges of the Communist Party

Obsah

Seznam použitých zkratk	9
Úvod	11
1. Kritika pramenů a literatury	13
1.1 Kritika pramenů	13
1.2 Kritika literatury	15
2. Liberec a invaze vojsk Varšavské smlouvy	16
2.1 Liberec v roce 1968	17
2.2 Nástup tzv. normalizace	19
2.2.1 Stranické čistky	22
3. O-StB v letech 1968-1973	28
3.1 Státní bezpečnost	28
3.1.1 Správa a organizace StB v rámci okresu	29
3.2. Nepřátelé státu	32
3.2.1 Vnější nepřítel	32
3.2.2 Vnitřní nepřítel	33
3.3 Agenturní síť	34
4. Personální obsazení O StB v Liberci	43
4. 1. Personální otřesy	43
4.1.1. Bohumil Vávra	44
4.1 2. Jaroslav Jirsák	46
4.1.3. Jiří Hýča	49
4.1.1.4 Alois Řezníček	53
4.2 Náčelníci O STB v Liberci	57
4.2.1 Jindřich Vaníček	58
4.2.2 JUDr. Vít Hyka	66
4.3. Zástupci náčelníka StB Liberec	73
4.3.1 Jaroslav Fialka	74
4.4 Další pracovníci O-StB Liberec	77
4.4.1 Karel Kopřiva	78
4.4.2 Josef Trojan	80
4.4.3 Josef Žádník	83
5. Činnost O -StB v letech 1968- 1973	86
5.1 Reformní komunisté, VŠST, Divadlo F. X. Šaldy	86

5.2 Organizace KAN a K-231	97
5.3 Vízoví cizinci, zahraniční rozvědky a Němci	99
5.4 Akce Vedoucí.....	105
Závěr	119
Seznam použitých pramenů a literatury	122
Prameny	122
Orální historie	122
Online zdroje	122
Filmové dokumenty.....	122
Literatura.....	122
Seznam příloh.....	126

Seznam použitých zkratk

ABS- Archiv bezpečnostních složek

ČSM- Československý svaz mládeže

ČsSS- Československý státní statek

ČSSR- Československá socialistická republika

HS StB- Hlavní správa Státní bezpečnosti

JZD- Jednotné zemědělské družstvo

KB- konspirační byt

KS- kapitalistické státy

KSČ- Komunistická strana Československa

KS MV- Krajská správa Ministerstva vnitra

KSSS- Komunistický strana Sovětského svazu

KS StB- Krajská správa Státní bezpečnosti

KS SNB- Krajský správa Sboru národní bezpečnosti

KV StB- Krajské velitelství Státní bezpečnosti

MěNV- Městský národní výbor

MO- KSČ- Místní organizace Komunistické Strany Československa

MV- Ministerstvo vnitra

např.- například

NVÚ- Nápravně výchovný ústav

OO MV- Okresní oddělení Ministerstva vnitra

OpaV- Oddělení pasů a víz

OPK- Oddělení pasové kontroly

O- StB- Oddělení Státní bezpečnosti
O-VB- Oddělení Veřejné bezpečnosti
OV KSČ- Obvodní výbor Komunistické strany Československa
OŽD MV- Odbor železniční dopravy Ministerstva vnitra
PB- propůjčený byt
PLR- Polská lidová republika
roz.- rozená
RSS- Rok stranického školení
Sb.- Sbírka zákona
SNB- Sbor národní bezpečnosti
StB- Státní bezpečnost
SSSR- Svaz sovětských socialistických republik
tzv.- takzvané
ÚV- Ústřední výbor
VB- Veřejná bezpečnost
VC- vízoví cizinec
VŠST- Vysoká škola strojní a textilní
VUML- Večerní univerzita marxismu-leninismu
VÚ- vojenský útvar
ZDŠ- základní devítiletá škola

Úvod

Tématem mé diplomové práce je Okresní správa Státní bezpečnosti v Liberci v době tzv. normalizace. Cílem bylo zpracovat příspěvek o činnosti Okresní správy Státní bezpečnosti v Liberci v době tzv. normalizace. Původně jsem chtěla porovnat konkrétní plány činnosti StB v Liberci s jejich vyhodnoceními. Tento prvotní plán se však v průběhu výzkumu ukázal jako nereálný, a to kvůli tomu, že se mi nepodařilo dohledat potřebné archiválie. Důvodem, proč se mi je nepodařilo dohledat, bylo to, že se tyto archiválie nedochovaly. Měla jsem tedy k dispozici některé plány a jejich vyhodnocení, ale problémem bylo, že například k roku 1970 se mi podařilo dohledat pouze vyhodnocení plánu a plán jako takový jsem neměla. Z těchto důvodů jsem se nakonec rozhodla, že analýzu provedenu tematicky.

Z analýzy mnou prostudovaných materiálů uložených v Archivu bezpečnostních složek (dále jen ABS) vyplynulo, že v letech 1968-1973 v popředí zájmu Státní bezpečnosti stáli reformní komunisté, vizoví cizinci a zahraniční delegáti, dále pak nepřátelské rozvědky kapitalistických států, Němci a Židé, organizace vzniklé v období tzv. Pražského jara, konkrétně K-231 a Klub angažovaných nestraníků a inteligence, která se soustřeďovala především na Vysoké škole strojní a textilní a v Divadle F. X. Šaldy.

Ve své práci jsem se zaměřila na počáteční období tzv. normalizace, konkrétně tedy na roky 1968- 1973, kdy došlo k potlačení tzv. Pražského jara, intervenci vojsk Varšavské smlouvy a ke stranickým čistkám v Komunistické straně Československa. Stejnou pozornost jako činnosti StB v Liberci jsem věnovala i personálnímu obsazení. Většina mnou identifikovaných příslušníků SNB působících na StB v Liberci v době tzv. normalizace vstoupila do služeb Ministerstva vnitra v 50. letech, výjimkami byli například Vít Hyka, který do služeb MV vstoupil již v roce 1945 a Karel Kopřiva, který do služeb MV vstoupil až v roce 1969.

Čistky se po invazi vojsk Varšavské smlouvy nevyhnuly ani StB. V případě Liberce muselo odejít postupně hned několik příslušníků. Konkrétně Bohumil Vávra, Jaroslav Jirsák, Jiří Hýča nebo Alois Řezníček, kteří byli v letech 1969-1971 vyloučeni

z KSČ a propuštění ze služeb StB v Liberci. Jedinou výjimkou byl Alois Řezníček, který svou funkci v StB v Liberci opustil sám, nedá se však říci, že by to bylo dobrovolné rozhodnutí, protože jeho nadřízení a celý stranický aparát na něho vyvíjeli obrovský nátlak. Důvodem, proč byli výše zmíněné osoby vyloučeni z KSČ a propuštění ze služeb SNB, bylo to, že patřili k reformnímu křídlu komunistů, které prosazovalo například ekonomické a společenské reformy nebo uvolnění v oblasti cenzury. Dalším jejich „prohřeškem“ bylo i to, že nesouhlasili s intervencí vojsk Varšavské smlouvy na území Československa v srpnu 1968.

K doložení konkrétní činnosti liberecké StB jsem zvolila případovou studii „Akce Vedoucí“. Ta byla vedena na mé vzdálené příbuzné Danuši Pártlovou a Eduarda Pártla. Vedle analýzy tradičních archivních zdrojů jsem mohla využít i metody orální historie. Na základě rozhovoru, který jsem provedla s jejich synem Petrem Pártlem, jsem mohla svou práci obohatit i o jeho vzpomínky.

Má práce je rozdělena do tří hlavních kapitol, první se zaměřuje na představení Liberce v roce 1968, je zde popsána invaze vojsk Varšavské smlouvy a nástup tzv. normalizace. Prostor je věnovaný i stranickým čistkám, které probíhaly počátkem 70. let. Ve druhé kapitole je stručně charakterizována role StB ve společnosti a politickém systému, dále jsou zde představeni někteří příslušníci, kteří v době tzv. normalizace působili v StB v Liberci. Popisují zde i čtyři případy personálních otřesů, ke kterým došlo počátkem 70. let právě v důsledku stranických čistek. Poslední kapitola se věnuje činnosti Státní bezpečnosti v Liberci a již zmíněné „Akci Vedoucí“.

1. Kritika pramenů a literatury

1.1 Kritika pramenů

Zásadním zdrojem pro dosažení stanovených cílů se staly personální spisy¹ jednotlivých příslušníků Sboru národní bezpečnosti, které jsou uloženy v Archivu bezpečnostních složek v Praze. Z těchto pramenů jsem vycházela v části své práce věnované personálnímu obsazení. Prameny z Ministerstva vnitra včetně zmíněných personálních spisů však mají své limity. Například činy, za které stranický aparát chválil své pracovníky a považoval je za ohromný úspěch, by z pohledu demokratických principů byly považovány za bezpráví.

Dalším cenným zdrojem informací byl i fond² pracovních plánů a jejich vyhodnocení, který se zaměřoval na činnost Okresní správy Státní bezpečnosti v Liberci. Tyto materiály jsou opět uloženy v Archivu bezpečnostních složek. Jak jsem již naznačila, problémem těchto archiválií bylo to, že se ne všechny spisy dochovaly do současné doby.

Další materiály, které jsem pro svou práci využila, mi poskytl Petr Pártl, se kterým jsem provedla i rozhovor týkající se akce Vedoucí a jeho rodičů. Metoda orální historie je značně problematická, protože od pamětníků můžeme získat zkreslené či nějak subjektivně zabarvené informace. Z těchto důvodů jsem se ještě opřela o práci *Naslouchat hlasům paměti: teoretické a praktické aspekty orální historie*³, jejímiž autory jsou Miroslav Vaněk, Pavel Mücke a Hana Pelikánová. Další materiály⁴ k „Akci Vedoucí“ jsem získala z rodinného archivu Pártlůvých. Jednalo se především o spisy, týkající se jejich soudního líčení u Krajského soudu v Ústí nad Labem a soudního líčení u Nejvyššího soudu České socialistické republiky v Praze. Informace o tom, jak na „Akci Vedoucí“ nahlížela liberecká StB jsem získala v materiálech⁵ uložených v Archivu bezpečnostních složek v Praze.

¹ ABS, fond Personální spisy.

² ABS, fond B4_5/II.

³ VANĚK, Miroslav; MÜCKE, Pavel; PELIKÁNOVÁ, Hana. *Naslouchat hlasům paměti: teoretické a praktické aspekty orální historie*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2007. ISBN: 978-80-7285-089-1.

⁴ Osobní archiv Petra Pártla, Krajská prokuratura v Ústí nad Labem. Obžaloba proti Pártlůvi, Pártlův a Reitzovi. Ústí nad Labem, 3. 7. 1974.

⁵ ABS, Svazek OB1766MV podsvazek č.3.

Dalším pramenem, který jsem ve své práci využila, byla kniha od bývalého ministra vnitra Lubomíra Štrougala, která se jmenuje *Paměti a úvahy*⁶. Štrougal v této knize popisuje své vzpomínky, postoje a celou politickou kariéru. Problémem tohoto zdroje je to, že informace v něm jsou značně subjektivně zabarvené, a proto je potřeba je relativizovat.

Zajímavým pramenem vypovídajícím o tom, jak vypadala situace v Československu v době tzv. normalizace, jsou dobové filmy a seriály. Konkrétně seriál *30 případů majora Zemana*⁷ natočený v 70. letech. Dále také dokument *Probuzení 1968*, který pojednává o intervenci vojsk Varšavské smlouvy v srpnu 1968⁸ a krátký film *Liberecká svědectví a jiné osudy*⁹. Zmínit lze také krátký dokument s názvem *Jezerní aféra 1964*, který pojednává o akci „Černé jezero“¹⁰, která se odehrála v roce 1964 na Šumavě.

⁶ ŠTROUGAL, Lubomír. *Paměti a úvahy*. Praha: Epoque, 2009. ISBN: 978-80-7425-026-2.

⁷ 30 případů majora Zemana. Štvanice [seriál], režie Jiří Sequens st., ČSR, 1978.

⁸ *Probuzení 1968* [dokument], režie P.M. Michal. Spacium: Praha, 2008.

⁹ HÁDKOVÁ, Jana. *Liberecká svědectví a jiné osudy* [krátký film], režie Jana Hádková. Spacium: Praha, 2008.

¹⁰ ČT Tajemství Černého jezera, léto 1964 pod taktovkou StB. [online], [vid. 14. 7. 2019], dostupné z <https://ct24.ceskatelevize.cz/domaci/1028927-tajemstvi-cerneho-jezera-leto-1964-pod-taktovkou-stb>.

1.2 Kritika literatury

K obecnému popsání společenské a politické situace v Liberci v době tzv. normalizace jsem využila regionální literaturu, konkrétně knihu *Liberec*¹¹ od kolektivu autorů a publikaci *Kniha o Liberci*¹² rovněž od kolektivu autorů. Dále jsem také čerpala z knihy od Jiřího Maňáka *Od ústupu k porážce, od omezování k likvidaci: postup „normalizace“ a jeho vyvrcholení v „očistě“ liberecké okresní organizace Komunistické strany Československa*¹³, kde je velmi dobře zpracovaná problematika stranických čístek v Liberci.

Informace o roli Státní bezpečnosti ve společnosti a v politickém systému jsem čerpala převážně z knihy od Prokopa Tomka *Okres na východě 1960-1989, Občané a nejnižší článek Státní bezpečnosti na příkladu okresu Havlíčkův Brod*.¹⁴ Přestože je tato kniha orientována na okres Havlíčkův Brod lze v ní najít cenné informace týkající se obecně správy, organizace a vývoji Státní bezpečnosti v rámci okresu.

Ve své práci se věnuji i stručnému představení některých ministrů vnitra, například Rudolfo Barákovi. Informace o Rudolfovi Barákovi jsem čerpala z publikace od Prokopa Tomka *Život a doba ministra Rudolfa Baráka*¹⁵, kde je chronologicky popsán jeho život a vývoj politické kariéry, včetně politického procesu, který s ním byl veden v 60. letech.

K akci Vedoucí jsem kromě osobního rozhovoru s Petrem Pártlem a archivních pramenů využila bakalářskou práci od Romany Jandourkové *Autobiografie politického vězně*¹⁶. Romana Jandourková je vnučkou Danuše Pártlové, která byla jednou z hlavních akterek akce Vedoucí. Jandourková svou bakalářskou práci mimo jiné opřela o rozhovor s Danuší Pártlovou, a proto v ní najdeme mnohé vzpomínky z jejího života, které by jinak nebylo možné získat, protože Danuše Pártlová už nežije.

Kompletní seznam pramenů a literatury je uveden na konci práce.

¹¹ LHOTOVÁ, Markéta a kol. *Liberec*, 1.vyd. Praha: NLN, 2017. ISBN: 978-80-7422-483.

¹² KARPAŠ, Roman a kol. *Kniha o Liberci*. 1. vyd. Liberec: Dialog, 2004. ISBN: 80-86761-13-4.

¹³ MAŇÁK, Jiří. *Od ústupu k porážce, od omezování k likvidaci: postup "normalizace" a jeho vyvrcholení v "očistě" liberecké okresní organizace Komunistické strany Československa*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2011. ISBN: 978-80-7285-144-7. s. 7.

¹⁴ TOMEK, Prokop: *Okres na Východě 1960-1989. Občané a nejnižší článek Státní bezpečnosti na příkladu okresu Havlíčkův Brod*. Praha 2008.

¹⁵ TOMEK, Prokop. *Život a doba ministra Rudolfa Baráka*. Praha: Vyšehrad. 2009. ISBN: 978-80-7021-982-9.

¹⁶ JANDOURKOVÁ, Romana. *Autobiografie politického vězně*. Praha, 2000. Univerzita Karlova v Praze. Fakulta sociálních věd. Bakalářská práce.

2.Liberec a invaze vojsk Varšavské smlouvy

Ve druhé polovině 60. letech žilo v okrese Liberec téměř 145 tisíc obyvatel, a to v deseti městech, šedesáti osmi vesnicích a sto jednapadesáti osadách. Počet komunistů v okresní organizaci v této době mírně přesahoval 17,6 tisíc členů. Z toho lze vyvodit, že organizovanost obyvatel okresu Liberec v řadách komunistické strany činila 12,2 %¹⁷

Ve druhé polovině 60. let se uvnitř KSČ zformulovaly dva proti sobě jdoucí proudy. Na jedné straně stáli tzv. reformisté, kteří podporovali demokratizaci politického života a ozdravení ekonomiky. Na druhé straně byli tzv. konzervativci, kteří považovali dosavadní vývoj za správný a v reformách spatřovali hrozbu socialismu.¹⁸

Spor mezi oběma proudy se v komunistickém vedení vyhrocoval a kritika prvního tajemníka ÚV KSČ Antonína Novotného vyústila na lednovém zasedání ÚV KSČ v jeho odstoupení. V této funkci ho vystřídal Alexandr Dubček.¹⁹ Změny v celostátním vedení KSČ byly komunisty z libereckého okresu sledovány, není však známo, že by se na nich nějak aktivně podíleli, naopak akceptování výsledků z jednání ÚV KSČ probíhalo v liberecké okresní stranické organizaci obvyklým tempem.²⁰

Na konci února 1968 se začala projevovat nespokojenost s tím, že není třeba požadovat změny jen v politice celostátního vedení strany, ale že je potřeba se zaměřit i na činnost stranických orgánů v okrese. V sobotu 16. března začalo jednání okresní organizace KSČ, které se protáhlo až do pondělí 18. března. Právě toto jednání se stalo vhodným místem pro vyjádření nesouhlasu, a pro kritiku vedoucího tajemníka, kterým byl Čestmír Lovětínský.²¹ Ten byl kritizován, především za to, že údajně zamlčoval závěry lednového zasedání, a také kvůli jeho morálnímu profilu a opilství. I přes

¹⁷ MAŇÁK, Jiří. *Od ústupu k porážce, od omezování k likvidaci: postup "normalizace" a jeho vyvrcholení v "očistě" liberecké okresní organizace Komunistické strany Československa*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2011. ISBN: 978-80-7285-144-7. s. 7.

¹⁸ KARPAS, Roman a kol. *Kniha o Liberci*. 1. vyd. Liberec: Dialog, 2004. ISBN: 80-86761-13-4. s. 462.

¹⁹ Tamtéž, s. 462.

²⁰ MAŇÁK, Jiří. *Od ústupu k porážce, od omezování k likvidaci: postup "normalizace" a jeho vyvrcholení v "očistě" liberecké okresní organizace Komunistické strany Československa*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2011. ISBN: 978-80-7285-144-7. s. 9.

²¹ Tamtéž, s. 11.

veškerou kritiku byl však nakonec v tajné volbě opět zvolen do funkce vedoucího tajemníka okresního výboru, přestože ze všech zvolených členů získal nejméně hlasů.

Jeho znovuzvolení mělo ve stranických organizacích negativní ohlas a opět způsobilo vlnu kritiky, která dopadla na celé předsednictvo OV KSČ.²² Průběh konference a abdikace prezidenta Antonína Novotného, který byl nahrazen armádním generálem Ludvíkem Svobodou, způsobily i změny ve vedení liberecké okresní organizace KSČ. Na mimořádné schůzi, která se konala 25. března, bylo odsouhlaseno, že novým vedoucím tajemníkem se stane Ladislav Belda, který stejně jako předseda Městského Národního Výboru (MěstNV) Jiří Moulis patřil k reformnímu proudu.²³

2.1 Liberec v roce 1968

V této době byl nastartován proces uvolňování, kdy docházelo k demokratizaci života a k rozšiřování politických aktivit. Výbory v některých základních organizacích KSČ, například Vysoká škola strojní a textilní (VŠST) nebo Plastimat sami požadovaly, aby jejich volby byly potvrzeny novým hlasováním, které mělo tentokrát proběhnout tajně. Stejně se zachovala i rada MěNV, která rovněž žádala o zopakování hlasování, které mělo prokázat, zda její důvěra přetrvává. K tajnému hlasování došlo 26. března a radě byla důvěra potvrzena.²⁴

K hlavním požadavkům občanů patřily především úpravy platů, rozvoj osobního podnikání nebo svobodné cestování. V březnu fakticky zanikla cenzura a také došlo ke znovuoobnovení některých organizací a klubů jako byl například Klub českých turistů nebo Junák.²⁵ V květnu 1968 byla v Liberci založena okresní organizace bývalých politických vězňů K-231²⁶, v jejímž čele stanul Josef Veverka. Cílem tohoto klubu byla rehabilitace obětí politických procesů a jejich plnohodnotné zařazení do společenského života, ale také kladly důraz na to, aby byli potrestáni viníci, kteří se na procesech podíleli.²⁷ Další nově vzniklou organizací v okrese byl Klub angažovaných nestraníků (KAN), která rovněž kritizovala KSČ a snažila se politicky působit na veřejnost.²⁸ KAN

²² KARPAŠ, Roman a kol. *Kniha o Liberci*. 1. vyd. Liberec: Dialog, 2004. ISBN: 80-86761-13-4. s. 463.

²³ LHOTOVÁ, Markéta a kol. *Liberec*, 1.vyd. Praha: NLN, 2017. ISBN: 978-80-7422-483. s. 381.

²⁴ KARPAŠ, Roman a kol. *Kniha o Liberci*. 1. vyd. Liberec: Dialog, 2004. ISBN: 80-86761-13-4. s. 463.

²⁵ LHOTOVÁ, Markéta a kol. *Liberec*, 1.vyd. Praha: NLN, 2017. ISBN: 978-80-7422-483.s. 382.

²⁶ K= Klub, 231 je číslo zákona z roku 1948, podle něhož byli dotyční odsouzeni.

²⁷ KARPAŠ, Roman a kol. *Kniha o Liberci*. 1. vyd. Liberec: Dialog, 2004. ISBN: 80-86761-13-4. s. 464.

²⁸ MAŇÁK, Jiří. *Od ústupu k porážce, od omezování k likvidaci: postup "normalizace" a jeho vyvrhnutí v "očistě" liberecké okresní organizace Komunistické strany Československa*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2011. ISBN: 978-80-7285-144-7. s. 15.

usiloval o obnovu politického života a o vytvoření nových forem veřejných aktivit. Konkrétně usiloval o vznik opozice, která by byla ustanovena sama bez zásahu shora, a měla se zasadit o demokratický charakter státu. Po vzniku této opozice by došlo k úpadku starého uzavřeného politického systému Národní fronty.²⁹

Postupně si vedení OV KSČ si začalo uvědomovat, že jeho vliv v některých oblastech společenského života není již natolik silný, a že není schopný je dostatečně ovlivňovat. To bylo i důvodem, pro vydání tzv. Akčního programu KSČ, který měl být jakýmsi návodem pro řešení ožehavých společenských problémů. V tomto programu bylo i nadále zachováno tvrzení o vedoucí úloze strany, ale na druhou stranu program připustil více pravomocí parlamentu a vládě. Mimo to se program snažil o vytvoření rovnoprávnějších podmínek pro spolupráci s ostatními stranami a organizacemi.³⁰ Akční program nebyl veřejností přijímán s velkým nadšením, ba naopak byl považován jen za „dokument, který přichází pozdě a řeší jen málo“.³¹

Celkový vývoj ve společnosti ovlivňoval i představitelé okresního stranického vedení. Ladislav Belda se stal výraznou osobností proreformního demokratizačního proudu, vystupoval na veřejnosti, publikoval články a prosazoval nové přístupy k řešení společenských problémů. Ve stejném duchu postupovali i další představitelé například Zdeněk Raiman, který působil jako učitel na katedře společenských věd VŠST nebo Jiří Moulis, který byl předsedou MěNV v Liberci, a který se velmi angažoval o to, aby byl Liberec znovu zařazen mezi statutární města.³²

V OV KSČ se našli i tací, kteří s „polednovou politikou“ úplně nesympatizovali. Projevovalo se to například u pracovníků aparátu, kteří raději odcházeli, protože nechtěli čekat na to, až budou propuštěni kvůli tomu, že nezvládají své úkoly a nové metody stranické práce. Lišil se i vzájemný vztah mezi konzervativci a progresisty. Progresisté nahlíželi na konzervativce jako na lidi, kteří nechápou aktuální problémy a

²⁹ HOPPE, Jiří. *Opozice '68. Sociální demokracie, KAN a K-231 v období Pražského jara*. Praha: Prostor, 2009. ISBN: 978-80-7260-216-2. s. 135-136.

³⁰ MAŇÁK, Jiří. *Od ústupu k porážce, od omezování k likvidaci: postup "normalizace" a jeho vyvrcholení v "očistě" liberecké okresní organizace Komunistické strany Československa*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2011. ISBN: 978-80-7285-144-7. s. 15.

³¹ Tamtéž, s. 15.

³² Tamtéž, s. 15

věřili v to, že je potřeba s nimi vést diskuzi a přesvědčit je. Naopak konzervativci považovali progresisty za třídní nepřátele.³³

Postupem času došlo k tomu, že se konzervativní síly za podpory zemí východního bloku začaly aktivizovat. Vybraní komunisté z libereckého a jabloneckého okresu se sešli na mimořádné schůzce, která se konala na chatě v Proseči. Slova se na této schůzce ujal bývalý vedoucí tajemník libereckého okresního stranického výboru Čestmír Lovětínský. Lze se jen domnívat, zda se zde jednalo o „bratrské pomoci“ vojsk Varšavské smlouvy. Navíc v této době proběhlo velitelsko-štábní cvičení vojsk Varšavské smlouvy Šumava, po jehož skončení se jednotky stále zdržovaly v blízkosti československých hranic.³⁴

V červenci 1968 se konala ve Varšavě porada nejvyšších politických představitelů z Bulharska, Maďarska, Německé demokratické republiky (NDR), Polska a Sovětského svazu. Česká delegace účast na této schůzce odmítla a označila ji za vměšování se do vnitřní politiky Československého státu. O několik dní později byl předsednictvu ÚV KSČ zaslán dopis, ve kterém byl politický vývoj v Československu označen za ohrožení základů socialismu. Předsednictvo ÚV KSČ varšavský dopis rezolutně odmítlo. Toto odmítnutí vyvolalo silnou vlnu podpory Alexandra Dubčeka, a také to vedlo ke zvýšení počtu nových přihlášek do KSČ a k podpoře snah KSČ i u nekomunistických organizací například KAN.³⁵

Nátlak ze strany Sovětského svazu a dalších „bratrských stran“ vyvrcholil v noci z 20. na 21. srpna 1968, kdy došlo k vojenské okupaci Československa armádou Varšavské smlouvy. Předsednictvo OV KSČ na tuto akci reagovalo vydáním Výzvy všem komunistům a občanům v okrese Liberec, která vyzývala obyvatele, aby zachovali klid, a dále také žádala o předávání informací o vývoji celé situace v okrese.³⁶

2.2 Nástup tzv. normalizace

Velkým překvapením a zároveň zklamáním byl výsledek moskevského jednání. Na mimořádném zasedání byl dne 27. srpna 1968 v Liberci moskevský protokol

³³ Tamtéž, s. 16.

³⁴ LHOTOVÁ, Markéta a kol. *Liberec*, 1.vyd. Praha: NLN, 2017. ISBN: 978-80-7422-483. s. 383.

³⁵ Tamtéž, s. 383.

³⁶ MAŇÁK, Jiří. *Od ústupu k porážce, od omezování k likvidaci: postup "normalizace" a jeho vyvrcholení v "očistě" liberecké okresní organizace Komunistické strany Československa*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2011. ISBN: 978-80-7285-144-7. s. 17-18.

libereckým stranickým vedením odmítnut, jelikož byl podepsán pod nátlakem, a tím pádem nebyl považován za adekvátní. Tento striktní postoj byl však přehodnocen po seznámení s výsledky zasedání ÚV KSČ.³⁷ Mezi hlavní body moskevského protokolu patřilo ukončení reforem, přijmutí diktátu ze Sovětského svazu, očista v KSČ, ovládání sdělovacích prostředků a zrušení KAN a K- 231. V Liberci byl umístěn čtyřčlenný inspekční sbor polské armády. Okresní vedení si bylo plně vědomo toho, že je nutné, aby k politice normalizace přistupovalo pozitivním způsobem, a to proto, aby z polednové politiky udrželo maximum a aby omezení z moskevského protokolu plnilo jen v nezbytně nutném rozsahu. Tato politika ústupků se však v okrese promítala spíše v negativním světle, jednak se hlásilo málo nových zájemců o členství v komunistické straně, a jednak také velmi často docházelo k odchodu stávajících členů, kteří s touto politikou nesouhlasili.³⁸

S prvním výročí okupace Československa vojsky zemí Varšavské smlouvy přicházely i obavy, aby nedošlo k nějakým provokacím či protestům. Bylo proto vydáno prohlášení, které mělo občany odradit od účasti na protestních akcích. V prohlášení konkrétně stálo „*zabraňte výstřelkům, extrémním akcím a nepředloženým činům – pomozte v srpnových dnech zajistit klid, pořádek a bezpečnost všech občanů našeho okresu.*“³⁹ Zajištění pořádku organizoval OV KSČ již tři týdny dopředu. Státní bezpečnost, vedená pplk. Vítem Hykou se soustředila na případný zásah proti demonstrantům. Přes veškerá opatření se však protestním akcím zabránit nedokázalo. Zprvu tyto akce probíhaly poklidně.⁴⁰ Již 20. srpna se v dopoledních hodinách před radnicí sešly stovky lidí, kteří zde pokládali květiny k pamětním deskám, které připomínaly místa úmrtí či zranění jednotlivých obětí okupace vojsk Varšavské smlouvy⁴¹. Ve večerních hodinách došlo k dalšímu shromáždění občanů, ti však byli

³⁷ MAŇÁK, Jiří. *Od ústupu k porážce, od omezování k likvidaci: postup "normalizace" a jeho vyvrcholení v "očistě" liberecké okresní organizace Komunistické strany Československa*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2011. ISBN: 978-80-7285-144-7. s. 19.

³⁸ LHOTOVÁ, Markéta a kol. *Liberec*, 1.vyd. Praha: NLN, 2017. ISBN: 978-80-7422-483. s. 392-393.

³⁹ MAŇÁK, Jiří. *Od ústupu k porážce, od omezování k likvidaci: postup "normalizace" a jeho vyvrcholení v "očistě" liberecké okresní organizace Komunistické strany Československa*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2011. ISBN: 978-80-7285-144-7. s. 33.

⁴⁰ KARPAS, Roman a kol. *Kniha o Liberci*. 1. vyd. Liberec: Dialog, 2004. ISBN: 80-86761-13-4. s. 476.

⁴¹ Během okupace vojsk Varšavské smlouvy v srpnu 1968 v Liberci zemřelo 9 lidí. Jednalo se o Jindřicha Kuliše, Zdeňka Dragouna, Rudolfa Starého, Josefa Fialku, Evu Livečkovou, Stanislava Veselého, Miroslava Čížka, Bohumila Kobru a Vincenta Březinu. Odhadem bylo dalších osm osob zraněno těžce, patnáct osob středně těžce a dalších osmnáct osob ošetřeno v nemocnici s lehkými zraněními. Přesné počty však nejsou známy, protože kolem některých incidentů zůstávají nejasnosti. Více v LHOTOVÁ,

vyzvání, aby odešli a prostor kolem radnice byl Veřejnou bezpečností uzavřen. Květiny, které zde lidé položili, byly přes noc odstraněny.⁴²

Druhého dne dopoledne se počet lidí, který chtěl uctít památku zesnulých, ještě zvýšil. Na náměstí před radnicí se sešlo okolo 800 lidí, kteří postávali u pomníčků a debatovali. Zpočátku probíhalo shromáždění poklidně, atmosféra se však změnila, když na náměstí přijelo nákladní auto s korbou, na kterou zřízenci naházeli všechny květiny a věnečky a odvezli je údajně do krematoria. Toto nepietní chování vyvolalo mezi lidmi hněv a rozhořčení. Příslušníci Veřejné bezpečnosti demonstrující dav vytlačili z náměstí za pomoci slzného plynu. Doposud poklidně probíhající demonstraci změnil až hrubý zásah Veřejné bezpečnosti, který v demonstrujících vzbudil odpor. Lidé začali zapalovat barikády, kterými byly uzavřené cesty k náměstí. Ve večerních hodinách došlo k dalšímu rozeznání demonstrantů, tentokrát za použití slzného plynu, obrněných transportérů a policejních obušků.⁴³

Během potlačování demonstrace došlo k dalším výtržnostem, například k házení kamenů do výloh nebo na příslušníky zasahujících jednotek. Právě tyto činy pak byly využity k obhajobě toho jakým způsobem a s jakými prostředky byla demonstrace rozeznána. K průběhu celé akce do určité míry přispělo i to, že StB mezi demonstranty nastrčila provokatéry⁴⁴, jejichž úkolem bylo vyvolat nepokoje a dát příslušníkům bezpečnostních složek záminku pro tvrdý zásah.⁴⁵

Tyto demonstrace poskytly argumenty pro urychlení stranických čistek. V roce 1970 zmizely všechny pamětní desky a srpnové události měly být na vždy vymazány z paměti obyvatel. Památník obětí okupace umístěný na zdi radnice mohl vzniknout až po Sametové revoluci v roce 1989. Tento památník, v podobě tankového pásu zanechávajícího v otisku jména obětí vytvořil liberecký sochař Jiří Gdovín.⁴⁶

Markéta; MOHR, Jan. *Liberec 1968*. Liberec: Severočeské muzeum, 2008. ISBN: 978-80-903595-7-4. s. 36-37.

⁴² KARPAŠ, Roman a kol. *Kniha o Liberci*. 1. vyd. Liberec: Dialog, 2004. ISBN: 80-86761-13-4. s. 476.

⁴³ KARPAŠ, Roman a kol. *Kniha o Liberci*. 1. vyd. Liberec: Dialog, 2004. ISBN: 80-86761-13-4. s. 476-477.

⁴⁴ Jedním z nasazených provokatérů byl ředitel Skloexpertu Krejza, který na demonstraci dovezl kanystry s benzínem a kameny. Ty poté rozdál demonstrujícím, kteří je využili proti zasahujícím bezpečnostním jednotkám.

⁴⁵ KARPAŠ, Roman a kol. *Kniha o Liberci*. 1. vyd. Liberec: Dialog, 2004. ISBN: 80-86761-13-4. s. 477.

⁴⁶ LHOTOVÁ, Markéta; MOHR, Jan. *Liberec 1968*. Liberec: Severočeské muzeum, 2008. ISBN: 978-80-903595-7-4. s. 58.

V srpnu se uskutečnilo plenární zasedání, kde měli hlavní slovo stoupenci sovětského pojetí normalizace, velmi ostře zde vystoupil náčelník StB v Liberci Vít Hyka. Výsledkem tohoto zasedání bylo rozhodnutí, že bude provedeno zhodnocení činnosti a postojů členů OV KSČ a dalších funkcionářů v okrese v letech 1968 a 1969. Byly zřízeny speciální komise, jejichž úkolem bylo shromáždit potřebné podklady. Vlastní hodnocení měly provádět komise složené z předsednictva OV KSČ. Tvrdilo se, že komise byly složené tak, aby se zajistila nestrannost a objektivita. To však nebyla pravda, protože úkolem shromažďovat dané podklady byli pověřeni především ti nejzapálenější normalizátoři v okrese. Tím se mělo zajistit to, že v okresních orgánech KSČ zůstanou jen komunisté, kteří prosazovali sovětské pojetí normalizace.

V září se uskutečnilo další plenární zasedání, které bylo spjaté s kádrovými změnami v libereckém okrese. Na vlastní žádost opustil své místo předseda MěNV Moulis, dále své místo opustili i funkcionáři OV KSČ Belda a Kábele. Na jejich místa byli zvoleni zastánci sovětského pojetí normalizace. Jiřího Moulise ve funkci předsedy MěNV nahradil Karel Zikeš⁴⁷ a do čela ONV se postavil, Zdeněk Číhal.⁴⁸

2.2.1 Stranické čistky

Následující fáze byla spjata s výměnou stranických průkazů. Stranická legitimace byla považována za základní dokument, který vyjadřoval příslušnost ke KSČ. Její ztráta či poškození mělo pro daného člena vždy nepříjemné důsledky. Stranické legitimace byly vydávány na určité časové období, když tato doba uplynula, byly hromadně vyměňovány. Takováto výměna proběhla v letech 1950, 1955 a 1960. Další výměna byla připravována od jara 1967 a její administrativní fáze měla

⁴⁷ LHOTOVÁ, Markéta; MOHR, Jan.. *Liberec 1968*. Liberec: Severočeské muzeum, 2008. ISBN: 978-80-903595-7-4, s. 478.

⁴⁸ Zdeněk Číhal se narodil v roce 1921 ve Zlíně. V roce 1949 byl vyslán Komunistickou stranou na právnickou školu pracujících, po jejím dokončení studoval dálkově Právnickou fakultu, kde promoval v roce 1952. V témže roce se stal předsedou libereckého krajského soudu. V roce 1957 by ustanoven do funkce náměstka ministra spravedlnosti. Z této funkce byl v roce 1968 odvolán, a to kvůli údajnému ovlivňování rozhodnutí soudu. Toto odvolání bylo o rok později anulováno a označeno za nepřátelský politický akt proti uvědomělému členu KSČ. Více v KARPAŠ, Roman a kol. *Kniha o Liberci*. 1. vyd. Liberec: Dialog, 2004. ISBN: 80-86761-13-4. s. 478.

proběhnout v polovině roku 1969, aby se nové legitimace mohly předat na výročních schůzích v lednu nebo únoru 1970.⁴⁹

V září 1968 byl svolán mimořádný sjezd, na kterém bylo rozhodnuto, že Dubčekovo vedení výměnu stranických legitimací odloží až na druhou polovinu roku 1970. V únoru 1969 došlo k dalšímu odkladu, a to až na rok 1972.⁵⁰ Této situace využilo Husákovo vedení, které se rozhodlo, že výměnu stranických legitimací provede dříve a spojí ji se stranickou čistkou. Ta byla připravována už od ledna 1969. Tato čistka vycházela z předpokladu, že ačkoliv zbavování funkcí u reformních komunistů probíhalo úspěšně, bylo potřeba je odstranit i z KSČ. Kritériem pro určení toho, kdo je, či není reformním komunistou bylo to, zda se podílel na politice normalizace. Organizačně měla akce probíhat tak, že ve všech stranických orgánech a organizacích byl s každým členem proveden pohovor, jehož cílem bylo zjistit, jaké postoje dotyčný zastával v letech 1968-1969 a jak se nadále hodlá podílet v politice nového stranického vedení.⁵¹ Ti, kteří emigrovali nebo stranu sami opustili, byli dodatečně vyloučeni. Jen v průběhu roku 1969 opustilo KSČ v libereckém okrese 15-17 % členů. Narůstal i počet emigrujících osob, k 15. srpnu 1969 emigrovalo z okresu Liberec 609 osob a mimo to se od 1. ledna 1968 nevrátilo dalších 590 lidí. S narůstajícím tlakem se tento počet ještě zvyšoval, na jaře 1970 emigrovalo 710 osob a v polovině září téhož roku počet vzrostl na 964⁵².

Od ledna 1970 byly prověřované organizace KSČ ve správních a stranických orgánech, cílem bylo vybrat takové členy, kteří by dále mohli prověřovat další příslušníky KSČ. V praxi se povětšinou jednalo o takové osoby, které brali polednovou politiku jako křivdu a působení v prověřových komisích brali jako možnost určité odplaty. Komise byly tedy složeny pouze z takových komunistů, kteří vytrvale podporují politiku normalizace. Výsledky pohovorů poté ještě schvaloval OV KSČ.⁵³

⁴⁹ MAŇÁK, Jiří. *Čistky v Komunistické straně Československa 1969-1970*. Praha : Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1997. (Sešity Ústavu pro soudobé dějiny AV ČR. 28.) ISBN:80-85270-59-5. s. 8.

⁵⁰ Tamtéž, s. 8-9.

⁵¹ MAŇÁK, Jiří. *Od ústupu k porážce, od omezování k likvidaci: postup "normalizace" a jeho vyvrcholení v "očistě" liberecké okresní organizace Komunistické strany Československa*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2011. ISBN: 978-80-7285-144-7. s. 41.

⁵² LHOTOVÁ, Markéta a kol. *Liberec*, 1.vyd. Praha: NLN, 2017. ISBN: 978-80-7422-483. s. 400.

⁵³ Tamtéž, s. 400-401.

Těmito prověřkovými pohovory neprošli ředitelé několika organizací, byl odvolán ředitel divadla F. X. Šaldy Ivan Glanc, ředitel Vědecké a lidové knihovny Libor Mrázek⁵⁴ nebo ředitel Severočeského nakladatelství Ladislav Dvorský. Čistkami neprošel ani nový vedoucí tajemník OV KSČ Vladislav Štěpánek, který byl ve funkci nahrazen Rudolfem Šecem.

Na pomoc pohovorovým skupinám byla zřízena zvláštní skupina, jejímž hlavním úkolem bylo shromažďovat a vyhodnocovat další materiály, například letáky, články z novin, usnesení nebo zápisy ze stranických schůzí především z roku 1968. Skupina měla tedy získat usvědčující materiály, které by mohly být použity jako důkaz nesprávného postoje některých členů KSČ. Státní bezpečnosti se takto podařilo získat „archiv libereckého štvavého vysílání v době srpnových událostí v roce 1968“. S tímto materiálem poté vystoupil náčelník StB Vít Hyka a nabídl ho OV KSČ, aby z něj mohli čerpat poznatky pohovorové komise.⁵⁵

Očista KSČ zasáhla jak řídící, tak i řadové pracovníky, zejména z oblasti zdravotnictví, školství či kultury. Základny KSČ byly rozděleny do dvou skupin. První z nich měla pravomoc provádět pohovory sama, ve druhé pohovory prováděl OV KSČ, neboť tyto organizace byly údajně více zasažené „pravicovým oportunismem“. Pohovory začaly až poté, co byla vypracována analýza vývoje v letech 1968-1969. Tato analýza probíhala tak, že v každé okresní organizaci vznikla speciální skupina, která měla získat výčet všech příslušníků, kteří sympatizovali s reformním hnutím.⁵⁶

Pohovory byly vedeny na základě vypracované analýzy. Povětšinou byly jejich výsledky určeny předem, a samotný průběh byl jen určitý rituál, který měl dát podobu konečnému závěru. Pohovory byly nejvíce zaměřené na postoje daného příslušníka v období pražského jara, při srpnové vojenské invazi a při provádění politiky normalizace. Původní odhad byl takový, že stranické legitimace nezíská 20% členů, odhad se však nenaplnil, a proto bylo několik pohovorů anulováno a pohovory byly opakovány, tentokrát s přísnějšími kritérii.

Okres Liberec byl krajským i ústředním vedením zařazen mezi okresy, které byly nejvíce zasažené „pravicovým oportunismem“. Výsledky pohovorů byly tedy

⁵⁴ L. Mrázek vystoupil z KSČ již v roce 1969, poté byl ještě dodatečně vyloučen předsednictvem.

⁵⁵ LHOTOVÁ, Markéta a kol. *Liberec*, 1.vyd. Praha: NLN, 2017. ISBN: 978-80-7422-483. s. 400-401.

⁵⁶ Tamtéž, s. 401.

přísně sledovány vyššími orgány. Velmi kontrolované byly například Liberecké tiskárny, a to hlavně kvůli tomu, že v nich byly vytištěny protinormalizační letáky a tiskoviny v roce 1968, ale i později. Stranická organizace Plastimat Liberec patřila k takovým, kde byl odpor k politice mimořádně silný, jen v průběhu roku 1968 vystoupilo z KSČ 75 jejích členů. Předsednictvo OV KSČ, proto dbalo zvýšené pozornosti na to, kdo se stane součástí pohovorových komisí. Ve velmi podobné situaci byla i organizace Totex Chrastava.⁵⁷

Aby se zabránilo tomu, že by předsednictvo muselo odvolávat již schválené výsledky pohovorů, byla zřízena kontrolní komise, která návrhy pohovorových komisí přezkoumala a až poté byly předloženy předsednictvu, které je schvalovalo. Tím byl vytvořený jakýsi filtr a každý návrh byl schvalován na třech úrovních.⁵⁸

Koncem září byly pohovory v okrese Liberec téměř dokončeny. Novou stranickou legitimaci nezískalo 28 % prověřovaných členů KSČ. Pokud bychom do počtu zahrnuli i ty, kteří z KSČ odešli sami, byl by úbytek členů 34,3%. K dubnu 1970 bylo v okrese Liberec 14 881 evidovaných komunistů. Po skončení pohovorů, tedy ke konci září 1970 jich bylo pouze 11 585. V tomto období zemřelo v okrese 184 členů a nově bylo do strany přijato 44 členů. Z těchto údajů lze předpokládat, že v okrese Liberec v tomto období ubylo zhruba 3112 členů, pokud tedy nepočítáme nově přijaté členy.⁵⁹

Z hlediska sociálního složení nejvíce zasáhly stranické čistky dělníky (32%), poté technicko-hospodářské pracovníky (29,3%) a administrativní pracovníky (8,4%).⁶⁰ Prvotní plán stranických čistek, posílit dělnické jádro se nepodařilo naplnit. Stranická čistka výrazně zasáhla i organizace, které byly zařazeny do skupiny organizací „zvláště zasažené pravicovým oportunismem.“ Do této skupiny bylo zařazeno v okrese Liberec 75 organizací, které měly 3490 členů. Většině z nich bylo členství ve straně pozastaveno. Dalších 7 organizací o 268 členech bylo úplně zrušeno, k těm patřila například ZO KSČ na VŠST. Nejvíce byli zasaženi technicko-hospodářští pracovníci

⁵⁷ LHOTOVÁ, Markéta a kol. *Liberec*, 1.vyd. Praha: NLN, 2017. ISBN: 978-80-7422-483. s. 401.

⁵⁸ MAŇÁK, Jiří. *Od ústupu k porážce, od omezování k likvidaci: postup "normalizace" a jeho vyvrcholení v "očistě" liberecké okresní organizace Komunistické strany Československa*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2011. ISBN: 978-80-7285-144-7. s. 64.

⁵⁹ Tamtéž, s. 77- 78.

⁶⁰ Do těchto výpočtů jsou zahrnuti i ti, kteří ze strany vystoupili dobrovolně.

(28,9%), dělníci (28,5%), důchodci (22,4 %) a administrativní úředníci (14,5%). Další skupinu tvořili učitelé, zdravotníci a kulturní pracovníci (5,7%).⁶¹

Vyloučení ze strany mělo pro dané osoby i sociální důsledky. Ti, kteří zastávali řídicí funkci, byli ve většině případů přeřazeni na místa řadových pracovníků nebo alespoň přemístěni na mnohem nižší řídicí funkci. V některých oborech bylo členství v KSČ podmínkou pro to, aby dané osoby mohli toto povolání vykonávat, jednalo se například o politické a veřejné pracovníky, novináře nebo důstojníky ozbrojených sil. Pokud byli tito lidé vyloučeni z KSČ, znamenalo to pro ně nucený přechod do jiného oboru nebo k méně kvalifikovaným zaměstnáním. Naopak pokud byli ze strany vyloučeni dělníci či rolníci, nepřineslo jim to příliš mnoho negativních důsledků. Jen ve výjimečných případech byli dělníci přesunuti na horší pracovní pozici nebo na jinou práci, kde nebylo možné dosáhnout tak vysokých výdělků.⁶²

Během stranické čistky zaměřené na výměnu stranických legitimací se uplatňoval tzv. třídní přístup k prověřovaným. V praxi to znamenalo, že mírněji byli posuzováni dělníci, zemědělci či jinak manuálně pracující lidé. Naopak přísněji byli posuzováni technicko-hospodářští pracovníci a ještě mnohem přísněji tzv. humanitní inteligence. Obdobný přístup byl uplatňován i u pracovníků řídicích funkcí, ti kteří pracovali v zemědělském sektoru, byli hodnoceni mnohem mírněji než ti, kteří pracovali v tzv. nevýrobní sféře. Určitý rozdíl se projevil i z hlediska časového odstupu. Pohovory, které byly vedeny na začátku, byly relativně mírné, naopak pohovory vedené později byly vedeny mnohem přísněji. Dalo by se shrnout, že cílem tzv. třídního přístupu k prověřovaným osobám bylo to, aby si KSČ uchovala ráz dělnické strany a ideálně, aby počet dělníků ve straně ještě narostl.⁶³

Výsledkem stranické čistky bylo upevnění politiky normalizace jednak ve výborech základních organizací, ale i v celozávodních a městských výborech KSČ. V dubnu 1971 proběhla okresní konference KSČ, která ještě více stvrdila úplně nové znormalizované vedení. Na této konferenci byl zvolen nový vedoucí tajemník Adolf Hájek, který nahradil Rudolfa Šece. Došlo také k schválení „Poučení z krizových jevů

⁶¹ MAŇÁK, Jiří. *Od ústupu k porážce, od omezování k likvidaci: postup "normalizace" a jeho vyvrcholení v "očistě" liberecké okresní organizace Komunistické strany Československa*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2011. ISBN: 978-80-7285-144-7. s. 79-80.

⁶² Tamtéž, s. 83.

⁶³ Tamtéž, s. 83.

1968-1969 v okrese Liberec“. Tento dokument přiřkl veškerou vinu za liberecké oběti v srpnu 1968 davům, které byly shromážděné na náměstí. Byly v něm také vypracované analýzy, které sloužily jako podklady k pohovorovým komisím. Problémem tohoto dokumentu bylo to, že byl sestaven tak, že obsahoval mnoho z kontextu vytržených úryvků z různých prohlášení, kterými se pak dokazovaly protistranické postoje. Povrchnost tohoto dokumentu byla natolik patrná, že došlo k sestavení redakční komise vedené náčelníkem StB Hykou, jejímž prioritním úkolem bylo dokument doplnit.⁶⁴

Dne 3. dubna 1971 bylo odsouhlaseno nové stranické vedení. Vedoucím tajemníkem se stal Adolf Hájek, organizačním tajemníkem byl zvolen Josef Jandík, tajemníkem pro průmysl byl Stanislav Masák, tajemníkem pro zemědělství Bedřich Tesař a ideologickým tajemníkem Karel Syrovátka. Náčelník StB Vít Hyka se stal jedním z třinácti členů předsednictva, dalšími členy byli například Adolf Hájek, Josef Jandík nebo Josef Váňa.⁶⁵

⁶⁴ MAŇÁK, Jiří. *Od ústupu k porážce, od omezování k likvidaci: postup "normalizace" a jeho vyvrcholení v "očistě" liberecké okresní organizace Komunistické strany Československa*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2011. ISBN: 978-80-7285-144-7. s. 88.

⁶⁵ Tamtéž, s. 88.

3. O-StB v letech 1968-1973

V této části se zaměřím především na charakteristiku Státní bezpečnosti, její hlavní cíle, nepřátelé a také na její vývoj na úrovni okresu.

3.1 Státní bezpečnost

Státní bezpečnost (StB), neboli tajná politická policie byla založena v roce 1945 a spadala pod Sbor národní bezpečnosti (SNB), který patřil do úřadu Federálního ministerstva vnitra. Všechna činnost StB byla řízena interními předpisy a normami, protože zákonná úprava jejího konání neexistovala. V praxi to vypadalo tak, že veškeré fungování StB se řídilo podle nařízení ministra vnitra, dále podle nařízení jeho náměstků a v neposlední řadě podle náčelníků jednotlivých správ.⁶⁶

Mezi hlavní úkoly StB patřilo vyhledávání, sledování, kontrola, vyšetřování a likvidace trestných činů, mezi které patřila například vlastizrada, pobuřování, podvracení republiky nebo hanobení státu světové socialistické soustavy a jejího představitele⁶⁷. Do praxe se to promítlo tak, že docházelo k pronásledování politických odpůrců, obcházení zákonů a používání metod, jenž nebyly legální, například odposlechy, zastrašování, provokace, psychické a fyzické násilí nebo únosy. Dalším důležitým úkolem bylo co nejvíce izolovat ČSSR od kapitalistických států⁶⁸, tak aby do ČSSR nepronikali žádné informace, které by mohli mít vliv na poškození StB a celého socialistického zřízení. Za sídlo okresní liberecké StB byla považována Pastýřská ulice, jelikož se zde nacházela vyšetřovna StB.⁶⁹

Jednou z největších opor komunistického režimu byla československá rozvědka, která svého výsadního postavení využívala, ale i zneužívala k vykonávání akcí, které byly mimo platné zákony, směrnice či nařízení. Hlavním cílem StB bylo chránit společenské a státní zřízení, zajistit bezpečnost a obranyschopnost republiky, ale i československých občanů a ochránit je před vnějšími i vnitřními nepřáteli a jejich

⁶⁶ BAŠTA, Jiří: Kontrarozvědná činnost StB proti vnějšímu nepříteli v diplomových pracích absolventů VŠ SNB. In: TÁBORSKÝ, J. (ed.): *Securitas Imperii 9. Sborník k problematice zahraničních vztahů čs. komunistického režimu*. Praha 2002, s. 59 – 60.

⁶⁷ Všechny tresty jsou vyjmenovány v I. hlavě zvláštní části trestního zákona.

⁶⁸ TOMEK, Prokop: *Okres na Východě 1960-1989. Občané a nejnižší článek Státní bezpečnosti na příkladu okresu Havlíčkův Brod*. Praha 2008, str. 9-10.

⁶⁹ Interview s Petrem Pártlem, Liberec, 18. 5. 2019.

pomahači. Jak jsem již naznačila činnost StB se mnohdy pohybovala v oblasti „mimoprávní, nikoliv však protiprávní“. ⁷⁰

3.1.1 Správa a organizace StB v rámci okresu

StB na úrovni jednotlivých okresů organizačně spadali pod krajskou součást StB. V lednu roku 1949 bylo v ČSR zrušené dosavadní uspořádání zemského členění a došlo k ustanovení nového územního členění s 19 kraji a 270 okresy.⁷¹ Současně vznikla v sídlech krajských národních výborů krajská velitelství StB. Struktura krajských velitelství obsahovala tři základní operativní oddělení, která svou pozornost věnovala různým zájmům. První tzv. oddělení obranné neboli kontrarozvědné, druhé oddělení politické neboli vnitřní zpravodajství a poslední oddělení hospodářské neboli ekonomická rozvědka. Mimo to ještě existovala další oddělení, například výkonné, které se soustředilo na zjišťovací a sledovací techniku dále pak tzv. oddělení „malá Státní bezpečnost“, které se soustředilo na oblast cizineckou a pasovou.⁷²

V roce 1950 došlo k vytvoření Ministerstva národní bezpečnosti (MNB), důvodem vzniku byla pravděpodobně snaha přiblížit se sovětskému vzoru, kde existovalo MGB. Pod MNB spadly krajská velitelství StB, které zase byla podřízena okresní velitelství, a pod okresní velitelství zase spadaly stanice SNB. K další organizační změně došlo v říjnu 1953, kdy bylo zrušeno MNB a došlo k utvoření Ministerstva vnitra (MV), kam byly včleněny všechny bezpečnostní složky. V roce 1954 byly zřízeny Krajské správy MV, pod které patřila krajská velitelství StB a Veřejné bezpečnosti (VB). Tímto krokem došlo k propojení VB a StB do jednotného celku v rámci kraje. StB řídil I. zástupce náčelník KS MV a VB jeho zástupce. Odbory StB byly následující, II. odbor- kontrarozvědka, III. odbor- vnitřní zpravodajství a IV. odbor- ekonomická kontrarozvědka. I. odbor neřídila krajská správa, ale centrální rozvědka.⁷³

⁷⁰ BAŠTA, Jiří: Kontrarozvědná činnost StB proti vnějšímu nepříteli v diplomových pracích absolventů VŠ SNB. In: TÁBORSKÝ, J. (ed.): *Securitas Imperii 9. Sborník k problematice zahraničních vztahů čs. komunistického režimu*. Praha 2002, s. 59 – 60.

⁷¹ Liberec spadl po Ústecký kraj, který byl tvořen 13 okresy (včetně Liberce).

⁷² TOMEK, Prokop: *Okres na Východě 1960-1989. Občané a nejnížší článek Státní bezpečnosti na příkladu okresu Havlíčkův Brod*. Praha 2008, s. 11.

⁷³ Tamtéž, s. 11-12.

V roce 1960 byla opět provedena územní reforma, jelikož se prokázalo, že původní rozdělení do menších krajů nebylo vhodné pro plánování národního hospodářství. Počet krajů byl tedy snížen, Liberec se tehdy nacházel v nově vzniklém Severočeském kraji, jehož centrem bylo Ústí nad Labem. K další změně došlo v roce 1966, kdy byla funkce krajské správy MV nahrazena krajskými správami SNB (KS SNB). V rámci nich existoval samostatný I. odbor (rozvědka), poté správa StB II. odbor (kontrarozvědka), IV. odbor (sledování) a VI. odbor (technika). Okresní oddělení MV, které dosud existovaly, byly zrušeny a nahrazeny okresními odděleními VB. Rovněž byly zřízeny oddělení pasů a víz, které existovaly na úrovni okresu.⁷⁴

K další změně státoprávního uspořádání došlo v roce 1969, kdy se uspořádání přeměnilo na federaci, a všechny územní útvary StB a VB byly v kompetenci republikových ministerstev vnitra. Do funkce zástupce náčelníka KS SNB byl ustanoven náčelník krajské správy StB nebo VB. Do konečné podoby se struktura a organizace útvarů StB na úrovni okresu dostala vydáním rozkazu ministrů vnitra č.8/1977 Zřízení okresních správ SNB. V praxi to znamenalo, že všechna organizace a fungování bezpečnostního aparátu na úrovni okresů byla sloučena do společného řídicího celku SNB. Útvary, které do této doby fungovaly samostatně, jako např. okresní oddělení VB, oddělení StB nebo oddělení pasů a víz taktéž spadaly do celku okresní správy SNB. V čele stál náčelník okresní správy SNB, který se staral o veškerou bezpečnostní situaci a dohlížel na plnění úkolů v okrese. Za jednotlivé úseky ručil zástupce náčelníka pro StB nebo VB, který byl přímo podřízený náčelníkovi okresní správy SNB.⁷⁵

Součástí StB byla i tzv. vojenská kontrarozvědka (VKR), jejíž struktura se rozkládala na třech úrovních, nejvýše stály tzv. odbory VKR pro jednotlivé vojenské okruhy, do druhé úrovně spadaly oddělení a nejnižše patřily referáty. V okrese byla VKR zastoupena, pokud se zde nacházel nějaký vojenský objekt,⁷⁶ což v případě Liberce bylo například Hajniště nebo vojenský prostor Ralsko.⁷⁷ Mezi hlavní úkoly VKR patřilo ochránit armádu před výzvědnými aktivitami zahraničních rozvědek, odhalovat případy

⁷⁴ TOMEK, Prokop. *Okres na Východě 1960-1989. Občané a nejnižší článek Státní bezpečnosti na příkladu okresu Havlíčkův Brod*. Praha: Vyšehrad, 2008. ISBN: 978-80-7021-944-7. s. 12.

⁷⁵ Tamtéž, s. 16-18.

⁷⁶ Tamtéž, s. 19.

⁷⁷ ABS, fond B4_5/II. Inv. j. 6. Roční vykonávací plán StB na rok 1972 po linii 1. a 2. odboru Správy StB.

velezrady či nepřátelské propagandy a ochránit vojenská tajemství týkající se např. vojenských objektů, zbraní, rozmístění vojáků atd. K plnění těchto úkolů mohla využívat tajných spolupracovníků, dále také mohla zatýkat podezřelé osoby a vést jejich vyšetřování.⁷⁸

Okresní oddělení StB (Liberec) bylo přímo napojeno na KS StB (Ústí nad Labem) nebo i na centrálu StB. Okresní oddělení podávalo pravidelná hlášení, ve kterých byla popsána situace v okrese a rozpracované případy daného okresu. Dále byla od KS StB kontrolována agenturní síť jednotlivých okresů. Prověrky v jednotlivých okresech prováděli prověřeni pracovníci, kteří zjištěné informace předávali náčelníkovi krajské správy, a ten v souladu s nimi vydával rozkazy danému okresnímu oddělení. Rozkazy se týkaly např. práce s tajnými spolupracovníky, získávání informací o určitých osobách či případech nebo zlepšení vedení agendy.⁷⁹

StB také úzce spolupracovala s VB, konkrétně společně prováděly různá opatření, která se zaměřovala na zabezpečení pořádku při konání společenských akcí jako, například oslava 1. máje nebo různá výročí významných událostí. Dále také StB spolupracovala s lokálními stranickými složkami KSČ, např. s okresním národním výborem KSČ, který prostřednictvím svého tajemníka představoval velmi významný a vlivný orgán, který měl přehled o všech občanech žijících v daném okrese. Okresní národní výbor KSČ ovládal všechny stranické výbory KSČ, ale do jisté míry i různé výrobní podniky a společenské organizace.⁸⁰

Dále Okresní oddělení SNB spolupracovalo s dalšími subjekty, které stály i mimo SNB. Jednalo se například o struktury Komunistické strany Československa nebo okresní výbory KSČ. Okresní výbor KSČ měl kontrolní pravomoc po stranické linii, konkrétně tedy v městských, závodních a místních výborech KSČ, ale i nad různými podniky a organizacemi.⁸¹ Do praxe se to promítlo tak, že každý občan ať už jako

⁷⁸ TOMEK, Prokop. *Okres na Východě 1960-1989. Občané a nejnižší článek Státní bezpečnosti na příkladu okresu Havlíčkův Brod*. Praha: Vyšehrad, 2008. ISBN: 978-80-7021-944-7.s.19.

⁷⁹ Tamtéž, s. 19-20.

⁸⁰ Tamtéž, s. 19- 20.

⁸¹ Tamtéž, s. 20-21.

student, zaměstnanec nebo člen nějaké organizace (např. ROH) byl pod kontrolou KSČ.⁸²

3.2. Nepřátelé státu

Téměř ve všech plánech o činnosti StB v Liberci se setkáváme s termínem „boj proti nepříteli“. Nepřátele státu podle StB můžeme rozdělit do dvou základních skupin, a to nepřátele vnější a vnitřní.

3.2.1 Vnější nepřítel

První skupinu tvořili tzv. vnější nepřátelé, těmi se zabýval I. odbor. Mezi vnější nepřátele byly řazeny především zahraniční rozvědky kapitalistických států, hlavně USA, ANGLIE, FRANCIE, RAKOUSKA a NSR. Dále to byli zahraniční diplomaté a vízoví cizinci⁸³. Primárním úkolem StB v této problematice bylo odhalování československých občanů, kteří nějakým způsobem spolupracovali se zahraničními rozvědkami. Mezi metody, které používal I. odbor patřilo sledování emigrantů v zahraničí, v mnoha případech došlo i k tomu, že významní emigranti byli ze zahraničí uneseni či jinak donuceni, aby se vrátili zpět do své vlasti. K tomu, aby StB mohla sledovat emigranty v zahraničí, bylo zapotřebí dosadit do exilu tajné agenty, od kterých byly získávány veškeré informace. Dále byly také sledovány aktivity tzv. „výjezdářů“, tedy občanů kterým se podařilo soukromě nebo pracovní vycestovat do KS. Rovněž byly prováděny výslechy „navrátilců“ z KS, od kterých se zjišťovala především, zda nebyli kontaktováni či zda nepřišli do styku s pracovníky zahraničních rozvědek. V případě že se s nimi setkali, tak bylo zjišťováno, na co se jich ptali, jaké informace jim českoslovenští občané sdělili nebo jaké informace už zahraniční rozvědka získala.⁸⁴

⁸² Správu a organizaci StB v rámci okresu, konkrétně okresu Svitavy se ve své Bakalářské práci věnuje i Jakub Švec, který taktéž čerpal z knihy od Prokopa Tomka. (více viz: ŠVEC, Jakub. Státní bezpečnost na okrese Svitavy v 60. a 70. letech. Pohled do činnosti a struktury tajné politické policie na úrovni okresu [online]. Brno, 2011 [cit. 2019-04-28]. Available from: <<https://theses.cz/id/valc5k/>>. Bachelor's thesis. Masaryk University, Faculty of Arts. Thesis supervisor Mgr. Jiří Němec, Ph.D.).

⁸³ Vízoví cizinec (VC) byla osoba, která byla cizí státní příslušnosti a na území ČSSR přijela na základě československého víza. (citováno z : <https://www.ibadatelna.cz/cs/slovník/vizovy-cizinec>, dne 23. 5. 2019).

⁸⁴ TOMEK, Prokop. *Okres na Východě 1960-1989. Občané a nejnižší článek Státní bezpečnosti na příkladu okresu Havlíčkův Brod*. Praha: Vyšehrad, 2008. ISBN: 978-80-7021-944-7. s. 69-71.

Již jsem naznačila, že StB velmi intenzivně sledovala diplomaty, kteří přijížděli do ČSSR. StB diplomaty velmi často podezírala z „vizuální špionáže“, tedy z pozorování vojenských objektů, rozmístění sovětských vojáků na území ČSSR nebo sledování přesunu vojenské techniky. Proto byla proti cestám diplomatů přijímána nejrůznější opatření, která měla jejich přístup do ČSSR co nejvíce ztěžovat. Velmi sledovaní byli i vízoví cizinci (VC), mezi nejsledovanější patřili tzv. kategorizovaní VC, to byli příslušníci armád nebo bezpečnostních složek z KS.⁸⁵

3.2.2 Vnitřní nepřítel

StB kontrolovala vše, co nějakým způsobem mohlo mít vliv na stabilitu moci KSČ. Bojem s vnitřním nepřítelem se zabývala problematika tzv. vnitřního zpravodajství. Do této oblasti spadá celá řada trestních činů jako např. hanobení republiky či jejích představitelů, teror, vlastizrada, pobuřování nebo opuštění republiky. Mezi vnitřní nepřátelé státu spadali odpůrci či oponenti režimu. Jako příklad takových odpůrců můžeme uvést církev, nekonformní mládež, příslušníky národnostních menšin hlavně Němce⁸⁶ nebo Židy⁸⁷ a samozřejmě inteligence, která se srocovala hlavně na VŠST, v Divadle F. X. Šaldy a v Naivním divadle.

V období tzv. Pražského jara bylo založeno několik klubů a organizací, které byly později zrušeny a připsány na seznam tzv. vnitřního nepřítele. Jednalo se např. o organizaci K-231, jehož členy byli bývalí političtí vězni. Cílem této organizace bylo

TOMEK, Prokop. *Okres na Východě 1960-1989. Občané a nejnížší článek Státní bezpečnosti na příkladu okresu Havlíčkův Brod*. Praha: Vyšehrad, 2008. ISBN: 978-80-7021-944-7. s. 69-71.

⁸⁶ V 60. letech se pro Němce naskytla možnost legálního vystěhování. Této možnosti řada z nich využila, v letech 1960-1964 odešlo legálně do SRN zhruba 75000 Němců. V období 1965- 1969 se údajně vystěhovalo dalších 30 tisíc Němců a v letech 1970- 1985 mělo ČSR opustit dalších 10 tisíc. Němci, kteří zůstali na území ČSR, často udržovali kontakty s těmi, jenž emigrovali, to bylo jedním z hlavních důvodů, proč je StB tolik sledovala. (Více v PORTMANN, Kateřina. „Jednou Němec, vždycky Němec“ Německy mluvící obyvatelstvo v Československu po druhé světové válce. In: “Nechtění“ spoluobčané: skupiny obyvatel perzekvovaných či marginalizovaných z politických, národnostních, náboženských i jiných důvodů v letech 1945-1989. Editor Jaroslav PAŽOUT, editor Kateřina PORTMANN. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2018, 254 s. ISBN 978-80-88292-06-7. s. 39-40.

⁸⁷ Akce „Pavouk“ byla celorepubliková masová akce vyhlášena v roce 1970, a jejím cílem bylo zmapovat židovské obyvatelstvo v ČSR. Pro toto zmapování byly využity např. seznamy z koncentračních táborů nebo záznamy Gestapa. Rozkazem ministerstva vnitra byly nejdříve zakázány všechny oficiální sionistické organizace v ČSR. V roce 1971 bylo v Severočeském kraji podchyceno okolo čtyř set osob židovského původu. Akce Pavouk byla primárně zaměřena na Židy, kteří zastávali nějaké významnější funkce nebo na Židy, kteří společně působili na nějakém pracovišti. StB se totiž obávala, že Židé systematicky pronikají na vedoucí pozice a snaží se tím ovlivnit chod celé společnosti. Jakýkoliv projev soudržnosti byl proto StB hlídán, a v případě, že k němu došlo, využila StB všech prostředků, aby je opět rozptýlila. (Více v KOUTEK, Ondřej. Akce Pavouk. Dostupné na: https://www.ustrcr.cz/wp-content/uploads/2017/08/PD_1_17_s40-54.pdf, citováno dne 25. 5. 2019)

soustředit síly usilující o návrat k demokracii, dosáhnout právní rehabilitace členů a také vzájemná podpora. Tato organizace měla okolo 50 tisíc členů a byla zastoupena v 74 okresech. Organizace K-231 působila i v Liberci, jejím předsedou byl Dr. Josef Veverka a místopředsedou byl Emil Weiland. Další organizací, která se utvořila v období tzv. Pražského jara, byl Klub angažovaných nestraníků (KAN).⁸⁸

Od dubna 1969, tedy v období tzv. normalizace se vnitřními nepřáteli staly i lidé, kteří se angažovali v době Pražského jara, a kteří se snažili či souhlasili s prosazováním reformu a s demokratizací společnosti. Tito lidé byli nazýváni „exponenty pravice“ nebo „pravicoví oportunisti“. Do této skupiny patřili, bývali členové organizací KAN a K-231, funkcionáři obnoveného Junáka nebo bývalí členové KSČ, kteří byli označováni za tzv. reformní komunisty, jelikož vyjádřili nesouhlas s okupací vojsk Varšavské smlouvy v roce 1968.⁸⁹

3.3 Agenturní síť

Agenturní síť se skládala z osob, které byly získané StB k tajné spolupráci. První směrnice, které se zabývaly prací s agenturou byly vydány v roce 1948 a nazývaly se „Pomůcka administrativně- operační pro krajská velitelství Státní bezpečnosti“. Těmito směrnicemi se StB řídila až do roku 1954, kdyby byly vydány směrnice nové tzv. „Směrnice o agenturně operativní práci“, kterou vydal ministr vnitra Rudolf Barák.⁹⁰

Rudolf Barák se narodil 11. května 1915 v Blansku, pocházel z dělnické rodiny. Otec Rudolf pracoval jako kovář a matka Marie jako dělnice v cihelně. Barák vychodil obecnou a měšťanskou školu v Blansku, a poté se vyučil typografem. V tiskárně pracoval až do roku 1937 a poté vykonával základní vojenskou službu. V roce 1942 údajně vstoupil do ilegální KSČ a po válce se v roce 1945 stal členem Revolučního národního výboru v Blansku. Ve stejném roce byl zvolen tajemníkem Městského národního výboru v Blansku. O rok později, v roce 1947 se stal bezpečnostním referentem Okresního národního výboru v Boskovicích, kde se pravděpodobně poprvé setkal s bezpečnostní problematikou. V roce 1950 Barák povýšil do funkcí na krajské

⁸⁸ LHOTOVÁ, Markéta a kol. *Liberec*, 1.vyd. Praha: NLN, 2017. ISBN: 978-80-7422-483. s. 407-408.

⁸⁹ TOMEK, Prokop. *Okres na Východě 1960-1989. Občané a nejnížší článek Státní bezpečnosti na příkladu okresu Havlíčkův Brod*. Praha: Vyšehrad, 2008. ISBN: 978-80-7021-944-7. s. 79- 81.

⁹⁰ GULA, Marián: Vývoj typů spolupracovníků kontrarozvědky StB ve směrnicích pro agenturní práci. (dostupné z: <http://www.cibulka.com/stblast/gula.html>, citováno dne 28. 2. 2019)

úrovni a stal se předsedou Krajského národního výboru a členem předsednictva Krajského výboru KSČ v Brně.⁹¹

V další kariéře pomohly Barákovi stranické čistky v KSČ a dne 14. září 1953 byl Barák jmenován ministrem vnitra. Rudolf Barák si ve funkci ministra vnitra počínal velmi cílevědomě a samostatně. Barák velmi usiloval o to, aby došlo k zefektivnění agenturní sítě StB. V padesátých letech měla StB sice dostatek agentů, takže kvantita byla zajištěna, problémem však byla jejich kvalita. Barák proto vydal rozkaz, aby příslušníci StB z agenturní sítě vyřadili neproduktivní pracovníky a ostatním, aby kladli na srdce, že musí všestranně zlepšovat svou práci. To mělo za následek snížení stavu tajných spolupracovníků, v prosinci 1955 bylo evidováno 37 972 tajných spolupracovníků a v prosinci 1956 se jejich počet snížil na 28 412. Celkově lze shrnout, že Barák se snažil za každou cenu zveřejňovat úspěchy StB, přestože ne vždy šlo vše považovat za úspěch. Barák tímto jednak prezentoval svou osobu v dobrém světle, ale také tím vyjadřoval nepostradatelnost StB a upozorňoval na bezvýslednost odporu proti režimu a tedy i do jisté míry se snažil o prevenci.⁹²

Od roku 1959 pomalu docházelo k úpadku Barákovi kariéry a 20. června 1961 byl odvolán z funkce ministra vnitra. Počátkem šedesátých let byl Barák obviněn z trestného činu sabotáže a z trestného činu rozkrádání majetku v socialistickém vlastnictví. Podle průběhu vyšetřování lze usoudit, že Barákův případ byl do jisté míry zmanipulovaný. Důkazem toho je například to, že protokoly zachycující výpovědi svědků byly několikrát korigovány, a na svědky byl ze strany vyšetřovatelů vyvíjen obrovský nátlak. Kuriozitou bylo i to, že pro veřejnost proběhla výstava všech věcí, které byly zabaveny při domovní prohlídce Barákovy vily. Na výstavě byly k vidění i fotokopie úředních dokumentů a protokolů z domovních prohlídek, přestože vyšetřování stále probíhalo a nebylo uzavřeno. Tuto výstavu zorganizovalo OV KSČ v Blansku pro funkcionáře KSČ i státní správy z okresu a Jihomoravského kraje.⁹³

V roce 1962 byl Barák Vyšším vojenským soudem v Příbrami odsouzen k patnácti letům odnětí svobody, dále ztratil všechny čestné tituly, vojenské hodnosti a

⁹¹ TOMEK, Prokop. *Život a doba ministra Rudolfa Baráka*. Praha: Vyšehrad. 2009. ISBN: 978-80-7021-982-9. s. 13-14.

⁹² Tamtéž, s. 73-79.

⁹³ Tamtéž, s. 122-130.

další vyznamenání a v neposlední řadě u něho došlo i k propadnutí jeho majetku. Barák se ke své vinně přiznal, jediné co odmítal, bylo to, že jednal v úmyslu poškodit socialistický stát. Za nejzávažnější trestnou činnost soud označil to, že Barák odcizoval vysoké částky v cizích měnách z ministerstva vnitra, důvodem bylo to, že údajně chtěl finančně zabezpečit svoji rodinu.⁹⁴ Kromě samotného Baráka byli obviněni a následně odsouzeni i jeho blízcí spolupracovníci a také jeho rodina, manželka Jarmila a jejich synové.

Zpočátku si Barák svůj trest odpykával ve Věznici č. 1 v Praze- Ruzyni, poté byl převezen do Nápravného zařízení MV v Opavě. Po celou dobu pobytu ve vězení byl Barák sledován tajnými agenty, jedním z nich byl například Josef Zikmund. O Barákových názorech a jeho chování bylo pravidelně informováno vedení MV.⁹⁵ V roce 1968 byl Barákovi Nejvyšším soudem přerušen výkon trestu a byl propuštěn. Závěrem lze shrnout, že Rudolf Barák opravdu zneužíval svého postavení k získání různých výhod, a že se obohacoval. To mu bylo umožněno především tím, že patřil mezi politicky nejvlivnější a nejmocnější osoby. Toto jeho postavení však vedlo k tomu, že představoval ohrožení pro další mocné muže, především pro Antonín Novotného, který vynaložil mimořádné úsilí, aby Baráka eliminoval.⁹⁶

Ministrem vnitra po Rudolfovi Barákovi se stal Lubomír Štrougal. Lubomír Štrougal se narodil 19. října 1924 ve Veselí nad Lužnicí. Jeho otec Josef Štrougal po první světové válce vstoupil do sociální demokracie a v roce 1923 se stal členem KSČ v Mezimostí. Ve 30. letech působil jako předseda stranické organizace a v dalších volbách byl zvolen do obecního zastupitelstva města Mezimostí nad Nežárkou. V roce 1938 došlo k zákazu politických stran, například KSČ. Následovaly časté domovní prohlídky u funkcionářů právě zakázané KSČ. Prohlídky nejdříve probíhaly za účasti české policie, poté za účasti gestapa neboli tajné německé policie. Otec Štrougala byl několikrát zatčen a vězněn, v roce 1941 byl v Drážďanech odsouzen na 12 let odnětí svobody. V lednu 1944 byl přemístěn do věznice Plötzensee v Berlíně, kde byl spolu s dalšími vězni nasazován na úklidové práce po bombardování. V roce 1945 byl jeho zdravotní stav natolik vážný, že byl upoután na lůžko. Ve stejném roce došlo

⁹⁴ TOMEK, Prokop. *Život a doba ministra Rudolfa Baráka*. Praha: Vyšehrad. 2009. ISBN: 978-80-7021-982-9. s. 133.

⁹⁵ Tamtéž, s. 145.

⁹⁶ Tamtéž, s. 149-157.

k vybombardování věznice v Plötzensee, kde byl vězněn. O tom jak otec Štroukala zemřel, nejsou žádné informace, není znám ani přesný datum úmrtí a nebyly nalezeny ani jeho ostatky.⁹⁷

Lubomír Štrougal v roce 1935 nastoupil na reálné gymnázium v Třeboni a v roce 1943 odmaturoval. Po maturitě byl totálně nasazený, nejdříve pracoval jako pomocný dělník na stavbě velkých továrních hal v Mezimostí, od prosince 1943 byl zaměstnán jako brusíř kovů ve firmě Junkers Werke v Praze. Poté až do konce války pracoval ve mzdové účtárně v Modřanech.

V roce 1945 se rozhodoval, jakým směrem bude pokračovat jeho kariéra a vzdělání. Dle jeho slov, vždy toužil být lékařem, ale to se mu nakonec nevyplnilo, protože děkanát Lékařské fakulty v Praze oznámil zahájení provozu až v červnu 1945. Nakonec se Štrougal zapsal na Právnickou fakultu, kterou úspěšně dokončil v roce 1949.⁹⁸ Poté nastoupil do základní vojenské služby v Jindřichově Hradci, ze které byl po čtrnácti dnech propuštěn. Důvodem byla jeho operace zeleného zákalu, kterou podstoupil v roce 1944. Podle vojenských lékařů nemohl kvůli této operaci vykonávat základní vojenskou službu.⁹⁹

Začal tedy působit jako pedagogický pracovník v krajské politické škole v Českých Budějovicích. V roce 1950 dostal za úkol organizovat práci stranického aparátu okresních výborů v jihočeském kraji. Od roku 1959 působil jako ministr zemědělství, lesního a vodního hospodářství. Tuto funkci zastával po dobu dvou let a poté se stal v roce 1961 ministrem vnitra. Následně zastával funkci tajemníka ÚV KSČ, ve které zodpovídal za ekonomickou politiku. V roce 1969 byl zvolen předsedou českého byra KSČ a v lednu 1970 jmenován předsedou federální vlády ČSSR. V letech 1974-1975 zastával z pověření federální vlády povinnosti prezidentského úřadu za nemocného prezidenta Ludvíka Svobodu.¹⁰⁰

Jak jsem již uvedla, Lubomír Štrougal se v roce 1961 stal ministrem vnitra a tuto funkci vykonával až do roku 1965. Struktura Ministerstva vnitra byla v této době velmi rozsáhlá, zahrnovala státní bezpečnost rozvědku, kontrarozvědku, vojenskou

⁹⁷ ŠTROUGAL, Lubomír. *Paměti a úvahy*. Praha: EPOCH, 2009. ISBN: 978-80-7425-026-2. s. 11-21.

⁹⁸ Tamtéž, s. 23.

⁹⁹ Tamtéž, s. 27.

¹⁰⁰ Tamtéž, str. 42.

kontrarozvědku, veřejnou bezpečnost, vězeňství, civilní obranu, správu tiskového dohledu, inspekci MV nebo odbor národních výborů, který se zabýval systémovými problémy územní samosprávy.¹⁰¹

Štrougal ve funkci ministra vnitra prosadil několik změn. V roce 1962 například prosadil sloučení tří kontrarozvědných správ a redukci kontrarozvědných pracovníků. V této souvislosti vznikla zvláštní skupina, která měla prověřit agenturní síť kontrarozvědné správy, několik příslušníků bylo pro nedostatečné výsledky v práci vyřazeno a zhruba u patnácti procent registrovaných agentů nebyly splněny podmínky pro přijetí. Štrougal však ve své knize připouští, že ani po čtyřech letech nevěděl, jak tato prověrka přesně dopadla, od těch kteří mu prověrku doporučovali, slychal, že k redukci došlo, ale zároveň byl varován, že je velká pravděpodobnost, že se někteří vyřazení opět vrátí.¹⁰²

V době, kdy Štrougal zastával post ministra vnitra proběhla akce nazývaná „Černé jezero“¹⁰³. Tato akce spočívala v tom, že do Černého jezera byly potopeny archiválie a dokumenty, které svědčily o válečných zločinech. Právě tyto dokumenty měly být poté nalezeny a následně médií zveřejněny. Tuto akci organizoval mj. Ladislav Bittman se svými spolupracovníky. Podle původního plánu měly být do jezera potopeny i materiály ze Sovětského svazu, které chtěla sovětská rozvědka zveřejnit. Tyto materiály se však do ČSSR nedostaly včas, a proto musely být nahrazeny jinými materiály z československých archivů. Vedení rozvědky navrhovalo, aby ministr vnitra, tedy Štrougal zveřejnil na tiskové konferenci poznatky o objevení těchto materiálů. To z počátku Štrougal striktně odmítal, ale nakonec byl přesvědčen a tiskovou konferenci uskutečnil.¹⁰⁴

Štrougal se k této akci ve své knize vyjadřoval následovně. Připustil, že byla chyba, že ministr vnitra v této akci, kterou organizovaly orgány rozvědky, vystupoval a také připustil, že mediální výstup měl být řešen jinak. Podotkl také, že měl i osobní důvody, proč s touto akcí souhlasil. Konkrétně to bylo spjato s osudem jeho otce, o kterém jsem se již zmiňovala, a který byl gestapem několikrát vyslýchán za použití

¹⁰¹ ŠTROUGAL, Lubomír. *Paměti a úvahy*. Praha: Epoque, 2009. ISBN: 978-80-7425-026-2. s. 98-99.

¹⁰² Tamtéž, s. 100.

¹⁰³ K akci „Černé jezero“ existuje krátký dokument s názvem *Jezerní aféra 1968*.

¹⁰⁴ ŠTROUGAL, Lubomír. *Paměti a úvahy*. Praha: Epoque, 2009. ISBN: 978-80-7425-026-2. s. 127-130.

násilí. Celá tato akce měla podle Štrougalů vést ke zrušení limitu promlčení válečných zločinů, protože podle mezinárodního práva měly být i nejzávažnější trestné činy spáchané během druhé světové války či v souvislosti s ní po uplynutí dvaceti let promlčeny. Závěrem Štrougal uvedl, že je rád, že tato akce proběhla a přispěla tak byt' i malým dílem k tomu, že v roce 1965 bylo zrušeno promlčení válečných zločinů a někteří tito zločinci byli do budoucna potrestáni.¹⁰⁵

V období, kdy byl Štrougal ministrem vnitra, existovaly v StB čtyři základní kategorie tajných spolupracovníků (agent, informátor, rezident a majitel konspiračního nebo propůjčeného bytu).¹⁰⁶

Po Lubomíru Štrougalovi se ministrem vnitra stal Josef Kudrna. Kudrna tuto funkci zastával od 26. dubna 1965 do 15. března 1968. K Josefu Kudrnovi doposud neexistuje žádná monografie, kde by byl popsán jeho život a politická kariéra, proto se mi podařilo zjistit jen dílčí informace. Kudrna zastával post ministra vnitra v době tzv. Pražského jara, kdy uvnitř KSČ existovaly dva proudy, konzervativci a reformisté. Kudrna sympatizoval s názory konzervativců, velmi podporoval Antonína Novotného, kterého dokonce na lednovém zasedání ÚV KSČ v roce 1968 odmítl odvolat z funkce prvního tajemníka ÚV KSČ.¹⁰⁷ V době, kdy byl ministrem vnitra, také došlo k demonstracím studentů na Strahově, které vypukly v říjnu 1967. Veřejná bezpečnost byla velmi kritizována za brutální způsob, jakým tyto demonstrace potlačila. Ministr vnitra se k této události postavil tak, že prověřil stížnosti jednotlivých studentů, kteří si stěžovali na postup orgánů Veřejné bezpečnosti.

Nakonec bylo rozhodnuto o potrestání těch příslušníků Veřejné bezpečnosti, u kterých bylo zjištěno, že politicky nesprávným a nevhodným způsobem vystupovali kolem strahovských událostí. V prosinci bylo tiskovým tajemníkem vydáno prohlášení o strahovské demonstraci, která zde byla označena za živelnou. V prohlášení Veřejná bezpečnost připustila, že došlo k případům nepřiměřené tvrdosti vůči studentům ze

¹⁰⁵ ŠTROUGAL, Lubomír. *Paměti a úvahy*. Praha: Epoque, 2009. ISBN: 978-80-7425-026-2. s. 127-130.

¹⁰⁶ GULA, Marián: Vývoj typů spolupracovníků kontrarozvědky StB ve směrnících pro agenturní práci. (dostupné z: <http://www.cibulka.com/stblist/gula.html>, citováno dne 28. 2. 2019).

¹⁰⁷ KOUDELKA, František; SUK, Jiří. *Ministerstvo vnitra a bezpečnostní aparát v období Pražského jara (leden-srpen 1968)*. Brno: Doplněk, 1996. ISBN: 80-85765-71-3. s. 13.

strany jejich příslušníků. Celá demonstrace byla však v prohlášení označena za nesprávný a nepřiměřený způsob vyjádření nespokojenosti.¹⁰⁸

Dalším ministrem vnitra byl Josef Pavel, který tuto funkci zastával velmi krátce. Ministrem vnitra byl od 15. března 1968 do 31. srpna 1968, kdy ho vystřídal Jan Pelnář. Pelnář v této funkci působil až do 28. ledna 1970. Důvodem, proč Josef Pavel tuto funkci zastával tak krátkou dobu, bylo to, že svými názory spadal mezi reformní komunisty. Na ministerstvu vnitra provedl několik personálních změn a v květnu 1968 svým rozkazem č. 22 zrušil platnost některých směrnic pro práci StB, které nebyly v souladu s Akčním programem KSČ. Mimo to zakázal i používání operativní techniky proti občanům v případech, kdy jejich činnost nesouvisela s cizími tajnými službami. Rovněž také plánoval očistu SNB, kde podle něho neměli sloužit lidé, kteří v minulosti porušovali zákony.¹⁰⁹ Poté, co došlo k intervenci vojsk Varšavské smlouvy a k podepsání moskevského protokolu, ve kterém se představitelé KSČ zavázali k personálním změnám ve vedení ministerstva vnitra, podal Josef Pavel demisi.

Nahrazen byl již zmíněným Janem Pelnářem, který naopak vydal rozkaz k ustanovení komise, která měla objasnit činnost některých příslušníků a pracovišť ministerstva vnitra v letech 1968-1969. Později na ministerstvu vnitra probíhaly stranické čistky. Celkem bylo prověřeno 5666 nestraníků a k lednu 1971 bylo navrženo 48 osob k propuštění nebo ztrátě politické důvěry. Odchod však nebyl jediným trestem, mnozí z těch, kteří na ministerstvu vnitra zůstali, byli přeřazeni na méně důležitá místa. Podle jedné z informací kádrů bylo v letech 1969-1972 ke změnám u 68% „náčelnického sestavu“.¹¹⁰

Dalším ministrem byl Radko Kasko, který tuto funkci zastával do 28. ledna 1970 do 28. února 1973. Kasko v roce 1972 vydal „Směrnice pro práci s tajnými spolupracovníky československé rozvědky“.¹¹¹ V těchto směrnicích byly poprvé

¹⁰⁸ PAŽOUT, Jaroslav. „*Chceme světlo, chceme studovat*“. *Demonstrace studentů z vysokoškolských kolejí v Praze na Strahově 31. Října 1967*. [online], [vid. 15. 7. 2019], dostupné z: <https://www.ustrcr.cz/data/pdf/pamet-dejiny/0801-4-13.pdf>.

¹⁰⁹ KOUDELKA, František; SUK, Jiří. *Ministerstvo vnitra a bezpečnostní aparát v období Pražského jara (leden-srpen 1968)*. Brno: Doplněk, 1996. ISBN: 80-85765-71-3. s. 16-17.

¹¹⁰ Tamtéž, s. 26-27.

¹¹¹ GULA, Marián: Vývoj typů spolupracovníků kontrarozvědky StB ve směrnicích pro agenturní práci. [online], [vid. 28. 2. 2019], dostupné z: <http://www.cibulka.com/stblist/gula.html>.

rozeznány dva druhy „spolupracovníků kontrarozvědky“, a to tajní spolupracovníci¹¹² a důvěrníci.¹¹³

Kasku vystřídal ve funkci ministra vnitra Jaromír Obzina. Obzina tento post zastával v letech 1973-1983. V době, kdy působil v této funkci, proběhla akce, která se nazývala Asanace. Cílem této akce bylo vypořádat se s „nepřátelskými osobami“. Tyto „nepohodlné“ osoby, měly být donuceny k vystěhování se ze země, čímž mělo být zabráněno jejich negativnímu působení v ČSSR. Tato vynucená emigrace měla pro komunistický režim několik výhod, jednou z nich bylo to, že tento způsob zbavení se nepohodlných osob nepřinášel tolik publicity, s jakou se potýkaly politické procesy v 50. letech. Asanace byla zaměřena především na chartisty, tedy na osoby, které podepsali Chartu 77. Dokument nazývaný Charta 77 vyšel v listopadu 1977 a požadoval především dodržování lidských práv, ke kterému se Československo zavázalo na konferenci v Helsinkách. Problémem bylo, že tento svůj závazek neplnilo a ani plnit nehodlalo. Průběh akce Asanace byl úspěšný, v roce 1978 se vystěhovalo 15 signatářů Charty 77 spolu s rodinami a v průběhu roku 1979 se vystěhovalo dalších 10 signatářů. Do roku 1985 se StB podařilo násilím vyštvať z ČSSR zhruba 280 signatářů Charty 77.

Kategorie tajných spolupracovníků a jejich definice

- Agent- byl typ tajného spolupracovníka, jehož hlavním úkolem bylo zjišťovat informace o zadaných osobách, pronikat do emigrantských center v zahraničí, zjišťovat zda zahraniční kontrarozvědky nepronikají do důležitých hospodářských a vojenských objektů na území ČSSR
- Informátor- byl tajný spolupracovník, který byl získán na dobrovolném základě. Informátoři byli získáváni v oblastech, kde se nacházel nějaký důležitý objekt, kde docházelo k výskytu „nepřátel“, nebo v pohraničí. Jejich postavení bylo využito k získání informací o nepřátelských projevech, zjišťovat podezřelé styky VC, pomáhat při ochraně státních hranic.
- Rezident- byl spolehlivý, zkušený tajný spolupracovník, jehož hlavním úkolem bylo řídit síť tajných spolupracovníků v objektech, které byly špatně přístupné.

¹¹² Tajným spolupracovníkem se nesměl stát člen KSČ a vyšší státní funkcionář.

¹¹³ GULA, Marián: Vývoj typů spolupracovníků kontrarozvědky StB ve směrnících pro agenturní práci. [online], [vid. 28. 2. 2019], dostupné z: <http://www.cibulka.com/stblist/gula.html>.

Konkrétně se jednalo např. o podniky nebo hotely, kde bylo velmi složité zajistit tajné setkání tajného spolupracovníka s kádrovým příslušníkem StB.

- Majitel konspiračního nebo propůjčeného bytu - konspirační byt byl prostor, kde docházelo k setkávání tajných spolupracovníků . Tento byt byl oficiálně vedený jako soukromý byt, jehož pronajímatelem byl buď tajný spolupracovník nebo kádrový pracovník StB, který pro tyto účely využíval krycí jméno. Propůjčené byty byly poskytnuty na určitou dobu od majitele, kterým povětšinou byl tajný spolupracovník.
- Důvěrník – nebyl definován jako tajný spolupracovník, ale jako politicky vyspělý občan, který byl oddaný socialistickému zřízení. V podstatě by se dalo říci, že důvěrník byl tajný informátor, který předával informace, se kterými se pasivně setkal např. v podnicích, na úřadech nebo v JZD. Důvěrníci se museli zavázat, že nezneužije jiných osob z vlastní zášti či nenávisti, a že bude podávat pouze pravdivé informace.¹¹⁴

¹¹⁴ GULA, Marián: Vývoj typů spolupracovníků kontrarozvědky StB ve směrnících pro agenturní práci. [online], [vid. 28. 2. 2019], dostupné z: <http://www.cibulka.com/stblist/gula.html>.

4. Personální obsazení O StB v Liberci

V této části diplomové práce se zaměřím na personální obsazení O StB v Liberci v době tzv. normalizace. Pro období let 1968-1973 se mi zatím podařilo identifikovat dvacet členů.¹¹⁵ Mezi ně patřili například Jindřich Vaníček, Vít Hyka, Jaroslav Fialka, Josef Žádník, Karel Kopřiva, Josef Trojan, Rudolf Zadražil, Jiří Šverma, Jiří Hýča, Jaroslav Jirsák, Josef Chlum nebo Bohumil Vávra. Tento počet však ani zdaleka není úplný a je jisté, že O StB v Liberci měla v tomto období mnohem více příslušníků.

Není v mých silách blíže přiblížit všechny pracovníky O-StB Liberec, pozornost bude tedy věnovat hlavně náčelníkům, jejich zástupcům a několika referentům, kteří zodpovídali za jednotlivé problematiky. Z referentů se budu věnovat mj. Josefu Trojanovi, který zodpovídal za problematiku nepřátelských rozvědek NSR, USA a emigrace, dále kpt. Josefu Žádníkovi, který zodpovídal za problematiku Vízových cizinců a kpt. Karlu Kopřivovi, který zodpovídal za problematiku VŠST a Divadla F. X. Šaldy.

4. 1. Personální otřesy

Jak jsem již několikrát zmínila, v 70. letech došlo k tzv. stranickým čistkám, které měly za následek to, že několik příslušníků bylo vyloučeno, jak z KSČ, tak i ze služeb SNB. Důvodem pro jejich vyloučení bylo například to, že nesouhlasili se vstupem vojsk Varšavské armády na území ČSSR nebo sympatizovali s dalšími reformními komunisty, kteří se v okrese nacházeli. Toto vylučování mělo za následek, že O-StB se potýkala s nedostatkem pracovníků a tudíž nebyla schopna personálně pokrýt jednotlivé úseky a docházelo i k tomu, že nevykazovala takové výsledky práce, jaké by vykazovat měla.

Pro příklad zde uvedu několik vyloučení a odchodů ze služeb SNB, které proběhly v letech 1969 a 1970 na O-StB Liberec. Prvním je Bohumil Vávra, který byl vyloučen ze služeb SNB kvůli nesouhlasu se vstupem vojsk Varšavské smlouvy a byl obviněn z toho, že na O-StB Liberec vytvořil skupinku pracovníků, kteří sympatizovali s názory reformních komunistů. Dalšími vyloučenými byli Jaroslav Jirsák a Jiří Hýča,

¹¹⁵ Seznam jmen a dat narození u příslušníků, které se mi prozatím podařilo identifikovat je uveden na konci práce.

jejichž případy více popisují v následujících odstavcích. Posledním, kterého zmiňují, byl Alois Řezníček, který však opustil služby SNB na vlastní žádost.¹¹⁶

Pokud více analyzujeme personální spisy výše zmíněných vyloučených osob, je zřejmé, že u nich najdeme několik společných rysů. Jedním z nich je to, že všichni původně pracovali jako dělníci v různých podnicích. Dalším společným znakem byla i jistá rebelie, kdy u nich docházelo k porušování pravidel a nařízení od vedoucích, což pak vedlo k nejrůznějším postihům. Asi nejdůležitějším znakem je však to, že v krizových letech 1968-1969 zastávali názory reformních komunistů.

4.1.1. Bohumil Vávra

Bohumil Vávra se narodil 27. května. 1926 v Záchlumí (okr. Ústí nad Orlicí). Po vychození školy pracoval u jistého Karla Hübnera v Žamberku jako dělník. Poté se začal učit řemeslu v Rybné a pracoval jako strojní zámečnick. Od roku 1945 pracoval v Baťových závodech v Sezimovo Ústí. V letech 1948-1950 vykonával základní vojenskou službu. Po návratu z vojenské služby působil v útvaru Jasan Praha v hodnosti mladšího strážmistra. Od roku 1954 působil u MO-VB v Liberci jako velitel hlídkových příslušníků. V roce 1955 získal medaili „Za službu vlasti“.¹¹⁷

Na základě jeho dobrých výsledků byl o tři roky později přemístěn ke KS MV v Liberci, kde zastával funkci referenta. V této funkci byl nadřízenými hodnocen víceméně kladně, v práci byl údajně důsledný, sám k sobě kritický a podařilo se mu úspěšně vyřešit několik případů. Na druhou stranu mu bylo vytýkáno, že nedokáže odlišit primární problémy od vedlejších, což do jeho práce vnášelo určitý zmatek, proto mu bylo doporučováno, aby ve své práci postupoval více systematicky. Také mu bylo vytýkáno to, že byl v některých situacích příliš úzkostlivý a bál se, aby neudělal v něčem chybu, což mělo po té vliv na jeho schopnost rozhodnout se.¹¹⁸

V letech 1957-1958 se Vávra účastnil odborného školení, které mělo zdokonalit jeho práci referenta. I zde bylo Vávrovi vytýkáno, že své teoretické znalosti neuplatňuje v praxi, a že problémy řeší příliš ze široka a často mu utíká jejich podstata. Z dalších

¹¹⁶ ABS Praha, fond Personální spisy, spis Jiří Hýčá, Jaroslav Jirsák, Alois Řezníček, Bohumil Vávra.

¹¹⁷ ABS Praha, fond Personální spisy, spis Bohumil Vávra, Kádrové vyhodnocení, 19. 2. 1957.

¹¹⁸ ABS Praha, fond Personální spisy, spis Bohumila Vávry, Služební hodnocení, 31. 12. 1957.

služebních posudků vyplývá, že Vávra intenzivně pracoval na zlepšení svých slabých stránek a k práci přistupoval velmi svědomitě.¹¹⁹

Bohumil Vávra byl aktivní i po stránce politické, od roku 1945 byl členem sociální demokratické strany, a to až do jejího sloučení s KSČ. V sociální demokratické straně však nezastával žádné významnější funkce. V roce 1948 si Vávra údajně podal žádost o členství v KSČ, ale to nakonec nezískal, neboť se nezúčastnil členské schůze, na které mu měl být předán stranický průkaz. Důvodem, proč se schůze neúčastnil, bylo to, že v té době vykonával základní vojenskou službu. Opětovně byl přijat jako kandidát do KSČ v roce 1953 a v roce 1955 mu bylo členství schváleno.¹²⁰

V krizových letech 1968-1969 prosazoval politiku reformních komunistů a nesouhlasil s intervencí vojsk Varšavské smlouvy na území ČSSR. Vávra také velmi kritizoval náčelníka StB Víta Hyku, o kterém údajně pravil, že patří mezi hlavní distributory sovětských novin a dalšího levicově orientovaného materiálu. Dále ho obviňoval z toho, že se stýkal s důstojníky Rudé armády a také z toho, že připravoval seznamy členů KSČ, kterým měl být udělen nějaký postih. Vzhledem k tomu, že tyto informace pocházely z vyjádření od samotného náčelníka Hyky, je nutné k nim přihlížet s určitým odstupem. Sám Hyka ve vyjádření prohlašoval, že se podílel na rozšiřování sovětských novin, a že se stýkal s důstojníky Rudé armády. Naopak razantně odmítal, že by byly připravovány seznamy osob, které StB nevyhovovaly.¹²¹ Tento fakt však lze považovat za lživý, protože počátkem 70. let proběhly tzv. stranické čistky, v kterých byl náčelník Hyka velmi zainteresován.

Dle Hyky bylo cílem Vávry prosadit změnu vedení na O- StB v Liberci. Vávra spolupracoval s dalšími příslušníky O-StB Liberec, například s Jirsákem, Hýčou, Řezníčkem nebo Herbstem. Většina příslušníků StB jim však na členské schůzi neprojevila důvěru, a proto nedošlo k naplnění jejich cílů. Stejně tak byla Vávrovi vyslovena nedůvěra i ve výboru Revolučního odborového hnutí (ROH), a proto se Vávra musel vzdát funkce, kterou v ROH zastával. Dále Hyka ve svém vyjádření uvedl, že s Vávrou vedl několik rozhovorů, ve kterých se mu snažil vysvětlit jaká je situace a údajně se ho snažil přesvědčit, aby změnil svá stanoviska. Ten však na to

¹¹⁹ ABS Praha, fond Personální spisy, spis Bohumila Vávry, Vyhodnocení odborně zdokonalovacího školení, 26. 5. 1958.

¹²⁰ ABS Praha, fond Personální spisy, spis Bohumila Vávry, Kádrové vyhodnocení, 5. 5. 1970.

¹²¹ ABS Praha, fond Personální spisy, spis Bohumila Vávry, Služební hodnocení.

údajně reagoval tím, že si tvrdohlavě stál za svými postoji, ostatním příslušníkům, kteří s ním nesympatizovali, prováděl různé podrazy, posmíval se jim a mezi kolektiv vnášel nenávisť vůči zemím Varšavské smlouvy. Dne 27. listopadu. 1969 byl vyloučen z řad KSČ.¹²²

V lednu 1970 byl Vávra přemístěn na Oddělení pasové kontroly (OPK) Hřensko. S tímto přemístěním Vávra nesouhlasil, a proto poslal dopis s připomínkami náčelníkovi správy StB v Ústí nad Labem mjr. Václavu Roubalovi. Ten s ním následně provedl rozhovor, kde bylo Vávrovi vysvětleno, že pro něho jiné zařazení neexistuje, a že bude buď sloužit na OPK Hřensko, nebo sám podá návrh na propuštění ze služeb MV. Vávra tedy po tomto rozhovoru souhlasil s přemístěním na OPK Hřensko, ale vyžadoval, aby byly vyřešeny jeho rodinné problémy, které spočívaly v tom, že jeho manželka se s ním odmítla přestěhovat do Hřenska.¹²³

Situace byla nakonec vyřešena tak, že dopis, který dne 26. ledna 1970¹²⁴ napsal Vávra náčelníkovi Ústí nad Labem Roubalovi, byl brán jako jeho vlastní žádost o propuštění ze služeb MV. S tím Vávra nesouhlasil a odmítl podat žádost o propuštění ze služeb MV, protože dle něho byly důvody nepřijatelné a jeho by toto přemístění stálo rodinu. Zároveň žádal náčelníka Roubala, aby mu povolil rozhovor s ministrem vnitra ČSSR.¹²⁵ Nakonec byl dne 30. dubna 1970 propuštěn ze služeb SNB, jako hlavní důvod bylo uvedeno to, že byl jeden z hlavních reformních komunistů na O-StB v Liberci. Hodnost nadporučíka mu nebyla přiznána jako hodnost vojenská.¹²⁶

4.1 2. Jaroslav Jirsák

Jaroslav Jirsák se narodil 6. května 1922 v Heřmanově Městci (okr. Chrudim). Jirsák vychodil 5 tříd obecných, 4 třídy měšťanské školy a poté pracoval jako slévač kovů. Krátkodobě pracoval i v Německu. Před vstupem do KSČ byl členem sociální

¹²² Tamtéž.

¹²³ Tamtéž.

¹²⁴ V tomto dopise Vávra líčil to, že nesouhlasí s přesunem z O-StB Liberec na OPK Hřensko, neboť jeho manželka se s ním odmítla přestěhovat a on by tak přišel o svoji rodinu.

¹²⁵ ABS Praha, fond Personální spisy, spis Bohumila Vávry, Služební hodnocení.

¹²⁶ ABS Praha, fond Personální spisy, spis Bohumila Vávry, Kádrové vyhodnocení, 5. 5. 1970.

demokratické strany, do KSČ vstoupil 12. května 1947. V letech 1945- 1947 vykonával základní vojenskou službu.¹²⁷

V roce 1950 byl přijat do služeb SNB jako čekatel a byl zařazen do školy SNB I. stupně v Liberci. V roce 1951 absolvoval 6 týdenní kurz operativní techniky a vyšetřování. O tři měsíce později byl povýšen do hodnosti mladšího strážmistra a přeřazen na VS SNB Dubá (okr. Doksy). V roce 1954 obdržel hodnost podporučíka a o dva roky později byl přemístěn na Krajskou správu Ministerstva vnitra (KS MV) v Liberci do funkce staršího referenta. V roce 1957 obdržel hodnost poručíka.¹²⁸

V roce 1960 byl ustanoven do funkce staršího referenta na Oblastním odboru Ministerstva vnitra (OO MV) v Liberci, kde působil jako vedoucí skupiny v problematice Němců. V této funkci byl hodnocen kladně, jeho nadřízení na něm oceňovali jeho iniciativu, zájem o pracovní výsledky a také jeho orientaci a rozsáhlé kontakty mezi občany, díky kterým si dokázal vytvořit vhodné podmínky, proto aby získal potřebné informace. Naopak mu byly vytýkány některé jeho povahové rysy, například to, že byl náladový. Dále byl kritizován i za to, že jeho síť tajných spolupracovníků není tak rozsáhlá, jak by mohla být. Jirsák se významně podílel na akcích Kavárna, Ještěd nebo Pošta.¹²⁹

V roce 1967 byla práce Jirsáka natolik oceňována, že mu byl zvýšen plat, a to z 1850 Kčs na 1900 Kčs. Toto zvýšení schválil náčelník Vít Hyka, a to jako odměnu za to, že Jirsák dokončil akci Donát, a že trvale dosahoval dobrých pracovních výsledků a dokončil Večerní univerzitu marxismu- leninismu (VUML).¹³⁰

V roce 1969 byl Jirsák prošetřován kvůli nesprávnému chování. Konkrétně se jednalo o to, že 16. dubna 1969 byla v ministerstvu vnitra vyhlášena pohotovost příslušníků, která platila i pro příslušníky StB. Tato pohotovost byla vyvolána v době, kdy došlo k odvolání vedení vedoucího tajemníka KSČ Alexandra Dubčeka. Jirsák byl zařazen do pohotovosti, která trvala od 17 dubna 1969 od 8 hodin do 18. dubna 1969 do

¹²⁷ ABS Praha, fond Personální spisy, spis Jaroslava Jirsáka, Kádrové vyhodnocení, 23. 7. 1952.

¹²⁸ ABS Praha, fond Personální spisy, spis Jaroslava Jirsáka, Kádrové vyhodnocení, 2. 4. 1971.

¹²⁹ ABS Praha, fond Personální spisy, spis Jaroslava Jirsáka, Služební hodnocení, 11. 10. 1967.

¹³⁰ ABS Praha, fond Personální spisy, spis Jaroslava Jirsáka, Návrh na zvýšení platu, 9. 10. 1967.

8 hodin. Jirsák dne 17. dubna v poledních hodinách odešel do města plnit služební úkoly, a slíbil, že po jejich splnění se ihned vrátí na své pracoviště.¹³¹

Tento slib však nedodržel a po splnění úkolů zašel do Radničního sklípku, kde se měl v plánu pouze naobědvat. V Radničním sklípku potkal vedoucího kavárny Pošta a přisedl si k němu ke stolu, dále se k nim ještě připojil tajný spolupracovník StB LUDEK. V restauraci údajně vedli běžný rozhovor a popíjeli kávu s rumem, pivo a vodku. Poté se Jirsák společně s spolupracovníkem StB LUDEKEM přesunuli do kavárny Pošta, kde se k nim připojil zaměstnanec Jednoty Jelínek. Jirsák telefonicky kontaktoval náčelníka Víta Hyku a sdělil mu, že je na schůzce se spolupracovníkem LUDEKEM, a že se vrátí na pracoviště, až od něho získá všechny důležité informace. V kavárně Pošta opět popíjeli vodku a Jirsák opakovaně žádal spolupracovníka StB LUDEKA, aby zavolal na pracoviště StB a žádal Vávru, který měl omluvit Jirsákovu nepřítomnost na pracovišti, podařilo se mu však spojit pouze s náčelníkem Hykou.¹³²

Spolupracovník LUDEK na to opustil kavárnu Pošta, protože se mu vzniklá situace zdála příliš nebezpečná. Jirsák v kavárně Pošta zůstal a připojil se k jistému Kalousovi. Poté společně s ním a dalšími dvěma ženami odešel do hotelu Zlatý lev. Na O StB dorazil Jirsák až ve dvě hodiny v noci, kde údajně hledal náčelníka Hyku, ale nenašel ho. Poté Jirsák odešel do své kanceláře, kde našel láhev koňaku a ve značně přiopilém stavu měl běhat po chodbách z jedné kanceláře do druhé a budit ostatní pracovníky StB. Kolem sedmé hodiny ráno byl náčelníkem Hykou postaven mimo službu. Podle vyjádření jednotlivých pracovníků O StB bylo zjištěno, že Jirsák neustále vedl rozhovory o politické situaci, vykřikoval, že je označován za reformního komunistu a nepřítele, a že končí se službou a okamžitě nastoupí do „civilu“.¹³³

Ze závěru zprávy plyne, že Jirsák byl obviněn z toho, že se v době pohotovosti a vážné situaci ve státě opil tak, že nebyl schopný vykonávat službu. Tím se dopustil trestného činu porušování povinnosti dozorčí služby. Dále byl obviněn z urážení příslušníků StB a náčelníka StB a také z toho, že se pohyboval na veřejných místech s tajným spolupracovníkem LUDEKEM, kterého tím ohrozil, neboť u něho mohlo dojít

¹³¹ ABS Praha, fond Personální spisy, spis Jaroslava Jirsáka, Zpráva o prošetření nesprávného chování, 23. 4. 1969.

¹³² ABS Praha, fond Personální spisy, spis Jaroslava Jirsáka, Zpráva o prošetření nesprávného chování, 23. 4. 1969.

¹³³ Tamtéž.

k prozrazení. Závěrem bylo navrženo, že by měl být Jirsák přemístěn na jiné pracoviště mimo O- StB Liberec.¹³⁴

Jirsák byl nakonec odvolán z O-StB Liberec, a v roce 1970 byl přemístěn na oddělení Veřejné bezpečnosti (OVB) v Jablonci nad Nisou. Ve stejném roce byl také vyloučen z řad KSČ. Sám Jirsák považoval vyloučení z KSČ a přemístění do Jablonce nad Nisou za nespravedlivé a cítil se poškozený kolektivem na O-StB v Liberci. Na OVB v Jablonci nad Nisou byl Jirsák hodnocen kladně, z jeho posudků vyplývá, že pracoval s elánem i po událostech, které ho potkaly v Liberci. Sám Jirsák si prý byl vědom svých omylů, které však nikdy nebyly zaměřeny proti KSČ, ale proti některým osobám se kterými byl nespokojený. To mimo jiné potvrzuje i to, že Jirsák nebyl proti vojenské intervenci vojsk Varšavské smlouvy. Z posudků také vyplývá, že u něho byla snaha napravit svá pochybení.¹³⁵ Tato snaha napravit svá pochybení mu ve skutečnosti nijak nepomohla, protože z pohledu normalizačních představitelů byl stále považován za příslušníka, který selhal, a tudíž pro něho do budoucna nebylo v SNB místo.

Ze služeb SNB byl nakonec propuštěn 31. března 1971, během své kariéry získal několik hodností, z nichž nejvyšší byla hodnost kapitána. Tato hodnota mu po propuštění ze služeb SNB nebyla uznána jako hodnost vojenská.¹³⁶

4.1.3. Jiří Hýča

Jiří Hýča se narodil 26. března 1928 v Markvarticích (okr. Jičín). Po vychození měšťanské školy se učil sedlářskému řemeslu v Jičíně, kde také až do roku 1946 pracoval. Poté nastoupil do podniku Gumovka v Hrádku nad Nisou. Od roku 1948 byl zaměstnán na Československém Státním Statku (ČsSS) v Grabštejně jako zemědělský praktikant. Do KSČ vstoupil 15. února 1946. Velmi se angažoval i po stránce politické, zastával například funkci předsedy KSČ místní organizace Grabštejn.¹³⁷

Jeho vojenská kariéra byla provázena několika povýšeními. V roce 1955 dosáhl hodnosti podporučíka. O dva roky později získal šarži poručíka a v roce 1965 obdržel hodnost kapitána. K SNB nastoupil 4. října 1949, kdy byl zařazen jako čekatel k útvaru

¹³⁴ Tamtéž.

¹³⁵ ABS Praha, fond Personální spisy, spis Jaroslava Jirsáka, Služební hodnocení, 16. 10. 1970.

¹³⁶ ABS Praha, fond Personální spisy, spis Jaroslava Jirsáka, Kádrové vyhodnocení, 23. 7. 1952.

¹³⁷ ABS Praha, fond Personální spisy, spis Jiřího Hýči, Kádrové vyhodnocení, 19. 10. 1956.

Jasan. V roce 1953 u něho došlo k dočasnému přearazení ke Krajské správě Státní bezpečnosti (KS StB) v Brně, o rok později se stal mladším referentem na Odboru železniční dopravy Ministerstva vnitra (OŽD MV) v Nymburku. Zde působil až do roku 1958, kdy byl přemístěn na OŽD MV Liberec a jmenován starším referentem. V letech 1963-1965 absolvoval střední ekonomickou školu MV v Praze. V roce 1966 došlo u Hýči k poslednímu pracovnímu přearazení, a to na O-StB Liberec, kde působil ve funkci staršího referenta a zpracovával problematiku VC.¹³⁸

Ve funkci staršího referenta na O-StB Liberec byl hodnocen průměrně. Ze služebních posudků plyne, že jeho nadřízení nebyli spokojeni s jeho výsledností v práci a s tím, jak řídil spolupracovníky. Tento fakt si vysvětlovali tak, že Hýča nebyl z předchozích funkcí zvyklý na práci v kolektivu. Dále mu také bylo vytýkáno jeho chování, především to, že byl příliš ctižádostivý, sebevědomí a nesebekritický vůči svým nedostatkům. Přes veškerou kritiku se mu v práci podařilo dosáhnout i pozitivních výsledků, například vyřešil akci Karel.¹³⁹

V krizových letech 1968-1969 zastával postoje reformních komunistů a nesouhlasil se vstupem vojsk Varšavské smlouvy na území ČSSR. Toto stanovisko dokonce projevil i v anketě, která proběhla po srpnu 1968 v organizaci StB v Liberci. Hýča se postupem času stal údajně ideovým vůdcem skupiny reformních komunistů, která se vytvořila na O-StB v Liberci, dalšími členy byli již zmínění Jirsák, Vávra Herbst nebo Řezníček. Tato skupina údajně ztěžovala práci ostatních soudruhů v době, kdy mělo dojít k upevnění pozic StB.¹⁴⁰

Hýča se také dvakrát zúčastnil jednání na předsednictvu Obvodního výboru Komunistické strany Československa (OV- KSČ), kde byla převaha reformních komunistů.¹⁴¹ Podle náčelníka Hyky bylo hlavním cílem tohoto jednání upevnit vliv reformních komunistů, kteří byli zároveň členy výboru a dosáhnout toho, aby bylo odvoláno stávající vedení na O-StB Liberec. Předsednictvo vzneslo na práci O-StB několik údajně vymyšlených a provokačních obvinění. Tato obvinění jsem již zmínila

¹³⁸ ABS Praha, fond Personální spisy, spis Jiřího Hýči, Kádrové vyhodnocení, 5. 5. 1970.

¹³⁹ ABS Praha, fond Personální spisy, spis Jiřího Hýči, Služební hodnocení, 11. 10. 1967.

¹⁴⁰ ABS Praha, fond Personální spisy, spis Jiří Hýča, Služební posudek 10. 9. 1969.

¹⁴¹ Poměr reformních komunistů byl 4:3.

v části věnované Rudolfovi Vávrovi.¹⁴² Náčelník StB Liberec Vít Hyka na tuto vzniklou situaci reagoval tak, že navrhl, aby byl Hýča propuštěn ze služeb SNB. Jako důvody uvedl to, že Hýča zastával postoje reformních komunistů, a že ztratil důvěru v kolektivu dalších pracovníků na O-StB v Liberci.¹⁴³

S hodnocením náčelníka Hyky byl Hýča seznámen 10. září 1969. Hýča s tímto hodnocením nesouhlasil a vznesl proti němu několik připomínek. Jednak uvedl, že v srpnových dnech roku 1968 byl na dovolené v Bulharsku, a o tom že došlo k vojenské intervenci vojsk Varšavské smlouvy, se dozvěděl z tamějšího rozhlasu. Po návratu do ČSSR se Hýča údajně snažil najít objektivní příčiny, proč k intervenci došlo. Dále zde Hýča vysvětlil, že on osobně se domníval, že příchod vojsk nebyl nutný, protože v té době měla KSČ veškerý státní a mocenský aparát ve svých rukou.¹⁴⁴ Rovněž uvedl, že nikdy nikoho nepřesvědčoval, že se jedná o okupaci a nikdy nezastával názor, že by se tato vojska měla stáhnout z území ČSSR. Hýča tedy razantně odmítal to, že byl proti příchodu vojsk Varšavské smlouvy, nebo že by byl nějak zaměřen proti SSSR. Také popíral to, že na oddělení StB v Liberci vytvořil skupinu lidí, kteří zastávali postoje reformních komunistů.¹⁴⁵

Závěrem Hýča podotkl, že ze sebe nechce dělat neomylného člověka a netvrdí, že vše co udělal, bylo zákonitě správně. Připustil, že na OV KSČ mohl a pravděpodobně měl vystupovat proti některým tvrzením, ale na druhou stranu si stál za názorem, že nevystupoval proti politice strany a vždy vycházel z usnesení Ústředního výboru Komunistické strany Československa (ÚV KSČ). Hýča také vyzýval k tomu, aby byl hodnocen na základě podložených poznatků a ne na základě subjektivních názorů. Odvolával se na prohlášení soudruha Grössera, který na poradě prohlásil, že: „*každé hodnocení se musí provádět objektivně a také by se mělo přihlížet k situaci, která v té době existovala*“.¹⁴⁶ Hýča ve svém vyjádření také kritizuje to, že jeho hodnocení je negativní, ale je mu navrhováno, aby sloužil u VB. Klade si zde tedy otázku „*což u VB*

¹⁴² Mezi obvinění patřilo to, že náčelník O-StB Liberec je hlavním distributorem sovětských novin-Zpráv, že příslušníci StB udržují styky se sovětskými důstojníky, dále že jsou vytvářeny seznamy osob, kterým má být udělen nějaký postih a také to, že příslušníci jsou instruováni, aby v případných demonstracích vystupovali proti demonstrantům s obušky.

¹⁴³ ABS Praha, fond Personální spisy, spis Jiří Hýča, Služební posudek 10. 9. 1969.

¹⁴⁴ Jednalo se o StB, armádu a Lidové milice.

¹⁴⁵ ABS Praha, fond Personální spisy, spis Jiří Hýča, Odvolání proti služebnímu hodnocení, 22. 9. 1969.

¹⁴⁶ Tamtéž.

může sloužit každý?“.¹⁴⁷ Své vyjádření ukončuje slovy, že se domnívá, že jediným cílem jeho hodnocení bylo docílit toho, aby opustil složku StB, a proto ještě jednou požádal, aby nařčení byla prověřena, protože podle něho není možné, aby byl někdo odstraněn jen na základě subjektivních názorů.¹⁴⁸

Dne 28. listopadu 1969 byl vyloučen z řad KSČ. Stejně tak byl odvolán z funkce referenta na O-StB v Liberci a rozkazem náčelníka byl od 1. února 1970 přeřazen do služeb OPK Hřensko¹⁴⁹. Důvody proč k těmto událostem došlo, byly hlavně ty, že Hýča údajně prosazoval postoje reformních komunistů a nesouhlasil s intervencí vojsk Varšavské smlouvy na území ČSSR. Proti přeřazení na OPK Hřensko se Hýča odvolal. Ve svém odvolání uvedl, že byl s přeřazením seznámen od pplk. Waltera, ale že se o přeřazení nedozvěděl dostatečně včas na to, aby se domluvil se svou manželkou, která mimo jiné s přeřazením nesouhlasila. Manželka Hýči pracovala jako příslušnice spojovacího oddělení na VB v Liberci, tato pozice vyžadovala pracovní dobu rozdělenou na směny. Hýča argumentoval také tím, že se společně starali o třináctiletého syna, a kdyby Hýča denně dojížděl do Hřenska, neměl by na syna tolik času a mohlo by to vést k narušení jeho výchovy. Také uvedl, že z časových důvodů není možné, aby do zaměstnání denně dojížděl. Hýča tedy požadoval, zda by bylo možné ho zařadit na pracoviště VB, jenž by bylo blíže Liberci a jeho rodině.¹⁵⁰

Situace byla nakonec vyřešena tak, že 30. dubna 1970 byl Jiří Hýča propuštěn ze služeb SNB. Bylo mu navrženo odstupné ve výši jednoměsíčního hrubého příjmu. Hodnost kapitána mu nebyla uznána jako hodnost vojenská. Propuštění odsouhlasil náčelník StB Ústí nad Labem mjr. Václav Roubal, náčelník Krajské správy Sboru národní bezpečnosti (KS SNB) pplk. Ludvík Rataj a náčelník Hlavní správy Státní bezpečnosti Československa (HS- StB ČSR) plk. Bohumil Říha.¹⁵¹

¹⁴⁷ ABS Praha, fond Personální spisy, spis Jiří Hýča, Odvolání proti služebnímu hodnocení, 22. 9. 1969.

¹⁴⁸ ABS Praha, fond Personální spisy, spis Jiří Hýča, Odvolání proti služebnímu hodnocení, 22. 9. 1969.

¹⁴⁹ Hýča byl stejně jako již zmíněný Vávra přeřazen na Oddělení pasové kontroly (OPK) v Hřensku. Důvodem, proč jejich nadřízení zvolili právě Hřensko, které se nachází zhruba 85 km od Liberce, bylo pravděpodobně to že, se do takové vzdálenosti nedalo denně dojíždět. Jejich nadřízení tedy předpokládali, že to dotýčným způsobí jisté problémy, především v rodině, která se v obou případech odmítla s dotýčnými přestěhovat. To lze ze strany jejich nadřízených a především náčelníka StB Hyky považovat za jakousi formu psychického nátlaku a snahu donutit je, aby odešli ze služeb SNB.

¹⁵⁰ ABS Praha, fond Personální spisy, spis Jiří Hýča, Odvolání proti služebnímu přeřazení, 15. 1. 1970.

¹⁵¹ ABS Praha, fond Personální spisy, spis Jiří Hýča, Návrh na propuštění ze služebního poměru, 30. 4. 1970.

4.1.1.4 Alois Řezníček

Alois Řezníček se narodil 19. června 1931 ve Vídni v Rakousku, kde bydlel s rodiči až do roku 1945, poté se vrátili zpět do ČSSR, konkrétně bydleli v Mimoni. Řezníček vychodil obecnou a měšťanskou školu ve Vídni, kde se vyučovalo českým jazykem. Po návratu do ČSSR se vyučil číšníkem. Tohoto povolání však musel po dvou letech ze zdravotních důvodů zanechat a začal pracovat jako dělník v podniku THONET, kde setrval až do roku 1950. Do KSČ vstoupil v roce 1947, a to v závodní organizaci KSČ THONET, kde pracoval. Aktivní byl i v Československém svazu mládeže (ČSM), kde pro svůj hudební talent vedl několik kroužků. V letech 1952-1955 vykonával základní vojenskou službu. Po návratu ze základní vojenské služby dočasně pracoval jako dělník v Jáchymovských dolech.¹⁵² V roce 1955 byl přijat do služeb SNB a zařazen jako referent na OO MV Česká Lípa, zde působil až do roku 1956, kdy u něho došlo k dalšímu přearazení, tentokrát na KS SNB Liberec do funkce referenta.¹⁵³

Otec Řezníčka pracoval jako parketář, matka pracovala na Místním národním výboru (MNV) v Mimoni jako metařka ulic. Oba rodiče byli členy sociální demokratické strany a po návratu do ČSR v roce 1945 vstoupili do KSČ. Alois Řezníček měl také dva sourozence, a to dvojčata Petra a Pavla, kteří se vyučili tkalcí v podniku MITOP v Mimoni, kde poté i pracovali. Oba byli rovněž aktivní v ČSM.¹⁵⁴

Na KS SNB v Liberci působil Řezníček jako referent v problematice Němců, poté v problematice VC. Jeho velkou výhodou bylo to, že uměl plynule německy, čehož bylo využíváno například pro tlumočení nebo pro překlad nejrůznějších materiálů. Souhrnně lze říci, že Řezníček byl svými nadřízenými hodnocen jako iniciativní, svědomitý a velmi inteligentní člověk. Na druhou stranu byl kritizován za nedostatečnou síť tajných spolupracovníků, konkrétně za to, že spolupracovníky získává pouze na jeden konkrétní případ, ale do budoucna s nimi již nepracuje. Rovněž mu bylo vytýkáno, že svou práci nedostatečně zaměřuje na získání nových případů. Dalším jeho nedostatkem bylo to, že se v některých případech choval nevhodně až arogantně k ostatním kolegům a bylo mu doporučováno, aby byl jak v práci tak, ve vystupování na

¹⁵² ABS Praha, fond Personální spisy, spis Alois Řezníček, Ustanovka, 22. 2. 1955.

¹⁵³ ABS Praha, fond Personální spisy, spis Alois Řezníček, Kádrové vyhodnocení, 30. 6. 1969.

¹⁵⁴ ABS Praha, fond Personální spisy, spis Alois Řezníček, Záznam o prošetření, 13. 10. 1958.

veřejnosti více ukázněný.¹⁵⁵ Řezníček si tuto kritiku údajně vzal k srdci a své chování napravil, do jaké míry se polepšil, můžeme však jen odhadovat.

Řezníčkovu kariéru provázelo několik povýšení, v roce 1957 byl povýšen do hodnosti podporučíka a o dva roky později obdržel šarži poručíka. Nejvyšší hodnosti, které dosáhl, byla hodnost kapitána.¹⁵⁶ Přestože byl Řezníček hodnocen jako svědomitý pracovník, dopustil se několika přestupků, za které obdržel různé kázeňské tresty.

V roce 1955 byl potrestán za ztrátu služebního průkazu. Řezníček vypověděl, že 26. srpna 1955 odešel kolem 18:00 hodiny z pracoviště a cestou se zastavil v prodejně Arma, kde navázal rozhovor s prodavačkou Editou Rosůlkovou a její přítelkyní Líbou, která byla v Liberci na návštěvě. Prodavačka Rosůlková požádala Řezníčka, zda by její přítelkyni nechtěl večer dělat společnost, protože ona jde do divadla a už pro ni nesehnala lístek. Řezníček s tímto návrhem souhlasil a okolo 19:00 hodiny odešel do bytu Rosůlkové, kde s Líbou zůstal. Poté co se Rosůlková vrátila z divadla, odešli všichni tři do vinárny Florida, kde popíjeli víno a likéry. Ve vinárně si Řezníček sundal sako, a s největší pravděpodobností zde ztratil služební průkaz, který se mu ani po několika dnech nepodařilo nalézt. Zhruba ve 3:00 odešli zpět do bytu Rosůlkové, kde Řezníček přespal. Během noci se také dozvěděl, že Líba je již vdaná. Za přestupek ztráty služebního průkazu a dopuštění se morálního poklesu, kdy měl milostný poměr s vdanou ženou¹⁵⁷, kterou vůbec neznal, mu byl navrhnout od náčelníka II. odboru npor. Vladimíra Čiháka trest 3 dny poddůstojnického vězení. Trest byl nakonec změněn a Řezníčkovi bylo uděleno 5 dní domácího vězení.¹⁵⁸ Tento postih mu byl o rok později za vzorné chování na návrh náčelníka II. oddělení por. Václava Svobody vymazán.¹⁵⁹

Další kázeňské potrestání mu bylo navrženo v roce 1959. Důvodem bylo nevhodné chování při plnění služebního úkolu. Začátkem prosince 1958 plnil Řezníček služební úkol v Hradci Králové. Poté co úkol dokončil, odešel s dalším příslušníkem

¹⁵⁵ ABS Praha, fond Personální spisy, spis Alois Řezníček, Služební hodnocení, 19. 5. 1958.

¹⁵⁶ ABS Praha, fond Personální spisy, spis Alois Řezníček, Kádrové vyhodnocení, 30. 6. 1969.

¹⁵⁷ Na tomto příkladě lze opět doložit naprostou kontrolu zaměstnanců ze strany StB, a to nejen po stránce pracovní, ale i po stránce osobní, kdy StB zasahovala do jejich soukromí a docházelo například i ke kontrole jejich milostného života.

¹⁵⁸ ABS Praha, fond Personální spisy, spis Alois Řezníček, Návrh postihu za ztrátu služebního průkazu, 2. 9. 1955.

¹⁵⁹ ABS Praha, fond Personální spisy, spis Alois Řezníček, Návrh na výmaz trestu, 22. 3. 1956.

StB por. Čadinou¹⁶⁰ do hotelu Bystrica v Hradci Králové. Zde udělali útratu ve výši 152 Kč, ale ani jeden z nich ji nezaplatil a navíc oba odešli ven ke svým vozidlům, čímž u číšníka vzniklo podezření, že chtějí odejít bez zaplacení, a tak se číšník obrátil na VB. Situace se natolik vyostřila, že byl Řezníček předveden před dozorčí útvar, neboť byl údajně na příslušníka VB Duška,¹⁶¹ který konal hlídkovou službu hrubý a slovně ho urážel. Celá situace byla nakonec vyřešena náčelníkem KS-MV v Hradci Králové npor. Tomášem¹⁶².¹⁶³

Alois Řezníček se provinil tím, že v podnapilém stavu vyvolal u číšníka dojem, že mu nechce zaplatit útratu a poté slovně urážel příslušníka VB, což nepřispělo k upevnění spolupráce mezi orgány VB a StB. Řezníček dostal trest 10 dnů domácího vězení a navíc mu byla odepřena odměna za splněný úkol.¹⁶⁴ V červnu 1959 požádal náčelník II. odboru kpt. Alois Hoidar o vymazání trestu z Řezníčkova rejstříku¹⁶⁵, o tom zda tak bylo učiněno či nikoliv jsem nenašla žádnou konkrétní informaci, ale lze se domnívat, že trest mu byl vymazán, protože v návrhu na povýšení z 6. června 1959 je uvedeno, že žádné tresty neměl.¹⁶⁶

V roce 1960 byl v rámci reorganizace přeřazen na KS-MV Ústí nad Labem, kde působil ve funkci referenta v problematice VC. Zde pracoval pouze dva roky a poté byl z rodinných důvodů přeřazen na OO MV Jablonec nad Nisou. Na OO MV v Jablonci nad Nisou byla práce Řezníčka z počátku hodnocena kladně, v roce 1962 dokonce získal odměnu za vzornou práci.¹⁶⁷ Ke konci roku 1963 u něho došlo k zásadní změně, kdy se prý jeho postoj k práci razantně změnil k horšímu. V praxi se to projevovalo tak, že neplnil úkoly stanovené v plánu práce a ostatní příslušníci dosahovali lepších výsledků, přestože na daných úkolech začali pracovat mnohem později. Kvůli těmto problémům mu byl náčelníkem OO MV Jablonec nad Nisou kpt. Rylichem¹⁶⁸ snížen funkční plat, což mělo na Řezníčka výchovně zapůsobit, aby byl v práci

¹⁶⁰ Křestní jméno se nepodařilo dohledat.

¹⁶¹ Křestní jméno se nepodařilo dohledat.

¹⁶² Křestní jméno se nepodařilo dohledat.

¹⁶³ ABS Praha, fond Personální spisy, spis Alois Řezníček, Návrh na kázeňské potrestání, 13. 1. 1959.

¹⁶⁴ Tamtéž.

¹⁶⁵ ABS Praha, fond Personální spisy, spis Alois Řezníček, Návrh na výmaz trestu, 2. 6. 1959.

¹⁶⁶ ABS Praha, fond Personální spisy, spis Alois Řezníček, Návrh na povýšení, 6. 6. 1959.

¹⁶⁷ ABS Praha, fond Personální spisy, spis Alois Řezníček, Služební hodnocení, 25. 5. 1962.

¹⁶⁸ Křestní jméno se nepodařilo dohledat.

iniciativnější.¹⁶⁹ O tom zda snížení platu mělo nějaký vliv na Řezníčkovu práci, jsem nenašla žádné informace.

V roce 1964 došlo u Řezníčka k dalšímu přemístění, a to na OO MV Liberec, kde zastával opět funkci referenta v problematice VC. Řezníček uměl plyně německy, dokončil několik kurzů angličtiny a španělštiny. V roce 1964 ukončil 2. ročník VUMLU. Na první pohled by se zdálo, že se jeho pracovní kariéra vyvíjela velmi úspěšně, ale v roce 1965 mu byl udělen další kázeňský trest a to v podobě 6 dnů domácího vězení. Důvodem bylo hrubé porušení rozkazu o dodržení státního tajemství. Konkrétně se jednalo o to, že nechal na stole po pracovní době dokumenty, jenž byly přísně tajné.¹⁷⁰

Ve funkci staršího referenta byl v dalších posudcích jeho nadřízenými hodnocen pozitivně, podařilo se mu dokončit případ PARUKA, ve kterém bylo soudně trestáno 5 osob, z toho 2 VC kvůli organisovaným valutovým machinacím. V roce 1967 získal za svou iniciativní práci a dobré plnění úkolů medaili za „Službu vlasti“, kterou mu schválil náčelník Hyka.¹⁷¹

Další trest v podobě 8 dnů domácího vězení a přemístění na StB Ústí nad Labem mu byl uložen 29. května 1969 náčelníkem S-StB Ústí nad Labem mjr. Miroslavem Daňkem. Důvodem bylo to, že Řezníček údajně napadl náčelníka StB Liberec Víta Hyku. Řezníček se k tomuto incidentu vyjádřil tak, že ho Hyka slovně napadl, a proto byl nucen podniknout kroky, jaké podnikl. Řezníček s tímto trestem nesouhlasil, a proto se proti němu odvolal. Podle Řezníčka nebyl brán dostatečný zřetel na jeho stížnost vůči náčelníkovi Hykovi.¹⁷² Nesouhlasil ani s přemístěním na S-StB Ústí nad Labem, a to především z rodinných důvodů. Ve svém prohlášení uvedl, že nebude dojíždět 100 km denně za prací do Ústí nad Labem, a že se ani kvůli přemístění nehodlá stěhovat. Závěrem uvedl, že toto vše jsou důvody, které by vedly k tomu, že by svou práci nevykonával naplno a jeho práce by tak nebyla přínosem pro MV, proto se raději rozhodl odejít ze služeb MV.¹⁷³

¹⁶⁹ ABS Praha, fond Personální spisy, spis Alois Řezníček, Návrh na snížení funkčního platu, 3. 5. 1964.

¹⁷⁰ ABS Praha, fond Personální spisy, spis Alois Řezníček, Návrh na udělení kázeňského trestu, 1. 3. 1965.

¹⁷¹ ABS Praha, fond Personální spisy, spis Alois Řezníček, Návrh na vyznamenání, 10. 1. 1967.

¹⁷² ABS Praha, fond Personální spisy, spis Alois Řezníček, Odvolání proti trestu, 23. 5. 1969.

¹⁷³ ABS Praha, fond Personální spisy, spis Alois Řezníček, Žádost o uvolnění ze služeb SNB, 30. 6. 1969.

K žádosti o uvolnění Řezníčka se vyjádřil náčelník S- StB Ústí nad Labem mjr. Miroslav Daněk. Uvedl, že k potrestání Řezníčka přistoupil na základě prověrky od inspekce MV ČSR, která došla k závěru, že s ohledem na předchozí události není vhodné, aby náčelník Hyka a Řezníček pracovali na jednom pracovišti. Dále podotkl, že původně chtěl Řezníčka přemístit buď na Oddělení pasů a víz (OpaV) v Liberci nebo na O-StB v Jablonci nad Nisou či v České Lípě. Problémem bylo to, že náčelníci těchto oddělení nechtěli Řezníčka přijmout, a proto jako jediná možnost, kam ho přearadit bylo Ústí nad Labem. Dne 30. června 1969 byl tedy Řezníček na vlastní žádost propuštěn ze služeb SNB.¹⁷⁴

4.2 Náčelníci O StB v Liberci

Na pozici náčelníků O StB v Liberci se mi ve sledovaném období podařilo identifikovat čtyři muže. Prvním náčelníkem byl Jindřich Vaníček, který v této funkci působil v letech 1955-1958. Po Vaníčkovi se funkce ujal Vít Hyka, který ve funkci náčelníka zastával až do roku 1978. Poté se dočasně stal náčelníkem Jaroslav Fialka. Tuto informaci jsem dohledala v plánech práce StB v Liberci, v jeho personálním spisu o této funkci nejsou žádné informace. Posledním dohledaným náčelníkem byl Josef Štolba, který tuto funkci zastával v 80. letech.¹⁷⁵

Z hlubší analýzy personálních spisů výše zmíněných náčelníků, vyplývá, že u nich najdeme několik společných rysů. Jedním z nich je to, že mnozí původně pracovali jako dělníci v různých podnicích a pocházeli z chudých poměrů. To souviselo i s tím, že neměli přístup ke vzdělání a školy si dodělávali až v pozdějším věku. Dalším rysem je i jejich kariéra, která se od vstupu do SNB nesla v duchu nejrůznějších vyznamenání a povýšení a nadřizenými byli hodnoceni jako jedni z nejlepších příslušníků SNB.¹⁷⁶

¹⁷⁴ ABS Praha, fond Personální spisy, spis Alois Řezníček, Žádost o uvolnění ze služeb SNB, 30. 6. 1969.

¹⁷⁵ Personální spis Josefa Štolby není zcela přístupný, což je pravděpodobně způsobeno tím, že Štolba stále žije. O Štolbovi se mi podařilo zjistit jen několik dílčích informací. Narodil se 29. prosince 1946 v Mariánských Lázních (okr. Cheb). Jeho otec sloužil jako příslušník SNB, konkrétně u VB v Ústí nad Labem. Matka pracovala jako pokladní, poté jako signalistka Československých státních drah (ČSD). Josef Štolba nastoupil do služeb SNB 1. září 1966. Členství v KSČ získal 11. června 1965. Od roku 1979 působil jako zástupce náčelníka StB, poté získal funkci náčelníka. Byl několikrát vyznamenán, v roce 1976 získal medaili „Za službu vlasti“ a v roce 1980 medaili „Za zásluhu o obranu vlasti“. V roce 1988 dosáhl vojenské hodnosti podplukovníka. (ABS Praha, fond Personální spisy, spis Josef Štolba.).

¹⁷⁶ ABS Praha, fond Personální spisy, spis Jindřich Vaníček, Vít Hyka, Jaroslav Fialka.

4.2.1 Jindřich Vaníček

Soukromý život

Jindřich Vaníček se narodil 20. ledna 1924 v Jesenné (okr. Semily). Pocházel z dělnické rodiny. Školní docházku ukončil v roce 1939, poté šel do učení do firmy MICHÁLEK v Železném Brodě, kde pracoval až do roku 1943. Následně byl zaměstnán ve firmě DAIMLER-BENZ v Nové Pace. Po roce 1945 pracoval v národním podniku SEBA Tanvald. V letech 1946-1948 vykonával základní vojenskou službu ve Stříbře, kde dosáhl hodnosti četaře. Po příchodu z vojenské služby opět nastoupil do zaměstnání v závodě SEBA, a byl zde zaměstnán až do roku 1950. Původním povoláním byl elektrotechnik. Mezi jeho záliby patřilo rybaření a zahrádka.¹⁷⁷

Manželka Miroslava Vaníčková rozená Berková se narodila 12. dubna 1927 v Horské Kamenici a pracovala jako dámská krejčová. Společně měli dvě děti, syna Jindřicha Vaníčka narozeného 16. ledna 1947 a dceru Dagmar Vaníčkovou narozenou 30. června 1951. Syn Jindřich absolvoval Průmyslovou školu elektrotechnickou a poté pracoval ve firmě TOTEX v Chrastavě. Dcera Dagmar absolvovala dvouletou ekonomickou školu a pracovala jako písarka na městském národním výboru (MěNV) v Liberci.¹⁷⁸

Otec Jindřich Vaníček se narodil 5. ledna 1899 ve Staré Vsi (okr. Jilemnice). Pracoval jako zemědělec v Jednotném zemědělském družstvu (JZD) v Albrechticích, v zimních měsících si přivydělával v podniku TOFA v Albrechticích jako strážný. Jindřich Vaníček byl charakterizován jako pracovitý, svědomitý a poctivý člověk, který žil se svou manželkou spořádaným životem. Zapojoval se i po stránce politické, dne 1. června 1945 vstoupil do KSČ.¹⁷⁹

Matka Anna Vaníčková, rozená Hozdecká se narodila 31. prosince 1891 v obci Všeň (okr. Trutnov). Anna Vaníčková pracovala v JZD v Albrechticích jako zemědělská dělnice. Stejně jako její manžel, i ona vstoupila do KSČ, a to dne 1. června 1945. Do politického života se zapojovala aktivně, zastávala několik funkcí, například

¹⁷⁷ ABS Praha, fond Personální spisy, spis mjr. Jindřich Vaníčka, Kádrové vyhodnocení, 24. března 1953.

¹⁷⁸ ABS Praha, fond Personální spisy, spis mjr. Jindřich Vaníčka, Doplněk k dotazníku MV.

¹⁷⁹ ABS Praha, fond Personální spisy, spis mjr. Jindřich Vaníčka, Ustanovka, 24. 3. 1954.

byla členkou výboru místní organizace Komunistické strany Československa (MO-KSČ) v Albrechticích.¹⁸⁰

Vojenská, stranická a pracovní kariéra

Vaníček vstoupil do KSČ 1. července 1945, před tím nebyl nijak politicky činný. Po vstupu do KSČ se aktivně účastnil stranických akcí a brigád. Od září 1962 do prosince 1963 absolvoval operativní kurz StB v Praze a v září 1964 nastoupil na jednoroční stranickou školu institutu společenských věd při ÚV KSČ v Praze, kterou ukončil v srpnu roku 1965. Dále absolvoval 7 měsíční resortní kurz pro operativu.

V roce 1950 byl přijat k MV jako člen sboru na zkoušku a byl zařazen do školy SNB 1. stupně v Jeseníku, kterou navštěvoval v období od 24. dubna 1950 do 27. července 1950. Jeho výsledky v této škole byly dle jeho nadřízených výborné. Kladně hodnotili především jeho politickou vyspělost a píli, kterou věnoval studiu, ale i jeho chování a vystupování ve službě bylo hodnoceno jako výborné. Rovněž se údajně osvědčil jako velitel družstva při bojových cvičení, a proto u něho byl předpoklad pro velitelskou funkci.¹⁸¹ Na základě tohoto hodnocení byl vybrán do zvláštního útvaru SNB JASAN Praha oddělení A-II, kde působil až do roku 1951 jako kulturně propagační referent. V únoru 1951 byl přemístěn k KV StB Liberec jako referent.¹⁸²

V roce 1952 byl ustanoven do funkce staršího referenta na II. odboru KS MV v Liberci. V této funkci si podle hodnocení nadřízeného počínal velmi dobře, kladně byly hodnoceny především jeho organizační schopnosti a jeho vytrvalost při řešení zadaných úkolů. Zásadních úspěchů dosáhl v akci POLESÍ, díky němu byla zjištěna rozsáhlá „protistátní“ organizace. Výborně si počínal i v tzv. Roce stranického školení (RSS)¹⁸³, kde zastával nejdříve funkci učitele dějin Komunistické strany Sovětského svazu (KSSS), a později funkci propagandisty. V obou funkcích se snažil předat svým kolegům co nejvíce vědomostí. Ze spisu vyplývá, že nadřízení Vaníčka považovali za schopného pracovníka, u něhož byl předpoklad pro další kariérní růst.¹⁸⁴

¹⁸⁰ Tamtéž.

¹⁸¹ ABS Praha, fond Personální spisy, spis mjr. Jindřich Vaníček, Velitelský posudek, 25. 7. 1950.

¹⁸² ABS Praha, fond Personální spisy, spis mjr. Jindřich Vaníček, Velitelský posudek, 28. 12. 1951.

¹⁸³ Rok stranického školení zahrnoval přednášky, díky kterým měli být proškoleni všichni členové. Přednášky se týkaly například marxismu-leninismu.

¹⁸⁴ ABS Praha, fond Personální spisy, spis mjr. Jindřich Vaníček, Služební posudek, 16. 10. 1954.

Od února roku 1955 zastával funkci náčelníka III. odboru KS MV Liberec. Z počátku byl Vaníček ve funkci náčelníka III. odboru hodnocen kladně, z posudků od jeho nadřízených vyplývá, že dbal na zlepšení sítě tajných spolupracovníků, a že měl dostatečný přehled o problematikách III. odboru. Na druhou stranu z posudků také vyplývá, že i když v roce 1955 III. odbor údajně dosáhl několika úspěchů v odhalení nepřátelských činností, celkově neplnil všechny úkoly, které mu byly stanoveny, nedostatky se projevovaly např. na úseku bývalých politických stran nebo bývalých lidí¹⁸⁵. Rovněž jeho nadřízení Vaníčkově vytykali nedostatečné vedení náčelníků jednotlivých oddělení, což se dle nich projevovalo nepřesným plněním jednotlivých úkolů a také tím, že tajní spolupracovníci nebyli přijímáni v terénu a ani nebyly získány žádné nové schůzkové byty.¹⁸⁶

Tato kritika vyústila v to, že náčelník krajské správy mjr. Jaroslav Nedorost navrhl k 1. březnu 1958 odvolání mjr. Jindřicha Vaníčka z funkce náčelníka III. odboru. Jako důvod uvedl jednak to, že Jindřich Vaníček již několikrát sám požádal o odchod z funkce náčelníka III. odboru, a to kvůli tomu, že na náčelníky byly kladeny stále větší nároky, a on si byl vědom, toho že již není schopen tyto úkoly naplňovat, a také si uvědomoval, že nadále nestačí na řízení celého odboru. Tyto jeho domněnky byly potvrzeny i tím, že práce III. odboru byla často kritizována na vedení KS-MV, zejména kvůli nedostatečné síti tajných spolupracovníků.

Jindřich Vaníček byl roku 1958 z důvodů, které jsem již výše nastínila odvolán z funkce náčelníka III. odboru a byl nahrazen npor. Vítem Hykou.¹⁸⁷ Zajímavé je, že přestože byl Jindřich Vaníček v roce 1958 odvolán z funkce náčelníka III. odboru

¹⁸⁵ Do kategorie bývalých lidí patřili bývalý důstojníci armády, policie a četnictva, funkcionáři a poslanci nekomunistických politických stran nebo vyšší státní úředníci bývalého režimu. O bývalých lidech neexistovalo žádné konkrétní nařízení. To, zda najdou slušné zaměstnání a přiměřené bydlení ve většině případů záleželo na rozhodnutí místních úřadů. Ty se však obávali, aby na ně nepadlo podezření z centra, a proto ve většině případů postupovaly velmi přísně. Na rozdíl od SSSR nebyli v Československu bývalí lidé formálně zbaveni politických a občanských práv. Přesto u nich docházelo k perzekuci, například jim byl uzavřen přístup ke kvalifikované práci, jejich děti nemohly studovat a docházelo i k tomu, že byli vystěhováni ze svých bytů a nuceni se usadit v odlehlých oblastech státu, kde se navíc museli policejně hlásit. Do 60. let o nich vedla Státní bezpečnost velmi pečlivou evidenci. Více v RYCHLÍK, Jan. Kdo patřil a kdo nepatřil do československého (pracujícího) lidu. In. *“Nechtění” spoluobčané: skupiny obyvatel perzekvovaných či marginalizovaných z politických, národnostních, náboženských i jiných důvodů v letech 1945-1989*. Editor Jaroslav PAŽOUT, editor Kateřina PORTMANN. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2018. ISBN 978-80-88292-06-7. s. 18-19.

¹⁸⁶ ABS Praha, fond Personální spisy, spis mjr. Jindřich Vaníček, Služební hodnocení, 15. 12. 1955.

¹⁸⁷ ABS Praha, fond Personální spisy, spis mjr. Jindřich Vaníček, Návrh na odvolání z funkce, 5. 11. 1958.

z důvodu nedostatečného plnění své funkce, o rok později, konkrétně 28. července 1959 byl ve služebním posudku hodnocen jako iniciativní, svědomitě plnící služební úkoly a schopný řídit odbor. Na základě tohoto posudku byl v září 1959 povýšen do hodnosti kapitána.¹⁸⁸

Od srpna roku 1960 Vaníček zastával funkci zástupce náčelníka III. odboru OO MV Liberec. V této funkci si Vaníček údajně počínal velmi dobře, chválen byl zejména za důslednost, dokonalý přehled o státobezpečnostní problematice v okrese Liberec a také za pomoc ostatním orgánům, které učil, jak řídit a pracovat s agenturou. Posudek Vaníčka je doplněn vyjádřením od náčelníka OO MV kapitána Hyky, který uvedl :*„doporučuji jej ponechat v dosavadní funkci, pro kterou má všechny předpoklady, a ve které se osvědčuje a je možno s ním nadále počítat i do vyšší funkce“*.¹⁸⁹

Ve funkci zástupce náčelníka III. odboru OO-MV Liberec působil až do roku 1966, kdy byla tato funkce zrušena a nahrazena funkcí zástupce náčelníka oddělení StB. Na základě návrhu od náčelníka KS SNB Ústí nad Labem plk. Josefa Cvrčka, byl Vaníček ustanoven do nově vzniklé funkce zástupce náčelníka oddělení StB Liberec.¹⁹⁰

V letech 1968- 1969 mu byly poskytnuty služební úlevy, a to z důvodu stavby rodinného domu svépomocí, proto v tomto období nevykonával žádnou stranickou nebo veřejnou funkci. Od roku 1970 s ním jeho nadřízení vedli několik rozhovorů, ve kterých byl upozorňován na to, že je potřeba, aby zlepšil svou práci, hlavně, aby se více staral o svěřené orgány, které se kvůli tomu musely potýkat s kritikou od orgánů, které jim byly podřízené.¹⁹¹

Vaníček tuto kritiku nepřijal a naopak v roce 1970 požádal o propuštění ze služeb MV. Jako důvod uvedl zhoršující se zdravotní stav, který měl dle jeho názoru vliv na vykonávání přidělené funkce. Dále Vaníček uvedl, že by se rád vrátil ke svému původnímu povolání tedy elektrotechnikovi. Ve své žádosti také uvedl, že si je plně

¹⁸⁸ ABS Praha, fond Personální spisy, spis mjr. Jindřich Vaníček, Služební hodnocení, 28. 7. 1959.

¹⁸⁹ ABS Praha, fond Personální spisy, spis mjr. Jindřich Vaníček, Služební hodnocení, 24. 7. 1964.

¹⁹⁰ ABS Praha, fond Personální spisy, spis mjr. Jindřich Vaníček, Návrh na odvolání z funkce, 26. 5. 1966.

¹⁹¹ ABS Praha, fond Personální spisy, spis mjr. Jindřich Vaníček, Služební hodnocení, datum se nepodařilo dohledat.

vědom potíží, které ho mohou potkat, v důsledku toho, že své původní povolání nevykonával více jak 20 let.¹⁹²

K žádosti o propuštění ze služebního poměru mjr. Vaníčka se vyjádřil náčelník oddělení StB pplk. Vít Hyka dne 19. října 1970. Vít Hyka uvedl, že zdravotní stav Vaníčka konzultoval se služebním lékařem, a že není natolik vážný, jak Vaníček uvedl. Jako pravý důvod odchodu Vaníčka ze služeb MV spatřoval náčelník Hyka v tom, že se s Vaníčkem nepočítalo do funkce náčelníka na oddělení StB v Liberci.¹⁹³

Hyka ve svém vyjádření také uvedl, že s mjr. Vaníčkem projednával některé nedostatky týkající se především oblasti jeho řídicí práce. Postoj Vaníčka k tomuto projednávání byl velmi negativní, pracovní výtky si bral osobně, nesebekriticky a cítil se uraženě.

Náčelník oddělení StB Vít Hyka doporučil, aby Vaníček ze služeb MV propuštěn nebyl, neboť jeho žádost o uvolnění považuje za pouhý projev trucu. Rozhodl se však uvolnit ho z funkce zástupce náčelníka O- StB v Liberci a ustanovit ho do funkce staršího referenta na O-StB v Liberci nebo Jablonci nad Nisou.¹⁹⁴

Další pohovor s mjr. Vaníčkem ohledně jeho žádosti o uvolnění ze služeb MV byl proveden dne 14. listopadu 1970. Při pohovoru mjr. Vaníček uvedl, že jeho vztah s náčelníkem O- StB v Liberci pplk. Vítem Hykou byl v poslední době plný neshod. Mjr. Vaníček také přiznal, že se v poslední době potýkal s kritikou ze strany náčelníka Hyky. Připustil, že kritika některých nedostatků byla oprávněná, avšak forma jakou byla kritika podána ze strany náčelníka Hyky, byla zcela nevhodná až ponižující. To bylo příčinou i toho, že se mjr. Vaníček často dopouštěl ukvapeného jednání. Příkladem takového chování může být i situace, kdy mjr. Vaníček po rozhovoru s náčelníkem Hykou vykřikoval na chodbě vulgární slova, že již nadále u O- StB pracovat nebude, a že raději půjde do civilu, také prohlásil, že příští den do práce nepřijde, což se nakonec i

¹⁹² ABS Praha, fond Personální spisy, spis mjr. Jindřich Vaníček, žádost o propuštění ze služebního poměru příslušníka MV.

¹⁹³ ABS Praha, fond Personální spisy, spis mjr. Jindřich Vaníček, vyjádření k žádosti o propuštění ze služebního poměru mjr. Jindřicha Vaníčka, 19. října 1970.

¹⁹⁴ ABS Praha, fond Personální spisy, spis mjr. Jindřich Vaníček, vyjádření k žádosti o propuštění ze služebního poměru mjr. Jindřicha Vaníčka, 19. října 1970.

stalo. Celá situace byla vyřešena tak, že mjr. Vaníček vyhledal odbornou lékařskou pomoc a po dobu dvou týdnů byl v nemocenském léčení.¹⁹⁵

Od roku 1972 pracoval mjr. Vaníček na O-StB Liberec jako starší referent. Z toho je zřejmé, že u Vaníčka došlo k velkému kariérnímu sestupu, důvodem mohlo být jednak jeho chování a osobní spory s náčelníkem Hykou, ale i to, že již nevyhovoval ani po pracovní stránce jako náčelník. Lze soudit, že důvodem, proč i nadále zůstal ve službách StB, bylo to, že v této době se StB potýkala s nedostatkem pracovníků, což bylo způsobené především stranickými čistkami, které proběhly na počátku 70. let 20. století.

Ve funkci staršího referenta působil mjr. Vaníček především v problematice vyjíždějících osob. Sám mjr. Vaníček řídil osm tajných spolupracovníků a významně se podílel na akcích „KLAS“, „TECHNIK“ a „HRÁDEK“. Celkově lze dle služebních posudků od jeho nadřízených shrnout, že mjr. Vaníček zastával funkci staršího referenta svědomitě a přidělené úkoly plnil vždy, jak nejlépe mohl. Na druhou stranu lze také kvitovat, že mu bylo často vyčítáno nedostatečné řízení sítě tajných spolupracovníků, a také to, že od nich nezískával konkrétní informace. Rovněž mu bylo doporučováno, aby své odborné zkušenosti předával mladším soudruhům a urychlil tak jejich odborný růst. Po stránce charakterové byl kritizován za své výbušné chování, a bylo mu doporučováno, aby se v těchto situacích více ovládal.¹⁹⁶

Postup na kariérním žebříčku

Kariérní postup Jindřicha Vaníčka byl do 70. let velmi úspěšný a nesl se v duchu různých ocenění a povýšení. V únoru roku 1952 získal hodnost strážmistra, o osm měsíců později byl povýšen do hodnosti staršího strážmistra a koncem roku 1952 získal šarži vrchního strážmistra.¹⁹⁷

O dva roky později byla Vaníčkovi navržena hodnost podporučíka, která byla podložena kladným návrhem od náčelníka II. odboru npor. Miroslava Tomka, který ve svém doporučení uvedl, že Vaníček plní své úkoly svědomitě, ve své práci je vytrvalý a

¹⁹⁵ ABS Praha, fond Personální spisy, spis mjr. Jindřich Vaníček, vyjádření k žádosti o propuštění ze služebního poměru mjr. Jindřicha Vaníčka, 14. 11. 1970, Liberec.

¹⁹⁶ ABS Praha, fond Personální spisy, spis mjr. Jindřich Vaníček, Služební hodnocení.

¹⁹⁷ ABS Praha, fond Personální spisy, spis mjr. Jindřich Vaníček, Záznam o průběhu služební doby příslušníka NB.

na svém pracovišti má pořádek. Tento návrh byl odsouhlasen a Vaníček byl v říjnu 1954 jmenován do hodnosti podporučíka.¹⁹⁸

Následující povýšení přišlo v roce 1955, a to na základě návrhu od zástupce náčelníka KS MV mjr. Oldřicha Cacha, který Vaníčka zhodnotil jako politicky značně vyspělého a oddaného straně. Také u něho vyzdvihl to, že doposud zastával několik významnějších funkcí, ve kterých se vždy osvědčil, a proto u něho lze usuzovat, že má všechny předpoklady k dalšímu kariérnímu růstu. Návrh byl odsouhlasen a Vaníček získal šarži poručíka SNB.¹⁹⁹

Další povýšení přišlo záhy a to o pouhé čtyři měsíce později. Náčelník krajské správy MV mjr. Jaroslav Nedorost navrhl Vaníčkově mimořádné povýšení do hodnosti nadporučíka. Mjr. Jaroslav Nedorost u Vaníčka oceňoval především jeho vytrvalost a značné zkušenosti v operativní práci. K povýšení Vaníčkově také přispělo jeho zařazení v RSS do II. ročníku večerní školy, kde byl hodnocen jako jeden z nejlepších. Na základě tohoto návrhu získal Vaníček v září 1955 hodnost nadporučíka.²⁰⁰

O čtyři roky později bylo Vaníčkově navrženo další povýšení podpořené opět vyjádřením od mjr. Jaroslava Nedorosta, který na základě „*výsluhy let v hodnosti a vzhledem k jeho poctivé práci*“²⁰¹ navrhl povýšit Vaníčka do hodnosti kapitána. Jelikož nebylo z kádrového hlediska námitek, povýšení bylo schváleno a Vaníček byl v září 1959 jmenován do hodnosti kapitána.²⁰²

Další návrh na povýšení není ve spise dochovaný, ale z kádrového vyhodnocení pro vojenskou správu je zřejmé, že Vaníček byl povýšen ještě jednou, a to do hodnosti majora v květnu roku 1972. K dalšímu povýšení již nedošlo, naopak lze hovořit o kariérním sestupu, kdy byl z pozice zástupce náčelníka StB přeřazen do funkce referenta. V této funkci Vaníček působil pět let, poté byl propuštěn ze služeb SNB.²⁰³

¹⁹⁸ ABS Praha, fond Personální spisy, spis mjr. Jindřich Vaníček, Návrh na povýšení, 9. září 1954.

¹⁹⁹ ABS Praha, fond Personální spisy, spis mjr. Jindřich Vaníček, Návrh na povýšení, 4. dubna 1955.

²⁰⁰ ABS Praha, fond Personální spisy, spis mjr. Jindřich Vaníček, Návrh na povýšení, 3. srpna 1955.

²⁰¹ ABS Praha, fond Personální spisy, spis mjr. Jindřich Vaníček, Návrh na povýšení, 28. srpna 1959.

²⁰² Tamtéž.

²⁰³ ABS Praha, fond Personální spisy, spis mjr. Jindřich Vaníček, Kádrové vyhodnocení pro vojenskou správu, 31. ledna 1977.

Služební hodnocení

Kádrových posudků se v personálním spise Jindřicha Vaníčka dochovalo hned několik. Ve všech posudcích se dočítáme velmi podobné informace, proto lze souhrnně konstatovat, že Jindřich Vaníček byl nadřízenými hodnocen jako skromný, iniciativní, svědomitý, s dobrými organizačními schopnostmi. Jeho vztah ke kolektivu byl rovněž na výborné úrovni, u svých spolupracovníků byl oblíbený. Žil spořádaným rodinným životem.

Kariéra mjr. Vaníčka byla doprovázena několika pochvalami a medailemi. V letech 1952 a 1953 obdržel pochvalné uznání od krajského náčelníka mjr. Jaroslava Nedorosta. V roce 1955 získal medaili za obětavou práci a ve stejném roce získal vyznamenání „za službu vlasti“. V roce 1960 působil Vaníček u SNB již 10 let. K tomuto jubileu obdržel medaili „za zásluhy o obranu vlasti“. V květnu roku 1966 byl odměněn náčelníkem O-StB Vítem Hykou peněžitou odměnou za odhalenou akci „LETÁKY“ v Křižanech.²⁰⁴ V roce 1975 obdržel další medaili, a to k třicátému výročí založení SNB.²⁰⁵ O rok později v roce 1976 získal Čestný odznak SNB.²⁰⁶ Kladně byl hodnocen i jeho postoj k srpnovým událostem, které se odehrály roku 1968. Jindřich Vaníček souhlasil s intervencí vojsk Varšavské smlouvy a vystupoval proti stanoviskům reformních komunistů.²⁰⁷

V 70. letech u něho došlo ke změně chování a jednání, jak po stránce osobní tak i pracovní. Tato změna chování byla přisuzována jeho zhoršujícím se zdravotnímu stavu. Jak jsem již naznačila, s Vaníčkem bylo provedeno několik pohovorů, týkajících se zlepšení jeho práce, která nedosahovala takových výsledků, jakých by dosahovat měla, což vedlo i k tomu, že Vaníček ztrácel autoritu u svých podřízených a nebyl v kolektivu respektovaný. Lze se domnívat, že jistý podíl na jeho výpovědi měly i přetrvávající spory s náčelníkem StB Vítem Hykou. To vše vedlo k tomu, že byl nakonec ze služeb SNB propuštěn.

²⁰⁴ ABS Praha, fond Personální spisy, spis mjr. Jindřich Vaníček, Kádrové vyhodnocení pro vojenskou správu, 31. ledna 1977.

²⁰⁵ Sbor národní bezpečnosti byl založen v roce 1945.

²⁰⁶ ABS Praha, fond Personální spisy, spis Jindřich Vaníček, kádrové vyhodnocení pro vojenskou správu, 31. 1. 1977, Ústí nad Labem.

²⁰⁷ ABS Praha, fond Personální spisy, spis Jindřich Vaníček, Služební hodnocení, 17. 11. 1969.

Propuštění ze služebního poměru

Vaníček byl ze služebního poměru propuštěn 31. ledna 1977. Důvodem byly jeho přetrvávající zdravotní důvody, které vedly k odchodu do plného invalidního důchodu.²⁰⁸ Mjr. Vaníček působil ve službách SNB od 23. dubna 1950, po dobu služby byl hodnocen jako svědomitý a odpovědný pracovník, který neměl žádných charakterových nedostatků až do doby své nemoci, která zasáhla jeho nervovou soustavu, a která způsobila, že mjr. Vaníček byl v poslední době velmi podrážděný a vznětlivý.²⁰⁹ Mjr. Vaníčkoví bylo uděleno uznání za dlouholetou a obětavou službu v SNB. Návrh o propuštění Vaníčka ze služebního poměru SNB odsouhlasil náčelník krajské správy SNB plk. Václav Roubal. Krajská správa SNB mu uznala jeho hodnost majora jako hodnost vojenskou.²¹⁰

Vaníček působil ve službách SNB dvacet dva let. Lze předpokládat, že se vzhledem k dlouhé době svého působení podílel i na řadě nezákonných a represivních opatření, např. politické procesy 50. let. Nepodařilo se mi však najít žádné konkrétní důkazy, a proto nemohu tuto svou domněnku nijak fakticky podložit.

4.2.2 JUDr. Vít Hyka

Soukromý život

Vít Hyka se narodil 3. srpna 1919 v Mukařově (okr. Mnichovo Hradiště). Pocházel ze spořádané dělnické rodiny. Jeho otec Josef Hyka se narodil 8. září 1880 a byl zaměstnán jako pokrývač, zemřel v roce 1946. Matka Marie Hyková rozená Brzobohatá se narodila 27. října 1880. Marie a Josef Hykovi měli celkem dvanáct dětí.²¹¹ Vít Hyka pocházel z chudých poměrů, jak sám přiznal ve svém životopise „*otec nevydělával tolik peněz, aby nás všechny uživil, proto musela matka vypomáhat u*

²⁰⁸ ABS Praha, fond Personální spisy, spis mjr. Jindřich Vaníček, výpis z kádrového rozkazu náčelníka KS-SNB, 23. 11. 1976, Ústí nad Labem.

²⁰⁹ ABS Praha, fond Personální spisy, spis mjr. Jindřich Vaníček, kádrové vyhodnocení pro vojenskou správu, 31. 1. 1977, Ústí nad Labem.

²¹⁰ ABS Praha, fond Personální spisy, spis mjr. Jindřich Vaníček, výpis z kádrového rozkazu náčelníka KS-SNB, 23. 11. 1976, Ústí nad Labem.

²¹¹ ABS Praha, fond Personální spisy, spis plk. Vít Hyka, Doplnění k dotazníku MV.

sedláků“.²¹² Hyková byla vyznamenána diplomem „Vzorné matky“ za výchovu svých dětí.

Hyka vychodil obecnou školu, dále však ve studiu nepokračoval, protože rodina neměla dostatek finančních prostředků. Hned po škole se vyučil mlynářskému a pilařskému řemeslu, a po vyučení pracoval jako mlynářský pomocník na různých místech. V roce 1943 byl totálně nasazený na území bývalých Sudet, nejdříve ve Stráži pod Ralskem, potom ve Veselí (okr. Česká Lípa), kde pracoval jako mlynářský pomocník. V prosinci 1944 ze zaměstnání utekl, protože měl být zatčen německou policií pro napomáhání zajatcům. Byl napojen na partyzánskou skupinu „Rada tří“ v okrese Mnichovo Hradiště, kde působil jako spojka, protože znal dobře tamější terén. Hlavním cílem této skupiny bylo zjišťování zpráv o pohybu vojsk. V této skupině setrval až do roku 1945, po příchodu Rudé armády byla tato skupina rozpuštěna. Dále působil Vít Hyka u národní stráže v pohraničí v Mimoni.²¹³

V roce 1949 se oženil s Marií Rejzkovou, která se narodila 26. února 1928 a pracovala jako dělnice v balírně v podniku Skloexpert v Liberci. Společně měli tři děti. Dcery Jitku a Janu a syna Víta, který se však dožil pouze 12 let.²¹⁴

Vojenská, stranická a pracovní kariéra

Vít Hyka byl členem strany KSČ od 27. listopadu 1945, u SNB vykonával službu od 12. června 1945. V SNB prošel základním výcvikem v Mladé Boleslavi, Litoměřicích a Liberci. Od 20. dubna 1949 do 26. května 1949 absolvoval školu důstojníků v Litoměřicích, a poté tříměsíční Ústřední školu KSČ v Praze.²¹⁵ Od června 1952 do června 1953 navštěvoval jednoroční právnickou přípravku. V roce 1953 začal studovat dálkově právnickou fakultu v Praze, kterou dokončil v roce 1957 a získal vysokoškolský titul JUDr. V letech 1959-1960 úspěšně absolvoval operativní školu MV v SSSR.²¹⁶

V letech 1945-1949 působil jako výkonný orgán při ostraze státních hranic, konkrétně u útvaru SNB 9600 Praha. Poté byl přearazen ke Krajskému velitelství StB

²¹² ABS Praha, fond Personální spisy, spis plk. Vít Hyka, Doplnění k dotazníku MV.

²¹³ ABS Praha, fond Personální spisy, spis plk. Vít Hyka, Kádrový posudek, 9. 1. 1951.

²¹⁴ ABS Praha, fond Personální spisy, spis plk. Vít Hyka, Doplněk k dotazníku MV.

²¹⁵ ABS Praha, fond Personální spisy, spis plk. Vít Hyka, Velitelský posudek, 15. 1. 1959.

²¹⁶ ABS Praha, fond Personální spisy, spis plk. Vít Hyka, Kádrové vyhodnocení, 1. 11. 1962.

(KV StB), kde do roku 1952 působil jako politický tajemník. Hyka údajně převzal politickou práci ve velmi špatném stavu, což bylo zaviněno předchozím velitelem Mádlm. I přes tyto potíže si podle krajského velitele kpt. Zdeňka Kupce si Hyka ve funkci politického tajemníka počínal velmi dobře, svou práci vykonával poctivě, byl nekompromisní v politických otázkách a postupem času si získal uznání u většiny příslušníků oddělení. Z posudku také vyplývá, že Vít Hyka se významně podílel na celkovém zlepšení chodu velitelství.²¹⁷

Od roku 1952 vykonával funkci náčelníka 7. samostatného oddělení KS-StB Liberec, kde setrval až do roku 1953. V této funkci si stejně jako v předchozích počínal podle jeho nadřízených velmi dobře a za pouhý rok se mu podařilo zlepšit práci celého oddělení.²¹⁸ V letech 1953- 1955 působil ve funkci předsedy celoútvarového výboru KSČ (CÚV-KSČ). V roce 1955 byl jmenován do funkce náčelníka IV. odboru, ve které působil jeden rok. Stejně jako tomu bylo u 7. oddělení, tak i u IV. odboru se Hykovi podařilo zlepšit práci celého odboru a dopomoci mu k tomu, aby byl odbor schopen plnit úkoly, jež na něj byly kladené.²¹⁹

Jelikož se Hyka ve funkci náčelníka IV. odboru velmi osvědčil, navrhl náčelník krajské správy mjr. Jaroslav Nedorost, aby byl Hyka jmenován do funkce náčelníka II. odboru, a to za npor. Vladimíra Čiháka, který byl přemístěn k I. správě MV v Praze. Funkci náčelníka IV. odboru převzal por. Slavomil Soukup.²²⁰ Z funkce náčelníka II. odboru byl Hyka odvolán v lednu 1956, protože na toto místo nastoupil npor. Miroslav Tomka, který byl přemístěn od MV k KS-MV v Liberci, a který měl větší zkušenosti v oblasti řízení a kontroly práce. Hyka s těmito změnami souhlasil a byl zařazen do funkce zástupce náčelníka II. odboru.²²¹

Od roku 1958 zastával Hyka funkci náčelníka III. odboru KS-MV Liberec. V této funkci setrval až do roku 1960, kdy proběhla reorganizace, a Hyka přešel do funkce náčelníka OO- MV Liberec. V této funkci byl Hyka hodnocen velmi kladně, ze služebního posudku od zástupce náčelníka KS-MV mjr. Ludvíka Rataje vyplývá, že

²¹⁷ ABS Praha, fond Personální spisy, spis plk. Vít Hyka, Velitelský posudek, 5. 10. 1951.

²¹⁸ ABS Praha, fond Personální spisy, spis plk. Vít Hyka, Kádrové vyhodnocení, 4. 6. 1954.

²¹⁹ ABS Praha, fond Personální spisy, spis plk. Vít Hyka, Služební hodnocení, 21. 9. 1955.

²²⁰ ABS Praha, fond Personální spisy, spis plk. Vít Hyka, Návrh na odvolání z funkce a ustanovení do funkce, 21. 9. 1955.

²²¹ ABS Praha, fond Personální spisy, spis plk. Vít Hyka, Návrh na odvolání z funkce a ustanovení do funkce, 21. 12. 1955.

díky jeho odhodlání, odborným znalostem a důslednosti plnit přidělené úkoly se mu podařilo, že OO-MV Liberec bylo v této době hodnoceno jako jedno z nejlepších v rámci celého kraje.²²² Od reorganizace v roce 1966 zastával Hyka funkci náčelníka O-StB, ve které setrval až do roku 1978, kdy odešel do starobního důchodu. Ve funkci náčelníka O-StB se opět osvědčil a zástupce náčelníka KS-MV mjr. Ludvík Rataj ho ve služebních posudcích vychvaloval, dle jeho slov měl Hyka velkou zásluhu na tom, že O-StB v Liberci dosahovalo tak dobrých výsledků a bylo hodnoceno jako jedno z nejlepších v kraji.²²³

StB se v 50. letech, ale i později stala důležitým článkem politických represí. Jejím posláním byla ochrana komunistické moci. Působila jako výkonný a zvlášť účinný orgán komunistického vedení. Hlavními cíli StB bylo zajištění totální nadvlády nad společností a prosazení politiky komunistického vedení. K tomu využívala nejrůznější metody, které by z pohledu demokratických principů byly považovány za bezpráví. Mezi takové metody patřilo např. pronásledování či vytváření atmosféry strachu u občanů.²²⁴ Z toho vyplývá např. to, že nebýt StB, nedocházelo by k represím a pravděpodobně by nedošlo ani k politickým procesům, které proběhly především v 50. letech.

Postup na kariérním žebříčku

Kariérní dráhu Víta Hyky lze hodnotit jako velmi úspěšnou, provázelo ji několik různých ocenění a povýšení. Jeho kariérní postup začal v roce 1946, kdy získal hodnost strážmistra a o tři roky později byl povýšen na staršího strážmistra.²²⁵

Po dalších dvou letech získal Hyka hodnost podporučíka a o několik let později mu byla navržena šarže poručíka SNB. Tento návrh byl podložen vyjádřením od náčelníka krajské správy StB mjr. Voseckého,²²⁶ který se svým vyjádřením uvedl, že „soudruh Vít Hyka svou houževnatostí a svědomitostí dosáhl značně vysoké úrovně po všech stránkách, takže znatelně vyniká nad ostatními orgány“.²²⁷ Dále bylo také kladně

²²² ABS Praha, fond Personální spisy, spis plk. Vít Hyka, Služební hodnocení, 21. 2. 1963.

²²³ ABS Praha, fond Personální spisy, spis plk. Vít Hyka, Služební hodnocení, 9. 1. 1968.

²²⁴ KAPLAN, Karel. *Nebezpečná bezpečnost 1948-1956*. Brno: Doplněk, 1999. ISBN: 80-7239-024-4. s. 51.

²²⁵ ABS Praha, fond Personální spisy, spis plk. Vít Hyka, Kádrové vyhodnocení pro vojenskou správu, 24. 1. 1978.

²²⁶ Křestní jméno se nepodařilo dohledat.

²²⁷ ABS Praha, fond Personální spisy, spis Vít Hyka, Návrh na povýšení, 4. června 1954.

hodnoceno to, že Vít Hyka absolvoval internátní školu pro právníky s vyznamenáním. Návrh mjr. Voseckého byl odsouhlasen a Hyka byl v srpnu 1954 povýšen do hodnosti poručíka.²²⁸

Návrh na další povýšení přišel záhy, a to o pouhé tři měsíce později, kdy byla Hykovi navržena šarže nadporučíka. Návrh podepsal náčelník krajské správy MV mjr. Bohumil Šimáček, který ve svém vyjádření uvedl, že Hyka byl úspěšný nejen ve své práci, ale i v dálkovém studiu právnické školy, kde úspěšně složil všechny zkoušky. Tento návrh byl 1. listopadu 1954 schválen a Hyka byl povýšen do hodnosti nadporučíka.²²⁹

V personálním spise Hyky se dále objevily dva návrhy na povýšení do hodnosti kapitána. První návrh pochází ze září 1957 a bylo v něm uvedeno, že Hyka je dobrým soudruhem, který svou práci vykonává svědomitě a má dobré organizační schopnosti. Ve studiu na právnické škole byl taktéž úspěšný a složil všechny zkoušky. Za nedostatek bylo považováno jeho chování, které se projevovalo tak, že se velmi snadno rozčílil a nedokázal se v dané situaci ovládat. Tento návrh na povýšení do hodnosti kapitána podepsal náčelník odboru KS-MV npor. Alois²³⁰ a také náčelník krajské správy MV mjr. Jaroslav Nedorost, který povýšení odsouhlasil. Tento návrh však nebyl realizován a Hyka prozatím hodnost kapitána nezískal.²³¹ To lze usuzovat jednak z toho, že ve služebním posudku z prosince 1957 je stále uvedena hodnost nadporučík, a také z toho že v personálním spisu byl další návrh na povýšení do hodnosti kapitána, a to z října roku 1958. Tento návrh je podepsán opět náčelníkem krajské správy MV mjr. Jaroslavem Nedorostem, který v návrhu uvedl, že Hyka je politicky uvědomělý a plně se osvědčil ve stranických funkcích, které doposud zastával. Pochválen byl také za úspěšné absolvování právnické školy. Na základě tohoto návrhu a hodnocení získal Hyka v listopadu 1958 hodnost kapitána.²³²

Další návrhy na povýšení se mi nepodařilo v personálním spisu dohledat, ale z kádrového vyhodnocení pro vojenskou správu vyplývá, že byl Hyka v únoru 1963 povýšen do hodnosti majora. Další povýšení pochází z února 1968, kdy Hyka získal

²²⁸ Tamtéž.

²²⁹ ABS Praha, fond Personální spisy, spis Vít Hyka, Návrh na povýšení, 1. října 1954.

²³⁰ Příjmení se nepodařilo přečíst.

²³¹ Důvod, proč nedošlo k realizaci návrhu, a k následnému povýšení nebyl ve spise uvedený.

²³² ABS Praha, fond Personální spisy, spis Vít Hyka, Návrh na povýšení, 3. října 1958.

šarži podplukovníka. Toto povýšení mu bylo slavnostně předáno při příležitosti oslav 20. výročí od únorového vítězství. K poslednímu povýšení došlo v listopadu 1973, kdy Hyka získal hodnost plukovníka.²³³ Z tohoto kádrového vyhodnocení rovněž vyplývá, že se ho komunistické čistky z období tzv. normalizace nijak nedotkly, naopak se na jejich průběhu významně podílel, byl například jedním z členů pohovorových komisí. Lze o něm tedy konstatovat, že byl „kovaným soudruhem“.

Služební hodnocení

Služebních posudků a kádrových vyhodnocení se ve spise Hyky dochovalo hned několik. Souhrnně by se dalo říci, že ho jeho nadřízení hodnotili jako svědomitého, zodpovědného s velmi dobrými organizačními a řídicími schopnostmi. Co se týká jeho vztahu s podřízenými, lze říci, že k nim byl velmi náročný a vždy vyžadoval přesné a včasné plnění úkolů. Na druhou stranu jim uměl vždy poradit a prakticky pomoci, a proto byl v kolektivu oblíbený.

Po politické stránce byl Hyka stranickým aparátem hodnocen jako vyspělý. Všechny své stranické funkce vykonával bez sebemenších obtíží a přidělené úkoly vždy poctivě plnil. Důsledně přistupoval i ke svému vzdělání, absolvoval právnickou fakultu a jednoroční operativní školu v SSSR. Dále také absolvoval různá stranická školení. Získané odborné znalosti údajně plně využíval v praxi.

Po stránce charakterové byl Hyka nadřízenými hodnocen jako zdravě cílevědomý a ukázněný. Prý si vždy trval na svém názoru a dokázal si ho obhájit. Z případné kritiky si dokázal vzít ponaučení a nebál se převzít zodpovědnost za svá rozhodnutí. Rodinný život měl uspořádaný.

Během své kariéry se také dočkal několika návrhů na vyznamenání. První návrh přišel 21. února 1955 od náčelníka IV. odboru npor. Josefa Kunharta. Hyka obdržel medaili „za službu vlasti“. Tato medaile mu byla udělena za práci, kterou vykonal jako zástupce náčelníka IV. odboru, kdy dokázal IV. odbor, který byl na KS-MV hodnocen jako nejslabší tzv. postavit na nohy a dopomoci mu k tomu, aby byl schopný plnit dané úkoly.²³⁴ O rok později mu byla udělena další medaile „za zásluhu o obranu vlasti“.

²³³ ABS Praha, fond Personální spisy, spis Vít Hyka, Kádrové vyhodnocení pro vojenskou správu, 24. leden 1978.

²³⁴ ABS Praha, fond Personální spisy, spis Vít Hyka, Návrh na vyznamenání, 21. 2. 1955.

Vít Hyka byl také nositelem vyznamenání „za vynikající práci“. V roce 1967 obdržel od prezidenta republiky Antonína Novotného „Řád Rudé hvězdy“. O tři roky později mu byla za postoj a družbu propůjčena medaile „za upevňování přátelství ve zbrani III. stupně“. Hyka byl také nositelem vyznamenání „Řádu 25. února“ a medaile, kterou získal k 50. výročí od založení KSČ.²³⁵

Postoj Hyky k srpnovým událostem roku 1968 byl více než kladný. Prosazoval spolupráci s bezpečnostními sbory socialistických států, hlavně se SSSR a Polskou lidovou republikou (PLR). Pplk. Hyka se aktivně podílel na odhalování reformních komunistů v okrese i na správě StB, zapojil se i do řešení politické situace u StB v Ústí nad Labem. Po odchodu reformních komunistů došlo k uvolnění míst, které se Hykovi jako náčelníkovi O-StB v Liberci povedlo v krátké době opět doplnit. To napomohlo k tomu, že StB v Liberci z pohledu nejvyšších funkcionářů opět dosahovala dobrých výsledků.²³⁶

Hyka během své kariéry také zasáhl do několika politických procesů. Příkladem lze uvést politický proces s Janem Hejátkem. Jan Hejátka se narodil 6. listopadu 1910 v Ocmanicích (okr. Třebíč) do rodiny movitých sedláků. V roce 1945 se Hejátka přestěhoval do Liberce. Jako vyučený obchodník byl v této době v pohraničí velmi oceňován, protože zde chyběli kvalifikovaní lidé. Hejátka dostal do správy prodejnů železářství nazývané J. O. Frank a zařadil se mezi ekonomickou elitu v Liberci. Aktivní byl i v politice, v roce 1946 vstoupil do Československé strany národně socialistické, poté vstoupil do nově vzniklé Československé strany socialistické v Liberci. První politický proces s Hejátkem začal v roce 1948, byl obviněn z protistátní činnosti a umístěn do vazební věznice v Blažkově ulici v Liberci. Odsouzen byl v roce 1949, a to na 10 let odnětí svobody, propuštěn byl tedy v roce 1959.²³⁷

Pro mou diplomovou práci je však podstatnější druhý politický proces Jana Hejátka v 60. letech, ve kterém byl souzen s Emilem Weilandem a dalšími osobami. V tomto procesu byl Hejátka společně s Weilandem a dalšími shledáni vinnými z trestného činu podvracení republiky. Důvodem bylo to, že na společných schůzkách

²³⁵ ABS Praha, fond Personální spisy, spis Vít Hyka, Služební hodnocení, 9. 6. 1974.

²³⁶ ABS Praha, fond Personální spisy, spis Vít Hyka, Služební hodnocení, 11. 11. 1969.

²³⁷ BROŽOVÁ, Magdalena. *Životní osud politického vězně Jana Hejátka*. Liberec 2018. Technická univerzita v Liberci. Fakulta přírodovědně-humanitní a pedagogická, Katedra historie. Diplomová práce. s. 47-58.

kritizovali poměry v republice, především hospodářskou situaci. Hejátka byl odsouzen na 4 roky odnětí svobody, proti tomuto rozsudku podal stížnost. Prokurátor si ke stížnosti vyžádal posudek od zaměstnavatele Hejátka jistého Foffa. Tento posudek byl pro Hejátka kladný, byl v něm popisován jako vzorný pracovník. Dále byla ke stížnosti sepsána zpráva o pověsti Hejátka. Autorem této zprávy byl náčelník StB Hyka. Pro Hejátka tato zpráva vyzněla velmi negativně a dalo by se říci, že mu v soudním procesu velmi přitížila. Ve zprávě byla uvedena veškerá jeho trestná činnost a politická příslušnost, bylo zde popsáno jeho chování ve společnosti, především to, že se po propuštění z vazby nezapojil do veřejného ani politického života a údajně se vyhýbal osobám sympatizujícím s režimem. Součástí zprávy byly i výpovědi sousedů, ze kterých vyplývalo, že Hejátka nebyl oblíbený u sousedů, a to kvůli jeho povýšenému chování. Z posudku od zaměstnavatele Foffa si Hyka vybral pouze informace, které vypovídaly v Hejátkův neprospěch. Nakonec Hejátka požádal prokurátora o vzetí stížnosti zpět, důvody, proč tak učinil, nejsou známy, ale lze předpokládat, že jistý podíl na tom měl nátlak ze strany příslušníků StB. Hejátka byl vezněn až do roku 1962, kdy byl na základě amnestie od prezidenta Antonína Novotného propuštěn.²³⁸

Propuštění ze služebních poměrů

Pplk. Hyka byl 31. března 1978 propuštěn ze služebního poměru příslušníka SNB ze závažných osobních důvodů. Pplk. Hykovi bylo uznáno odchodné ve výši tříměsíčního hrubého platu. Současně bylo pplk. Hykovi uděleno uznání za dlouhodobé, obětavé a svědomité plnění služebních úkolů. Jako důvod odchodu je uvedeno, že pplk. Hyka splnil podmínky na starobní důchod podle § 99, odst. 1, písm. e) NMV ČSSR č. 20/75.²³⁹ Toto uvolnění stvrdil sám ministr vnitra doc. PhDr. Jaromír Obzina, Csc.

4.3. Zástupci náčelníka StB Liberec

Na pozici zástupců náčelníka O StB v Liberci se mi ve sledovaném období podařilo identifikovat tři muže. Od roku 1960 byl zástupcem náčelníka Jindřich Vaníček, který v této funkci působil až do roku 1972. Po Vaníčkově se funkce ujal Jaroslav Fialka, který v této funkci setrval až do roku 1979. Po Fialkovi se zástupcem náčelníka dočasně stal již zmíněný Josef Štolba.

²³⁸ Tamtéž, s. 63-73.

²³⁹ ABS Praha, fond Personální spisy, spis Vít Hyka, Výpis z kádrového rozkazu ministra vnitra ČSSR, 23. 2. 1978.

4.3.1 Jaroslav Fialka

Soukromý život

Jaroslav Fialka se narodil 7. ledna 1924 v Praze. Pocházel z neúplné rodiny, otec mu zemřel po jeho narození, a proto se matka i s ním odstěhovala ke svým rodičům do Benešova u Prahy. Rodina neměla dostatek finančních prostředků, žila jen z výdělků matky a podpory, kterou dostával jeho děda. V roce 1934 se matka Fialky znovu provdala, a to za Václava Sládka, který pracoval v autodílně svého strýce, a kterou po něm později převzal. Fialka navštěvoval obecní školu, poté tři roky měšťanky. V roce 1938 ukončil dva roky odborné pokračovací školy, kde se vyučil automontérem. Po vyučení byl zaměstnán v dílně u svého nevlastního otce. O tři roky později jejich dílnu uzavřeli Němci a oba byli totálně nasazeni do továrny LETOV v Praze.²⁴⁰

V roce 1945 se přestěhoval do Varnsdorfu, kde v letech 1946- 1948 konal vojenskou službu u vojenského útvaru (VÚ) 5406. Z vojenské služby se vrátil v hodnosti četaře. Fialka byl stejně jako jeho rodiče a nevlastní sourozenci členem KSČ. Fialka vstoupil do KSČ 22. listopadu 1948.²⁴¹

Manželka Břetislava Fialková rozená Koňáková pracovala jako tkadlena. Do KSČ vstoupila v roce 1946. Společně měli dvě děti, dceru Jaroslavu Gorákovou (roz. Fialkovou), která pracovala jako prodavačka a syna Zdeňka Fialku. Fialková v roce 1953 ztratila členství v KSČ, a to z důvodu nervové nemoci, kterou trpěla po porodu syna, a kvůli které se nemohla aktivně zapojovat do stranického života. V pozdější době, kdy už byla zdravotně v pořádku se zapojovala do funkcí v ZV ROH.²⁴²

Vojenská, stranická a pracovní kariéra

Jak jsem již zmínila, od roku 1946 do roku 1948 absolvoval vojenskou základní službu, kde získal hodnost četaře. Poté dočasně pracoval u nevlastního otce v autodílně, a to až do roku 1951. K SNB byl přijat 15. března 1951. Z počátku byl zařazen v autočetě jako řidič, poté byl povýšen a zastával funkci vedoucího dílen. V roce 1952 mu byla navržena hodnost strážmistra, údajně za jeho pracovitost a svědomité plnění

²⁴⁰ ABS Praha, fond Personální spisy, spis Jaroslav Fialka, Ustanovka, 5. 3. 1951.

²⁴¹ Tamtéž.

²⁴² ABS Praha, fond Personální spisy, spis Jaroslav Fialka, Doplněk k dotazníku MV.

přidělených úkolů. Návrh odsouhlasil náčelník krajské správy StB škpt. Zdeněk Kupec a velitel autoreferátu vstrážm. Jaromír Toman.²⁴³

O rok později ho náčelník krajské správy StB mjr. Jaroslav Vosecký ve služebním posudku hodnotil opět velmi pozitivně. Vyzdvihoval jeho pracovitost a iniciativu a také jeho organizační schopnosti, a to že dokáže být sebekritický. Před vstupem do SNB prošel okresní politickou školou a zastával mnoho politických funkcí, působil i jako učitel v RSS. Dle náčelníka Voseckého měl Fialka všechny předpoklady pro další odborný i politický růst.²⁴⁴

Na základě velmi dobrých pracovních výsledků byl v září 1954 přeřazen na III. odbor KS MV jako referent, kde zpracovával problematiku církve a sekt. V této funkci si dle jeho nadřízených počínal dobře, přestože v oblasti operativy neměl mnoho zkušeností. Po stránce politické byl podle svých nadřízených vyspělý, to znamená, že sympatizoval s názory a postupy normalizátorů. Zastával několik politických funkcí, působil jako agitátor a v RSS zastával funkci propagandisty.²⁴⁵ V září 1955 byl vyslán na 10 měsíční kurz pro operativní pracovníky v Praze, jelikož náčelník III. odboru mjr. Jindřich Vaníček předpokládal, že by po absolvování této školy mohl zastávat vyšší funkci.²⁴⁶ Ve stejném roce získal hodnost podporučíka a o rok později byl povýšen do hodnosti poručíka. Od roku 1960 působil ve funkci staršího referenta na III. odboru jako vedoucí skupiny, a zpracovával problematiku bývalých lidí a vyjíždějících osob. V roce 1963 mu byla navržena šarže kapitána, kterou v témže roce získal.²⁴⁷

Ve funkci staršího referenta byl nadřízenými hodnocen vždy kladně. Dle nich dosahoval výborných výsledků, a to především díky jeho odborným znalostem a zodpovědnému přístupu k práci. Na základě výborných služebních hodnocení mu byla navržena funkce zástupce náčelníka O-StB Liberec, kterou měl převzít po mjr. Jindřichu Vaníčkovi. Fialka byl do funkce zástupce náčelníka O- StB Liberec ustanoven 1. května 1972.²⁴⁸

²⁴³ ABS Praha, fond Personální spisy, spis Jaroslav Fialka, Velitelský posudek, 26. 9. 1952.

²⁴⁴ ABS Praha, fond Personální spisy, spis Jaroslav Fialka, Služební hodnocení, 14. 10. 1953.

²⁴⁵ ABS Praha, fond Personální spisy, spis Jaroslav Fialka, Služební posudek, 14. 1. 1955.

²⁴⁶ ABS Praha, fond Personální spisy, spis Jaroslav Fialka, Vyhodnocení odborného školení, 10. 6. 1957.

²⁴⁷ ABS Praha, fond Personální spisy, spis Jaroslav Fialka, Osobní evidenční karta příslušníka MV.

²⁴⁸ ABS Praha, fond Personální spisy, spis Jaroslav Fialka, Služební hodnocení, 1. 5. 1972.

Ve funkci zástupce náčelníka O-StB si vedl velmi dobře, nadřízenými byl popisován jako samostatný, iniciativní a ukázněný, své dlouholeté zkušenosti uplatňoval v praxi a úkoly vždy plnil bez ohledu na svůj volný čas. Podílel se také na výchově mladých kolegů, kterým pomáhal jak v odborné, tak i politické činnosti. Ve služebním posudku bylo také naráženo na to, že práce Fialky byla nesrovnatelně lepší, než práce bývalého zástupce náčelníka StB Jindřicha Vaníčka. Svou prací výrazně přispěl k tomu, že O-StB dosáhla dobrých výsledků při plnění vytyčených úkolů v ročních plánech. Za svou práci byl několikrát finančně odměněn a v roce 1973 získal hodnost majora.²⁴⁹

Služební hodnocení

Z kádrových posudků lze vyvodit, že Fialka byl velmi dobrý operativním pracovníkem, který se dokázal vypracovat z automechanika a člena autočety až do funkce zástupce náčelníka StB. Ve služebních hodnoceních se dočítáme téměř stejné informace, Fialka byl jeho vedoucími oceňován zejména za jeho iniciativní, svědomitý a obětavý přístup k práci. Aktivní byl i ve funkcích politických, působil ve výboru základní organizace Komunistické strany Československa (ZO KSČ) v Liberci, kde zastával post místopředsedy, dále působil ve funkci lektora okresního výboru Komunistické strany Československa (OV KSČ) na katedře „Antikomunismus“, kde pořádal přednášky. Byl také členem v Útvaru nápravné výchovy v Minkovicích,²⁵⁰ kde zajišťoval politické úkoly celé organizace. Zapojoval se i do občanského výboru č. 8 v Liberci, kde zastával funkci předsedy školské a kulturní komise. Dále se také účastnil soutěže o nejlepší pracovní kolektiv. V této soutěži společně s dalšími kolegy obhájili titul „*Vzorný kolektiv socialistické práce III. stupně*“ a získali bronzové odznaky.²⁵¹ Fialka se dočkal také několika vyznamenání, v roce 1956 obdržel medaili „Za službu vlasti“ a o šest let později získal medaili „Za zásluhy o obranu vlasti“.

²⁴⁹ ABS Praha, fond Personální spisy, spis Jaroslav Fialka, Služební hodnocení, 26. 4. 1973.

²⁵⁰ Nápravně výchovný ústav (NVÚ) v Minkovicích byl vybudován 1. března 1958, na základě tajného rozkazu od ministra vnitra Rudolfa Baráka. O jeho existenci se nesmělo mluvit ani psát a všichni dozorcí museli podepsat služební tajemství. Minkovice byly považovány za nejhorší nápravně výchovný ústav v celém Československu. Byla zde internována řada politických vězňů, např. Pavel Wonka, František Bouček, Vítězslav Jandák a mnoho dalších. Podmínky politických vězňů v nápravně výchovném ústavu v Minkovicích byly velmi špatné, často zde docházelo k násilí a týrání vězňů ze strany dozorců. Vězni v Minkovicích pracovali pro národní podnik Precioza, který se zaměřoval na výrobu křišťálových ověšů, perel a šatonů pro skleněné lustry. Tato práce byla velmi náročná a těžká, navíc zde byly nastaveny takové pracovní normy, které nebylo možné splnit. Často docházelo k úrazům, vězni trpěli různými nemocemi, padali vyčerpáním a měli narušený psychický stav. Více informací o NVÚ Minkovice viz *kriminál-minkovice* [online]. [cit. 17. 7. 2019]. Dostupné z: <http://www.kriminal-minkovice.wbs.cz/>.

²⁵¹ ABS Praha, fond Personální spisy, spis Jaroslav Fialka, Komplexní hodnocení, 18. 9. 1974.

V roce 1975 získal medaili k 30. výročí od založení SNB a o rok později obdržel čestný odznak SNB.²⁵²

V krizových letech 1968-1969 zastával postoj tzv. konzervativců, to znamená, že nesouhlasil s demokratizací života a jakékoliv reformy považoval za hrozbu pro socialismus. Jeho postoj k intervenci vojsk Varšavské smlouvy na území ČSSR byl kladný, podporoval spojení se SSSR. Aktivně vystupoval proti reformním komunistům. Počátkem 70. let, kdy probíhaly tzv. stranické čistky v KSČ, působil jako člen pohovorové komise v základní organizaci Komunistické strany Československa (ZO KSČ) a na Vysoké škole strojní a textilní (VŠST).²⁵³

Propuštění ze služebních poměrů

Mjr. Fialka byl 31. března 1979 uvolněn ze služebního poměru příslušníka SNB, a to ze závažných osobních důvodů. Za dlouholetou, obětavou a svědomitou práci mu bylo uděleno uznání. Jako důvod odchodu je uvedeno, že mjr. Fialka splnil podmínky na starobní důchod. Uvolnění odsouhlasil náčelník krajské správy SNB plk. Václav Roubal.²⁵⁴

4.4 Další pracovníci O-StB Liberec

Na pozici referentů O StB v Liberci se mi ve sledovaném období podařilo identifikovat tyto muže Bohumila Vávru, Rudolfa Zadražila, Josefa Žádníka, Karla Kopřivu, Františka Stehlíka, Jiřího Švermu, Josefa Trojana, Jaromíra Čemuse, Jana Jirůška, Jiřího Hýču, Josefa Chluma, Jaroslava Jirsáka, Aloise Řezníčka, Františka Bednaříka a Zdeňka Sopůška. Tento výčet samozřejmě neobsahuje všechny příslušníky SNB, kteří v době tzv. normalizace působili na O StB v Liberci ve funkci referentů.

Jak jsem již uvedla, není v mém silách, abych ve své práci zpracovala všechny příslušníky SNB v době tzv. normalizace. O některých referentech jsem se už zmínila v kapitole s názvem Personální otřesy. O dalších se zmíním v této často své diplomové

²⁵² ABS Praha, fond Personální spisy, spis Jaroslav Fialka, Kádrová charakteristika.

²⁵³ ABS Praha, fond Personální spisy, spis Jaroslav Fialka, Služební hodnocení, 18. 9. 1974.

²⁵⁴ ABS Praha, fond Personální spisy, spis Jaroslav Fialka, Výpis z kádrového rozkazu náčelníka KS-SNB, 15. 2. 1979.

práce, kde představím některé referenty, kteří v 70. letech zodpovídali za jednotlivé problematiky, konkrétně se jednalo o Karla Kopřivu, Josefa Trojana a Josefa Žádníka.

4.4.1 Karel Kopřiva

Soukromý život

Karel Kopřiva se narodil 9. února 1924 v Klatovech. Před nástupem do SNB pracoval jako revizní technik v podniku Stavokombinát v Liberci. Vystudoval elektrotechnickou průmyslovou školu v Plzni. Poté nastoupil do základní vojenské služby u VÚ v Jaroměři, kde získal hodnost svobodníka.²⁵⁵ Manželka Květoslava Kopřivová (roz. Steinochrová) pracovala jako dělnice v podniku Železnobrdoské sklo. Politicky nebyla nijak organizována. Společně měli dvě děti, syna Karla, který se učil zámečnickem v podniku Plastimat Liberec a dceru Blanku, která navštěvovala Základní devítiletou školu (ZDŠ). Syn Karel také poté působil jako příslušník VB. Rodinný život měl uspořádaný.²⁵⁶

Otec Kopřivy byl již v důchodu, předtím pracoval jako strojní zámečnick ve Škodových závodech v Klatovech. Matka byla taktéž v důchodu a předtím pracovala jako švadlena v podniku Šumavan Klatovy. Rodiče Kopřivy nebyli nikdy politicky organizováni. Sestra Ivana Bošková pracovala jako učitelka na 3. ZDŠ v Klatovech. Její manžel Jan Bošek v minulosti usiloval o přijetí k SNB, ale nakonec přijat nebyl, protože měl příbuzné v Kanadě,²⁵⁷ s nimiž byl v kontaktu.²⁵⁸

Postup na kariérním žebříčku

Do služeb SNB nastoupil 1. února 1969 a byl ustanoven do funkce hlídkového příslušníka VB, poté absolvoval nástupní školu VB. Kopřiva uvedl že, do roku 1968 nebyl nijak politicky aktivní, zapojoval se pouze v Občanském výboru v místě bydliště jako agitátor. V roce 1968 byla již práce Občanského výboru natolik ochromena, že se zde přestalo pracovat. Důvodem takového ochromení byl pravděpodobně nástup tzv. pražského jara, kdy došlo k určitému politickému uvolnění, kterému se zmíněný výbor pravděpodobně nedokázal přizpůsobit. Kopřiva přiznal, že mu v této době nebyla jasná

²⁵⁵ ABS Praha, fond Personální spisy, spis Karel Kopřiva, Závěr zvláštní prověrky, 18. 12. 1968.

²⁵⁶ ABS Praha, fond Personální spisy, spis Karel Kopřiva, Stranický posudek, 15. 1. 1974.

²⁵⁷ Jednalo se o rodinu Tesařovou, která do Kanady ilegálně emigrovala v roce 1949.

²⁵⁸ ABS Praha, fond Personální spisy, spis Karel Kopřiva, Prošetření příbuzných, 19. 12. 1968.

vnitropolitická situace, a proto se raději nikde neangažoval. V roce 1969 byl přijat do služeb MV a podle Kopřivy až zde získal ucelený politický přehled.²⁵⁹ Kopřiva byl tedy do služeb SNB přijat v době, kdy se StB potýkala s nedostatkem pracovníků, a kdy probíhaly tzv. stranické čistky, díky kterým bylo mnoho pracovníků vyloučeno. Jedním z hlavních důvodů proč byl Kopřiva přijat, bylo zřejmě to, že neměl žádný negativní záznam z oněch krizových let.

Dnem 1. října 1969 byl přeřazen na O-StB v Liberci do funkce referenta. Nejprve zpracovával problematiku kultury a zdravotnictví, poté byl přeřazen na úsek VŠST a divadla.²⁶⁰ Od září 1971 do června 1972 absolvoval dálkové studium odborné školy MV s vyznamenáním. Ve funkci referenta byl nadřazenými hodnocen jako důsledný, ochotný a obětavý, své pracovní úkoly údajně plnil bez ohledu na své osobní volno. Na základě jeho výborných pracovních výsledků a kladného hodnocení od náčelníka StB v Liberci Hyky byl Kopřiva v prosinci 1971 povýšen do hodnosti podporučíka a v roce 1973 do hodnosti poručíka. Velké zásluhy měl na ukončení akce Mistr, dále se podílel na akcích Kandidát²⁶¹ a Sociolog²⁶². Dobře si vedl i ve vyhledávací činnosti, dokonce byl hodnocen jako jeden z nejlepších pracovníků v této oblasti. Jisté výtky mu byly uděleny v oblasti vlastní organizace práce, Kopřiva měl zapracovat na své samostatnosti.²⁶³

Do KSČ byl přijat 18. října 1973²⁶⁴. Působil také jako vedoucí pracovní skupiny v soutěži o titul „Vzorný kolektiv“, který v roce 1974 společně s dalšími kolegy obhájili. Dále také Kopřiva získal medaili „Za službu vlasti“. V dubnu 1974 byl ustanoven do funkce staršího referenta. V roce 1978 ukončil studium VUML a poté

²⁵⁹ ABS Praha, fond Personální spisy, spis Karel Kopřiva, Doplněk k dotazníku MV.

²⁶⁰ ABS Praha, fond Personální spisy, spis Karel Kopřiva, Služební posudek, 24. 4. 1970.

²⁶¹ Akce Kandidát byla vedena na Zbyslava Železnova, který dříve působil na katedře marxismu leninismu na VŠST. Železnov byl podle StB nejaktivnější pravicový funkcionář v roce 1968 na VŠST. Po propuštění z VŠST pracoval jako vedoucí hodinářství v Chrástavě. StB o něm získala poznatky, že se i nadále scházel s dalšími reformními komunisty, a proto byl StB intenzivně sledován. Citováno z ABS, fond B4_5/II. Inv. j. 6. Roční vykonávací plán StB na rok 1972 po linii 1. a 2. odboru Správy StB, s. 6.

²⁶² Akce Sociolog byla vedena na Zdeňka Rajmana, který byl bývalým pracovníkem katedry marxismu leninismu na VŠST a rovněž byl i členem KSČ, ze které byl vyloučen. O Rajmanovi měla StB poznatky, že se u něho v bytě scházeli reformní komunisté především z VŠST. Jednalo se například o Kratochvíla nebo Železnova. Dále u něho bylo podezření, že se stýkal s reformními komunisty z Prahy, proto byl StB usilovně sledován. Citováno z ABS, fond B4_5/II. Inv. j. 6. Roční vykonávací plán StB na rok 1972 po linii 1. a 2. odboru Správy StB, s. 6.

²⁶³ ABS Praha, fond Personální spisy, spis Karel Kopřiva, Služební hodnocení, 27. 9. 1973.

²⁶⁴ Z toho plyne, že v SNB působil čtyři roky bez členství v KSČ. Důvod, proč členství v KSČ získal tak pozdě se mi nepodařilo dohledat.

ještě vystudoval nstavbu – „Antikomunismus“, kterou ukončil v roce 1980. V roce 1976 byl povýšen do hodnosti nadporučíka a o čtyři roky později do hodnosti kapitána.

265

Propuštění ze služebního poměru

Ze služeb příslušníka SNB byl uvolněn 28. února 1989, a to ze závažných osobních důvodů. Kopřivovi bylo uděleno uznání za dlouholeté, obětavé a svědomité plnění služebních úkolů. Jako konkrétní důvod odchodu bylo uvedeno, že Kopřiva splnil podmínky pro odchod do starobního důchodu, a že odchází na vlastní žádost. Propuštění schválil náčelník krajské správy SNB plk. Otta Sedlák.²⁶⁶

4.4.2 Josef Trojan

Soukromý život

Josef Trojan se narodil 18. března 1930 v Římově (okr. Třebíč). Vychodil 5 tříd obecných, 4 třídy měšťanské školy a 3 třídy pokračovací. V roce 1952 se oženil s Jindřiškou Trojanovou (roz. Slavíkovou), která pracovala u MV na oddělení pasů a víz v Liberci. Společně měli dvě děti, syna Petra, který se učil automechanikem a dceru Lenku, která studovala na gymnáziu v Liberci. Otec Bohumil Trojan byl již v důchodu a matka Růžena Trojanová (roz. Hobzová) zemřela v roce 1967.²⁶⁷

Vojenská, stranická a pracovní kariéra

V roce 1949 nastoupil do vojenského výcvikového prostoru (VVP) v Jeseníkách.²⁶⁸ Poté byl v roce 1950 přearán k vojenskému útvaru Jasan, kde působil ve funkci velitele čety. V této funkci byl velitelem Ryšavým²⁶⁹ hodnocen celkem kladně, údajně svědomitě vykonával zadané úkoly, ale na druhou stranu mu bylo vytýkáno jeho arogantní chování vůči velitelům. To bylo i důvodem, proč nebyl

²⁶⁵ ABS Praha, fond Personální spisy, spis Karel Kopřiva, Komplexní služební hodnocení, 8. 10. 1976.

²⁶⁶ ABS Praha, fond Personální spisy, spis Karel Kopřiva, Výpis z kádrového rozkazu náčelníka, 5. 12. 1988.

²⁶⁷ ABS Praha, fond Personální spisy, spis Josef Trojan, Doplněk k dotazníku MV.

²⁶⁸ Ve spisu není uvedena konkrétní informace o pozici, kterou zde zastával. Je tu jen zmínka o tom, že ve VVP Jeseník prošel školou I. stupně. Citováno z ABS Praha, fond Personální spisy, spis Josef Trojan, Služební posudek, 18. 8. 1952.

²⁶⁹ Křestní jméno se nepodařilo dohledat.

v kolektivu příliš oblíbený. V roce 1951 absolvoval tříměsíční školu pro nižší velitele na Plešivci.²⁷⁰

Od července 1953 pracoval na okresním oddělení VB ve Frýdlantu na kriminálním oddělení. V letech 1953-1954 absolvoval osmi měsíční školu pro kriminalisty v Kroměříži, kde podle náčelníka školy npor. Františka Šťastného vykazoval výtečný prospěch a jeho chování bylo zhodnoceno jako ukázněné. Na pedagogické konferenci mu byl udělen titul kandidáta vzorného frekventanta školy, a v průběhu školy mu také byla udělena šarže strážmistra. Do KSČ byl přijat 27. dubna 1954.²⁷¹

V roce 1955 se stal vedoucím 1. oddělení kriminální skupiny, ale o půl roku později byl opět přearoz, a to na S-StB v Liberci. Zde působil na 1. oddělní nejdříve na úseku USA a FRANCIE, poté byl přearoz na úsek vyjízďějících osob a emigrace. V témže roce také obdržel vyznamenání za službu vlasti.²⁷² V roce 1958 začal studovat právnický kurz při KS-SNB, který úspěšně dokončil v roce 1961.²⁷³ Na StB v Liberci působil jako starší referent, a to až do roku 1965, poté byl přearoz na S-StB v Ústí nad Labem, ale kvůli vážným zdravotním problémům dcery se v roce 1969 vrátil zpět na StB v Liberci.²⁷⁴

V roce 1969 získal medaili „Za zásluhy o obranu vlasti“, kterou schválil náčelník krajské správy SNB pplk. dr. Karel Kudrna.²⁷⁵ O šest let později obdržel další vyznamenání čestný odznak SNB, který mu byl udělen za jeho výborné pracovní výkony.²⁷⁶ V roce 1974 byl také zvolen soudcem z lidu pro Vojenský obvodní soud v Litoměřicích. V roce 1985 získal další ocenění, tentokrát medaili „Za službu v SNB“. ²⁷⁷ V létě roku 1972 žádal o povolení cesty do SSSR (Picunda), kam měl jet s manželkou na letní dovolenou, zároveň také žádal o povolení k vydání cestovního

²⁷⁰ ABS Praha, fond Personální spisy, spis Josef Trojan, Služební posudek, 18. 8. 1952.

²⁷¹ ABS Praha, fond Personální spisy, spis Josef Trojan, Služební posudek, 26. 11. 1955.

²⁷² ABS Praha, fond Personální spisy, spis Josef Trojan, Služební posudek, 25. 11. 1957.

²⁷³ V roce 1957-1958 plnil závěrečné zkoušky z odborného školení a práce. Při zkouškách si vytáhl tyto otázky: 1. Průběh vázání agentury, rozbor verbovky. 2. Kde na území NSR a jakými formami pracuje francouzská rozvědká proti ČSR, prostředky a spojení s jejich agenturou na našem území. Na tyto otázky odpověděl správně, čímž prokázal, že problematiku po teoretické stránce ovládá. V praktické práci mu bylo vytýkáno pomalé získávání tajných spolupracovníků, získal pouze 2 agenty a 3 informátory (ministr vnitřa stanovil, že by každý měl obsluhovat 8-10 spolupracovníků).

²⁷⁴ ABS Praha, fond Personální spisy, spis Josef Trojan, Služební posudek, 15. 6. 1970.

²⁷⁵ ABS Praha, fond Personální spisy, spis Josef Trojan, Návrh na vyznamenání, 27.1 1969.

²⁷⁶ ABS Praha, fond Personální spisy, spis Josef Trojan, Návrh na vyznamenání, 23. 1. 1975.

²⁷⁷ ABS Praha, fond Personální spisy, spis Josef Trojan, Návrh na vyznamenání, 26. 11. 1985.

průkazu. Tato cesta mu byla nakonec povolena náčelníkem Hykou, který ve zprávě uvedl, že „*soudruh Trojan nepřichází do styku s materiály přísně tajnými či zvláště důležitými*“, a proto mu jeho cestu schválil.²⁷⁸

Souhrnně lze říci, že mjr. Trojan byl nadřizeny hodnocen jako velmi pracovitý, obětavý a spolehlivý zaměstnanec. Aktivně se podílel na politické výchově mladých pracovníků. Byl považován za nejzkušenějšího pracovníka po linii I. odboru. Velmi se podílel na dokončení akcí TONDA a RICHARD. V počátcích jeho působení u SNB mu jeho nadřizení vytýkali nedostatečný počet tajných spolupracovníků a špatnou důvěrnickou síť. Bylo mu tedy doporučováno, aby se zaměřil na zkvalitnění agenturní sítě, což pravděpodobně i učinil, protože v dalších služebních posudcích mu toto vytýkáno nebylo. Dále byl také upozorňován na to, aby více předával své zkušenosti a pomáhal v práci jiným příslušníkům SNB, například soudruhu Švermovi, který také působil na I. odboru.²⁷⁹ Vzhledem k tomu, že v dalších posudcích byl chválen za pomoc kolegům, lze soudit, že si kritiku vzal k srdci a na svých slabých stránkách zapracoval.

Odchod ze služebního poměru

V březnu 1985 měl Trojan nastoupit do starobního důchodu. Trojan se však podle svých slov cítil zdravý, a proto požádal o roční odklad nástupu do důchodu. Tato žádost mu byla schválena od zástupce náčelníka mjr. Josefa Štolby, náčelníka krajské správy StB plk. Otty Sedláka, a Trojan tak mohl i nadále působit jako starší referent na StB v Liberci.²⁸⁰ Do starobního důchodu nakonec odešel na vlastní žádost v roce 1986 kvůli závažným osobním důvodům, které nebyly v personálním spise více specifikovány.²⁸¹ Trojanovi bylo uděleno uznání za dlouholeté, obětavé a svědomité plnění úkolů, dále mu uznána hodnost v SNB jako hodnost vojenská. Propuštění ze služeb SNB odsouhlasil náčelník krajské správy StB plk. Otta Sedlák.²⁸²

²⁷⁸ ABS Praha, fond Personální spisy, spis Josef Trojan, Žádost o povolení cesty do SSSR, 2. 6. 1972.

²⁷⁹ ABS Praha, fond Personální spisy, spis Josef Trojan, Kompletní služební hodnocení, 9. 2. 1982.

²⁸⁰ ABS Praha, fond Personální spisy, spis Josef Trojan, Žádost o odklad odchodu do starobního důchodu, 9. 1. 1985.

²⁸¹ ABS Praha, fond Personální spisy, spis Josef Trojan, Žádost o uvolnění se služebního poměru příslušníka SNB, 31. 3. 1986.

²⁸² V roce 1968 dosáhl hodnosti majora.

4.4.3 Josef Žádník

Osobní život

Josef Žádník se narodil 22. června 1922 v Sovenicích. Vychodil pět tříd obecných, tři třídy měšťanské a dvě třídy pokračovací školy. V letech 1941 – 1945 pracoval jako zámečník v automobilových závodech národního podniku (AZNP) v Mladé Boleslavi, konkrétně pracoval jako vrtař na křídlech letadel. V letech 1946-1948 vykonával základní vojenskou službu, ve které dosáhl hodnosti vojína.²⁸³

V roce 1946 se oženil s Boženou Žádníkovou (roz. Kauškovou). Ta v roce 1953 nastoupila do služeb MV jako referentka na hospodářské správě KS-StB v Liberci, v roce 1960 byla přearažena na místo sekretářky na KS-VD v Liberci, dále také zastávala funkci kádrové referenty a byla předsedkyní ZO-KSČ. V roce 1946 s stala členkou KSČ.²⁸⁴

Společně měli dva syny, Josefa narozeného v roce 1947 v Hodkovicích nad Mohelkou a Zdeňka narozeného v roce 1956 v Liberci. Syn Josef vystudoval Textilní průmyslovou školu a poté jeden rok studoval na VŠST v Liberci, tuto školu však nedokončil a začal pracovat v TEXTILANĚ v Liberci jako desináter. Po přerušení VŠST se oženil se Štěpánkou Žádníkovou (roz. Řeháčkovou) se kterou měl dvě děti, a která taktéž pracovala v TEXTILANĚ v Liberci jako dělnice ve skladu. Druhý syn Zdeněk studoval na průmyslové škole elektrotechnické v Liberci.²⁸⁵

Otec Josef Žádník se narodil v roce 1890 a byl členem KSČ. Pracoval jako tesař, zemřel v roce 1968. Matka Emílie Žádníková (roz. Bártová) se narodila v roce 1895 a bydlela v Sovenicích v okrese Mladá Boleslav společně s vnukem Josefem Žádníkem a jeho rodinou. Emílie Žádníková byla v důchodu.²⁸⁶

²⁸³ ABS Praha, fond Personální spisy, spis Josef Žádník, Ustanovka, 22. 4. 1954.

²⁸⁴ ABS Praha, fond Personální spisy, spis Josef Žádník, Doplněk k dotazníku MV, 18. 1. 1972.

²⁸⁵ ABS Praha, fond Personální spisy, spis Josef Žádník, Doplněk k dotazníku MV, 18. 1. 1972.

²⁸⁶ ABS Praha, fond Personální spisy, spis Josef Žádník, Doplněk k dotazníku MV, 18. 1. 1972.

Vojenská, stranická a pracovní kariéra

Žádník byl od roku 1945 členem KSČ. Do služeb SNB vstoupil 27. března 1950 a byl zařazen na KV- MV Liberec. Jeho vojenská kariéra se nesla v duchu různých povýšení a úspěchů, v roce 1951 byl povýšen do hodnosti strážmistra, o tři roky později byl jmenován poručíkem a v roce 1962 získal hodnost kapitána.²⁸⁷

Od roku 1952 působil na II. odboru jako referent v problematice Francie. Na počátku své kariéry působil u SNB, přestože neměl žádnou odbornou školu. Do operativní školy nastoupil až v roce 1954 a po 10 měsících ji absolvoval s vynikajícím prospěchem. Ve stejném období se účastnil spartakiády v Praze, kde společně s dalšími pracovníky zajišťoval pořádek. V roce 1955 byl dočasně povýšen do funkce zástupce náčelníka II. odboru. Jeho nadřízení na něm oceňovali především postoj k podřízeným pracovníkům a ochotu předávat jim své zkušenosti a dovednosti. Naopak mu bylo vytýkáno, že nezískával dostatečné informace o osobách a problematikách, o které se StB zajímala.²⁸⁸

Na konci roku 1955 navrhl náčelník krajské správy MV mjr. Jaroslav Nedorost přearažení Žádníka z funkce zástupce náčelníka II. odboru do funkce zástupce náčelníka Odboru železniční dopravy Ministerstva vnitra (OŽD- MV) v Liberci. Tento návrh byl odsouhlasen a Žádník byl přearažen k OŽD, funkci zástupce náčelníka II. odboru získal Vít Hyka.²⁸⁹ Poté co byla funkce zástupce náčelníka zrušena, působil ve funkci staršího referenta. Dočasně také zastával funkci náčelníka OŽD, a to po dobu nepřítomnosti dosavadního náčelníka kpt. Jindřich Šindeláře. Po jeho návratu ze studií byl Žádník opět zařazen do funkce staršího referenta.²⁹⁰

V této funkci si podle jeho nadřízených počínal dobře, ale na druhou stranu mu byla vyčítána nedůslednost, která byla i příčinou toho, že došlo na oddělení k prozrazení tajných informací, které se mimo jiné týkaly odběru krve jistě Fafkové. Za tuto chybu

²⁸⁷ ABS Praha, fond Personální spisy, spis Josef Žádník, Kádrové vyhodnocení pro vojenskou správu, 18. 10. 1978.

²⁸⁸ ABS Praha, fond Personální spisy, spis Josef Žádník, Služební hodnocení, 16. 12. 1955.

²⁸⁹ ABS Praha, fond Personální spisy, spis Josef Žádník, Návrh na odvolání z funkce, 21. 12. 1955.

²⁹⁰ Tamtéž.

byl npor. Žádník v únoru 1961 potrestán sedmi dny domácího vězení. V červnu 1962 mu byl tento postih odstraněn z trestního rejstříku.²⁹¹

Po stránce politické byl Žádník podle stranického aparátu velmi vyspělý, své znalosti si zdokonaloval večerními kurzy na univerzitě marxismu- leninismu. Paradoxně mu byla vyčítána špatná úroveň českého jazyka a nechuť číst beletrii. Od roku 1963 působil na O- StB v Liberci ve funkci staršího referenta, kde zpracovával problematiku vízových cizinců. Dále působil jako předseda občanského výboru č. 8 v Liberci a v rámci ZO KSČ zastával funkci vedoucího katedry Mezinárodních vztahů. Dále byl také členem na katedře „Antikomunismu“ při OV KSČ, kde působil jako lektor. Od roku 1965 aktivně navštěvoval kurzy němčiny, jelikož německý jazyk byl jednou z podmínek pro to, aby mohl zastávat funkci staršího referenta v problematice VC.²⁹²

V krizových letech 1968-1969 stál Žádník na straně těch, kteří souhlasili s intervencí vojsk Varšavské smlouvy. Tento fakt mu poté velmi pomohl v jeho kariéře. Aktivně se zapojoval i do stranických čistek na počátku 70. let, kdy byl jedním z členů prověřovací komise na VŠST v Liberci.

Aktivně se podílel i na výchově mladých kolegů, například pomáhal Jiřímu Uhlířovi, který s ním pracoval na problematice VC, a který údajně díky Žádníkovi dosahoval dobrých výsledků.²⁹³ Celkově lze shrnout, že mjr. Žádník byl nadřizenými hodnocen víceméně kladně a všech funkcích, které zastával, se osvědčil.

Odchod ze služebního poměru

Ze služeb příslušníka SNB byl uvolněn 31. ledna 1979, a to ze závažných osobních důvodů. Mjr. Žádníkovi bylo potvrzeno odchodné, a to ve výši jednoho hrubého měsíčního příjmu, dále mu bylo uděleno uznání za dlouholeté, svědomité a obětavé plnění úkolů. Oficiálním uvedeným důvodem bylo splnění podmínek pro odchod do starobního důchodu. Propuštění ze služebního poměru schválil náčelník krajské správy SNB plk. Václav Roubal.²⁹⁴

²⁹¹ ABS Praha, fond Personální spisy, spis Josef Žádník, Služební hodnocení, 3. 11. 1962.

²⁹² ABS Praha, fond Personální spisy, spis Josef Žádník, Služební hodnocení, 28. 8. 1973.

²⁹³ ABS Praha, fond Personální spisy, spis Josef Žádník, Služební hodnocení, 28. 8. 1973.

²⁹⁴ ABS Praha, fond Personální spisy, spis Josef Žádník, Výpis z kádrového uvolnění náčelníka KS-SNB, 16. 10. 1978.

5. Činnost O -StB v letech 1968- 1973

V této části své diplomové práce se budu zabývat jednotlivými plány činnosti O-StB v Liberci a jejich vyhodnocení. Prvotním plánem bylo porovnat plán s jeho vyhodnocením, ale to se v průběhu bádání ukázalo jako nereálné, protože u většiny roků se mi nepodařilo dohledat plán a jeho vyhodnocení. Například pro rok 1968 byl dochován pouze plán, a pro rok 1970 pouze jeho vyhodnocení.

Z těchto důvodů jsem se rozhodla, že se tematicky zaměřím na hlavní objekty, kterým StB koncem 60. let a začátkem 70. let věnovala největší pozornost a pokusím se zhodnotit, zda se jim podařilo splnit cíle, které si v plánech kladly. Z analýzy mnou prostudovaných dokumentů Archivu bezpečnostních složek (ABS) vyplývá, že mezi stěžejní témata, kterými se zabývala, patřili reformní komunisté, vřizoví cizinci a zahraniční delegáti, dále sem patřily nepřátelské rozvědky z kapitalistických států, organizace KAN a K-231, Němci a inteligence, která se soustředila především na VŠST, v Divadle F. X. Šaldy a v Naivním divadle.

5.1 Reformní komunisté, VŠST, Divadlo F. X. Šaldy

V druhé polovině 60. let došlo k jistému uvolnění poměrů a začalo se projevovat reformní myšlení, které zasáhli oblast kulturní, ekonomickou a vzdělávací. Stoupenci reformního myšlení v Liberci byli především představitelé divadla, pedagogové VŠST, ale i někteří političtí představitelé, zejména předseda národního výboru Jiří Moulis. Postupem času demokratizace života a rozšiřování politických aktivit zasahovaly stále větší část společnosti. Mezi hlavní požadavky občanů patřily úprava platů, rozvoj osobního podnikání nebo uvolnění v oblasti cestování.²⁹⁵

Problematika reformních komunistů se v plánech StB v Liberci objevovala každoročně od konce šedesátých let. Reformní komunisté²⁹⁶ byli ti, kteří se v období tzv. pražského jara snažili prosadit demokratizaci stranického a veřejného života. Hlavním úkolem StB v této problematice, bylo sledovat reformní komunisty a kontrolovat zda u nich nedocházelo k shromažďování a schůzkám. Dalším úkolem bylo

²⁹⁵ LHOTOVÁ, Markéta a kol. *Liberec*, 1.vyd. Praha: NLN, 2017. ISBN: 978-80-7422-483.s.381.

²⁹⁶ V plánech StB jsou ti lidé nazýváni jako „pravícovy oportunisté“.

získat o nich přehled, a pokud k nějakým schůzkám došlo, zjistit, kdo se jich účastnil, kdo je svolával a především o čem se na schůzkách jednalo.

Mezi nejsledovanější reformní komunisty v okrese Liberec patřili bývalý předseda MěNV Jiří Moulis, tajemník MěNV Ladislav Prokeš, tajemník ideologického oddělení OV KSČ Václav Pavlovič a bývalý vedoucí tajemník OV KSČ v Jablonci nad Nisou Josef Dvořák. StB tyto osoby sledovala, jelikož se obávala jejich aktivizace. Z poznatků, které StB měla, vyplývá, že se bývalý vedoucí funkcionáři mezi sebou informovali o dění v okrese, o politické a hospodářské situaci a bylo i podezření, že navazovaly styky s dalšími stejně smýšlejícími osobami z Prahy. StB rovněž sledovala bývalého vedoucího tajemníka OV KSČ v Liberci Ladislava Beldu, který taktéž patřil k reformním komunistům. Ladislav Belda byl intenzivně sledován StB, ale z vyhodnocení plánu z roku 1970 vyplývá, že stranil a veřejně se vůbec neprojevoval. StB u něho měla jen podezření, že by mohl navazovat kontakty s reformními komunisty v Praze, tuto domněnku však StB neměla podloženou důkazy.²⁹⁷

Ladislav Prokeš, narozený 17. října 1930 byl rozpracován v akci s názvem Pravičák. Poté co byl vyloučen z funkce tajemníka MěNV, pracoval jako dělník v Uranovém průzkumu Hamr na Jezeře. Prokeš byl podezřelý z pobuřování a ze styku s dalšími reformními komunisty. StB zjistila, že Prokeš skutečně udržoval styky s dalšími reformními komunisty, například již zmíněným Josefem Dvořákem nebo Václavem Pavlovičem. Ke schůzkám docházelo v bytech zmíněných osob. StB však neměla žádné důkazy o tom, že by Prokeš prováděl jakoukoliv nepřátelskou činnost státobezpečnostního charakteru. Jediné co se StB podařilo dokázat, bylo to, že ve společnosti jeho otce Květoslava Prokeše došlo k trestné činnosti rozkrádání národního majetku. Ladislav Prokeš byl označen pouze jako jeden z těch, kteří se na tomto trestném činu do jisté míry podíleli. Ladislav Prokeš byl i nadále StB intenzivně sledován.²⁹⁸ StB tuto akci ukončila v roce 1976, kdy byl s Ladislavem Prokešem proveden rozhovor o jeho trestné činnosti. Dle StB byla profylaxe úspěšná a Prokeš již nepokračoval v projevech proti režimu.²⁹⁹

²⁹⁷ ABS, fond B4_5/II. Inv. j. 4. Vyhodnocení státobezpečnostní práce O StB za rok 1970.

²⁹⁸ ABS, fond B4_5/II. Inv. j. 6. Roční vykonávací plán StB na rok 1972 po linii 1. a 2. odboru Správy StB.

²⁹⁹ ABS, fond B4_5/II. Inv. j. 12. Roční vykonávací plán práce O StB za rok 1976 po linii 1., 2. a 3. odboru Správy StB.

Josef Dvořák, narozený 24. března 1942 byl StB veden v akci s názvem Oportunista. Poté co byl Dvořák vyloučen z funkce vedoucího tajemníka OV KSČ v Jablonci nad Nisou, pracoval jako topič v národním podniku Seba. StB u Dvořáka zjistila, že se stýká s dalšími reformními komunisty v Liberci, Jablonci nad Nisou, ale i v Ústí nad Labem. Stejně jako u Prokeše se StB nepodařilo zjistit poznatky o trestné činnosti Dvořáka, proto byl nadále StB sledován.³⁰⁰

Další akcí v problematice reformních komunistů byla akce Pomýlený. Tato akce se zaměřovala na Josefa Kalmu, narozeného 7. ledna 1931. Kalma pracoval jako chemik Uranového průzkumu Hamr na Jezeře. Původně Kalma pracoval na Místním národním výboru (MNV) ve Frýdlantu v Čechách, kvůli jeho názorům byl však z tohoto místa propuštěn a vyloučen z řad KSČ. Důvodem, proč se o Kalmu StB zajímala, bylo to, že udržoval kontakty s dalšími reformními komunisty v okrese, kteří s ním pracovali v Uranovém průzkumu Hamr na Jezeře. Jednalo se například o bývalé vedoucí funkcionáře Václava Pavloviče, Antonína Kábele (bývalý předseda OV KSČ Liberec), Josefa Bartoše (bývalý důstojník Československé lidové armády v Hajníšti). StB měla poznatky, že se všichni jmenovaní setkávali a předávali si informace o vedoucích funkcionářích a celé politické situaci, kterou ironizovali.³⁰¹

V roce 1972 se StB podařilo získat další poznatky v problematice reformních komunistů. Konkrétně sledovala bývalého předsedu Okresní odborové rady v Liberci Otu Tlustého, který byl z KSČ vyloučen a funkce předsedy zbaven. Tlustý poté pracoval jako vedoucí Drogerie v Liberci, kam za ním docházeli např. Libor Mrázek, bývalý ředitel Knihovny Liberec, Václav Pavlovič, bývalý ideologický tajemník nebo Václav Belda bývalý vedoucí tajemník OV KSČ. Mezi nimi mělo docházet ke krátkým rozhovorům, pomocí nichž se vzájemně utvrzovali ve svých názorech a podporovali se. Dle poznatků StB se tyto osoby delších schůzek obávaly. Hlavním úkolem v této oblasti bylo zjistit konkrétní informace, o čem přesně na daných schůzkách debatují.³⁰²

³⁰⁰ ABS, fond B4_5/II. Inv. j. 6. Roční vykonávací plán StB na rok 1972 po linii 1. a 2. odboru Správy StB.

³⁰¹ ABS, fond B4_5/II. Inv. j. 6. Roční vykonávací plán StB na rok 1972 po linii 1. a 2. odboru Správy StB.

³⁰² ABS, fond B4_5/II. Inv. j. 6. Vyhodnocení vykonávacího plánu práce O StB za rok 1972 po linii 1. a 2. odboru Správy StB.

Další oblastí, kterou StB intenzivně sledovala, byla Vysoká škola strojní a textilní (VŠST), která byla založena v roce 1960, předtím od roku 1953 existovala pouze Vysoká škola strojní. Jedním z hlavních důvodů proč, byla Vysoká škola strojní v Liberci založena, bylo to, že s rozvojem průmyslu a ekonomiky vzrůstala v poválečném Československu potřeba dalších kvalifikovaných pracovníků. A právě průmyslový Liberec se dostal do centra pozornosti a byl považován za ideální místo, kde by mohla univerzita vzniknout. O založení Vysoké školy strojní se velmi zasloužili stranický funkcionář Václav Kopecký a ministr školství Ladislav Štolla. Zajištěním příprav byl pověřen prof. Josef Kožoušek³⁰³, který si k sobě přizval Ing. Vojtěcha Drábu³⁰⁴. Zásadním problémem, který museli řešit, bylo hledání vhodných prostor jak pro výuku, tak i pro ubytování vyučujících a studentů. První přijímací zkoušky na libereckou školu se konaly na strojní fakultě ČVUT³⁰⁵ v Praze. Studenti, kteří splnili podmínky přijímacího řízení a měli bydliště severně od Labe, obdrželi sdělení, že budou studovat na nově založené fakultě v Liberci. Prof. Kožouškovi se nakonec podařilo dosáhnout toho, že v Liberci vznikla samostatná Vysoká škola strojní. Výuka na této vysoké škole byla započata 1. října 1953 a celkem do prvního ročníku nastoupilo 259 studentů. Pedagogický sbor nově vzniklé vysoké školy v Liberci tvořili především absolventi Strojní fakulty ČVUT v Praze.³⁰⁶

Od roku 1954 probíhala v Liberci aktivní vědecká a výzkumná práce zaměřená na textilní obor. Výchovu odborníků pro tento obor zajišťovala jednak liberecká Vysoká škola strojní, ale i strojní fakulty v Praze, Brně a Bratislavě. Nejvýznamnější bylo pracoviště v Brně, kde existovala textilní katedra. Brněnská technika však začala směřovat k přeměně ve školu vojenskou a pro textilní obor už nezbylo místo. Díky podpoře od ministryně Macháčové- Dostálové bylo rozhodnuto, že se v Liberci zřídí samostatná textilní fakulta. Vládním nařízením č. 120/60 Sb. ze dne 5. září 1960 byla škola rozdělena na dvě fakulty a její název byl změněn na Vysoká škola strojní a

³⁰³ Prof. Josef Kožoušek byl prvním rektorem Vysoké školy strojní, později Vysoké školy strojní a textilní. Ve funkci rektora působil v letech 1953-1961. Více v: GOLKA, Petr; VILD, Jaroslav. Technická univerzita v Liberci- 50 let 1953-2003. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2003. ISBN: 80-7083-695-4. s. 25).

³⁰⁴ Ing. Vojtěch Dráb byl druhým rektorem VŠST, ve funkci působil v letech 1961-1966. (Více v : GOLKA, Petr; VILD, Jaroslav. Technická univerzita v Liberci- 50 let 1953-2003. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2003. ISBN: 80-7083-695-4. s. 25).

³⁰⁵ ČVUT- České vysoké učení technické.

³⁰⁶ GOLKA, Petr; VILD, Jaroslav. Technická univerzita v Liberci- 50 let 1953-2003. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2003. ISBN: 80-7083-695-4. s. 9.

textilní. Prvním děkanem strojí fakulty se stal prof. Jiří Mayer a prvním děkanem fakulty textilní prof. Jaroslav Simon. Tím, se liberecká vysoká škola stala jediným specializovaným ústavem, který umožňoval inženýrské textilní vzdělání v Československu.³⁰⁷

V období tzv. Pražského jara prosazovala VŠST reformy a demokratizaci společnosti. Na VŠST byl zvolen nový výbor KSČ, který sám požádal o potvrzení důvěry v tajném hlasování. V období „Pražského jara“ došlo k rozvoji společenského i politického života. V květnu se v menze VŠST konala beseda s nezávislými spisovateli, na které mimo jiných vystoupil i Václav Havel. Změny nastaly i v odborové organizaci, kde byl zvolen nový závodní výbor Revolučního odborového hnutí (ROH), v jehož čele stál Ing. Jan Kratochvíl. Veškeré pokusy o reformy byly zahubeny vpádem ozbrojených sil států Varšavské smlouvy 21. srpna 1968. V této době proběhl ilegální XIV. sjezd KSČ, kterého se účastnil jako delegát okresního výboru Zdeněk Raiman z VŠST. Ten také vyzval k protestní generální stávce, které se účastnili pedagogové a zaměstnanci VŠST. Cílem bylo prosadit odchod vojsk a propuštění internovaných československých představitelů.³⁰⁸

Do akcí se zapojili i studenti, kteří veřejně vystupovali proti nástupu konzervativců. Dne 17. listopadu proběhly oslavy ke Dni studentstva. Tyto oslavy byly oficiálně povoleny s podmínkou, že se studenti zdrží protisovětských hesel. Průvodu studentů se zúčastnil také předseda ONV Skákal, vedoucí tajemník OV KSČ Belda nebo předseda MěNV Moulis. Ti šli v čele dvoutisícového průvodu studentů, kteří na sobě měli trikolory a smuteční pásy. U památníku bojovníků proti fašismu byly položeny květiny a poté se průvod přesunul do Lidových sadů. Během tohoto průvodu nedošla k žádnému zásahu ze strany Státní bezpečnosti, protože studenti dodrželi důstojný průběh celé akce. Koncem roku 1968 a počátkem roku 1969 došlo k dalším stávkám a protestům ze strany studentstva VŠST. Významný byl například průvod k uctění památky Jana Palacha, který se konal 22. ledna 1969. Tohoto průvodu se účastnili nejen vysokoškolští studenti, ale i občané z Liberce a čelní představitelé veřejného života. Do čela průvodu se postavili akademičtí hodnostáři s insigniemi.

³⁰⁷ GOLKA, Petr; VILD, Jaroslav. Technická univerzita v Liberci- 50 let 1953-2003. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2003. ISBN: 80-7083-695-4. s. 11.

³⁰⁸ GOLKA, Petr; VILD, Jaroslav. Technická univerzita v Liberci- 50 let 1953-2003. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2003. ISBN: 80-7083-695-4. s. 13-14.

Průvod končil na Studentském náměstí, kde mělo proslov několik stranických funkcionářů a akademických hodnostářů.³⁰⁹

V červnu 1969 byl nastartován proces kádrových změn ve stranických orgánech okresního výboru v Liberci. Jak jsem již zmínila, ve dnech prvního výročí okupace Československa propukla v Liberci demonstrace, která byla násilně potlačena Státní bezpečností, Lidovými milicemi a armádou. Právě tato demonstrace poskytla argument k urychlení stranických čistek. Bylo zřízeno 27 prověřkových komisí, které měly dohlížet na prověrky v podnicích a školách, kde neměl okresní výbor KSČ důvěru k základním organizacím. Právě k nim patřila i základní organizace KSČ na VŠST, které byla věnována mimořádná pozornost. Novým ministrem školství byl zvolen Jaromír Hrbek. Ten nepotvrdil do funkcí akademické hodnostáře, kteří byli zvoleni v květnových volbách. Navíc byla v zimním semestru pozastavena výuka na společenskovedních katedrách. V následujícím období bylo vedení školy a všichni vedoucí podrobeni tlaku, aby odvolali všechny proreformní usnesení z roku 1969 a z jara 1969. V listopadu byl zvolen nový stranický výbor, který plnil nařízení vyšších stranických orgánů.

Od prosince 1969 zahájil krajský výbor KSČ proces prověřování všech vedoucích pracovníků VŠST. Prověřování probíhalo formou dotazníku, který například zjišťoval postoj dotyčného ke vstupu vojsk Varšavské smlouvy do Československa.³¹⁰ Mezi osoby, které byli považováni za reformní komunisty působící na VŠST, patřili prof. Cyril Hüschl, který byl děkanem fakulty strojní. Právě Hüschl byl znovu zvolen v květnových volbách, ale tyto volby nebyly novým ministrem školství Hrbkem uznány, a proto byl Hüschl donucen podat demisi. Záhy byla z knihoven vyřazena Hüschlova publikace „Pružnost a pevnost ve strojírenství“. Dalším vyloučeným z téže katedry byl Ing. Václav Hercík. Ten byl vyloučen kvůli tomu, že nesouhlasil s intervencí vojsk Varšavské smlouvy. Novým děkanem fakulty strojní byl zvolen prof. František Kotšmíd a novým rektorem se stal prof. Jiří Mayer.

V únoru začaly na obou fakultách VŠST působit kárné komise, čímž byl nastartován proces ukončení pracovního poměru se zaměstnanci, kteří byli zastánci

³⁰⁹ GOLKA, Petr; VILD, Jaroslav. Technická univerzita v Liberci- 50 let 1953-2003. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2003. ISBN: 80-7083-695-4. s. 14.

³¹⁰ Tamtéž., s. 15.

reformního hnutí a nesouhlasili s intervencí vojsk Varšavské smlouvy. Mezi první vyloučené patřil docent Zdeněk Kovář³¹¹, který působil jako vedoucí katedry pístových strojů. Kovář patřil k těm, kteří byli pod zvláštním dohledem a nesměli nadále působit ve svém oboru, proto Kovář po propuštění z VŠST pracoval jako řidič nákladního automobilu. Katedra pístových strojů byla nakonec úplně zrušena. Dalšími vyloučenými byli odborní asistenti Ing. František Matoušek, Ing. Václav Hynčica a Milan Žemlička.³¹²

Z politických důvodů byl vyloučen i vedoucí katedry textilních strojů docent Oldřich Talavášek. Zvláštní pozornost byla věnována katedře matematiky, která byla považována za středisko „pravičáků“. Zákaz vyučování postihl Bohdana Zelinku a Vladimíra Kracíka, vyloučení byli Václav Pečina nebo Pavel Strnad. Z katedry textilní chemie byl vyloučen prof. Jiří Rais, který byl uznávaným odborníkem a zabýval se problémy barvení textilu. Z téže katedry byla propuštěna po dlouhém systematickém nátlaku Milena Jágrová a katedru musel opustit i Jiří Kryštůfek, který se nakonec s velkými potížemi našel místo ve Státním vědeckém ústavu. V následujících letech mu však bylo znemožněno obhájit svou kandidátskou práci, což bylo další opatření normalizačního režimu proti „nespolehlivé“ inteligenci. Dále byli vyloučeni všichni pedagogové VŠST, kteří emigrovali a byli zbaveni vědeckých hodností a všech dalších vyznamenání.³¹³ Mezi další vyloučené osoby fakulty strojní patřili i Ing. Jaroslav Exner a Ing. Pavel Brouček.³¹⁴

Kvůli těmto čistkám se však obě fakulty dostaly do situace, kdy nebyly schopné personálně obsadit všechna místa. Došlo tedy k reorganizačním opatřením, některá pracoviště byla zrušena nebo podřízena jiným. Například tři samostatné fakulty strojní

³¹¹ Zdeněk Kovář začal na VŠST vyučovat v roce 1953. V roce 1970 mu bylo zakázáno pracovat na vysoké škole. Na akademickou půdu se vrátil až v roce 1990, kdy se stal rektorem VŠST. Díky němu se podařilo na liberecké univerzitě založit další čtyři fakulty, mezi nimi byla i fakulta pedagogická. To vedlo k vytvoření univerzity se širším spektrem vědecké činnosti, vzdělání zde bylo nejen technické, ale i humanitní. Statutární město Liberec udělilo Zdeňku Kovářovi čestné občanství in memoriam. Toto ocenění získal na návrh rektora Technické univerzity v Liberci prof. Zdeňka Kúse. Ocenění převzala jeho manželka Anastázie Kovářová. Více v Profesor Zdeněk Kovář je čestným občanem [online], [vid. 15. 7. 2019], dostupné z: <http://tuni.tul.cz/rubriky/udalosti/id:77199/profesor-zdenek-kovar-je-cestnym-obcanem-liberce>

³¹² GOLKA, Petr; VILD, Jaroslav. Technická univerzita v Liberci- 50 let 1953-2003. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2003. ISBN: 80-7083-695-4. s 15-16.

³¹³ Tamtéž., s. 16.

³¹⁴ ABS, fond B4_5/II. Inv. j. 4. Agenturně- operativní situace v okrese- zpráva za rok 1968-1969.

byly sloučeny do jedné. V této době byli také na VŠST přijati lidé, u kterých nerozhodovala odborná úroveň, ale politická vyspělost a stranická legitimace.³¹⁵

Mezi hlavní důvody, proč StB zaměřovala svou pozornost na VŠST v době tzv. normalizace bylo to, že se zde soustředili zaměstnanci, kteří prosazovali názory reformních komunistů. Dále zde byl zvýšený pohyb zahraničních studentů a hrozilo, že by studenti vyjíždějící do KS mohli být vyslýcháni zahraničními rozvědkami nebo naopak, že by studenti ze zahraničí přijíždějící na VŠST poté mohli informovat o situaci v ČSSR. Primárním úkolem StB bylo tedy provádět pohovory s vyjíždějícími osobami z řad studentů a pracovníků VŠST a kontrolovat zahraniční studenty a jejich výjezdy do KS.

V 70. letech měla StB poznatky o tom, že se reformní komunisté z VŠST scházeli v Podniku výpočetní techniky, kde pracovala Ing. Jitka Srpová, která před tím působila na VŠST. StB získala informace, že za ní do práce docházeli bývalí pracovníci VŠST, zejména docent Burian³¹⁶ bývalý vedoucí katedry národního hospodářství, dále Zdeněk Rajman nebo prof. Cyril Höschl bývalý děkan strojí fakulty. StB měla podezření, že v tomto podniku docházelo ke schůzkám reformních komunistů, jelikož podle poznatků StB se zde tyto osoby zdržovaly v delších časových intervalech. Toto místo, včetně Ing. Jitky Srpové bylo nadále StB sledováno. Rovněž měla StB informace o tom, že docházelo k setkáním mezi bývalými pracovníky VŠST se známými, kteří na VŠST stále pracovali. Těmto schůzkám a případnému ovlivňování a rozšiřování reformních názorů se StB usilovně snažila zabránit.³¹⁷

Další místo, kde se sdružovala inteligence v Liberci, byla Vědecká a lidová knihovna Václava Kopeckého. Ředitelem této knihovny byl Libor Mrázek, který byl v důsledku stranických čistek z této funkce vyloučen a dosavadně nahrazen Václavem Carvou. Libor Mrázek byl po propuštění z funkce ředitele knihovny donucen odejít na post pracovníka uranových dolů. Tato práce velmi ovlivnila jeho budoucí zdravotní stav. Václav Cavra původně pracoval ve Vědecké lidové knihovně V. Kopeckého s Věrou Vohlídalovou. Údajně byl prototypem úspěšného informačního pracovníka a

³¹⁵ GOLKA, Petr; VILD, Jaroslav. Technická univerzita v Liberci- 50 let 1953-2003. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2003. ISBN: 80-7083-695-4. s. 16.

³¹⁶ Křestní jméno se nepodařilo dohledat.

³¹⁷ ABS, fond B4_5/II. Inv. j. 6. Vyhodnocení vykonávacího plánu práce O StB za rok 1972 po linii 1. a 2. odboru Správy StB.

knihovníka- katalogizátora. V knihovně měl přezdívku „chodící encyklopedie“, a to kvůli jeho enormním znalostem.³¹⁸

Od roku 1970 byl ředitelem Eduard Žďárský. Stejně jako na VŠST, tak i ve Vědecké a lidové knihovně probíhaly prověrky, které měly zjistit postoje zaměstnanců k reformnímu hnutí a k intervenci vojsk Varšavské smlouvy. Celkem bylo hodnoceno třicet pracovníků knihovny. Hodnocení ukázalo mnohé slabiny v chápání základních otázek vnitřní a zahraniční politiky, a proto museli někteří pracovníci absolvovat odborné vzdělávání týkající se témat stranického vzdělávání. Jako poslední záchvěv odhodlanosti vzepřít se režimu bylo zapření některých ideologicky zakázaných knih. Tímto činem riskovali zaměstnanci nejen svou kariéru. Výtisky „závadné“ literatury byly nakonec převezeny do jednoho z pobočných skladů a duplikáty byly „poslušně“ odevzdány ke svozu.³¹⁹

V době tzv. normalizace pracovala ve Vědecké lidové knihovně i Věra Vohlídalová. Otec Věry Vohlídalové pocházel z Moravy, matka byla Němka s českými a polskými předky. Věra společně s rodiči vyrůstala do čtyř let v Anglii. V roce 1945 se s matkou vrátila zpět do Československa. Její otec se za nimi do Československa vrátil až v roce 1946, protože do podzimu téhož roku pracoval pro organizaci UNRRA³²⁰ v Německu. Po návratu do Československa se Vohlídalová potýkala s mnoha problémy, největším z nich bylo to, že neuměla česky.³²¹ Rodiče byli členy KSČ. Otec byl do roku 1951 tajemníkem pro průmysl krajského výboru KSČ v Liberci. Poté byl obviněn z pomluv SSSR a „sabotáže pětiletky“ a navždy mu byla zakázána stranická práce. Sama Vohlídalová byla členkou KSČ, a to po dobu pěti let až do okupace vojsk Varšavské smlouvy, kdy byla pro své názory vyloučena.³²²

Vohlídalová v roce 1948 nastoupila do první třídy do základní školy v Oblačné ulici, poté navštěvovala základní školu v Orlí ulici, protože se s rodinou přestěhovala.

³¹⁸ VOHLÍDALOVÁ, Věra. *Na houpačce nejen s knihovnou*. Liberec: Nakladatelství Bor, 2007. ISBN: 80-86807-48-5. s. 54-55.

³¹⁹ KRÍČEK, Václav; TROJANOVÁ, Kateřina. *Malé dějiny knihovny*. Pamětní spis. Liberec: Státní vědecká knihovna v Liberci, 1994. ISBN: 80-85874-00-8. s. 30-31.

³²⁰³²⁰ UNRRA byla mezinárodní organizace založená v roce 1944. Jejím hlavním cílem bylo poskytnout potraviny, oblečení nebo léky zemím, které byly postižené druhou světovou válkou. Dále také pomáhala lidem zavlčeným do Německa při jejich návratu zpět do vlastní země. Více v VOHLÍDALOVÁ, Věra. *Na houpačce nejen s knihovnou*. Liberec: Nakladatelství Bor, 2007. ISBN: 80-86807-48-5. s. 12.

³²¹ VOHLÍDALOVÁ, Věra. *Na houpačce nejen s knihovnou*. Liberec: Nakladatelství Bor, 2007. ISBN: 80-86807-48-5. s. 11-13.

³²² Tamtéž, s. 22.

Po absolvování střední školy nastoupila na filozofickou fakultu Univerzity Karlovy v Praze, kde si zvolila obor knihovnictví. Vysokou školu dokončila v roce 1964. V této době nemohli absolventi odejít do zaměstnání, které si sami zvolili. O jejich pracovišti rozhodovala tzv. umístěnka, která jim byla přidělena komisí složenou z pracovníků ministerstva školství a školy, kde studovali. Vohlídalová si dle jejích slov velmi přála pracovat v knihovně v Liberci, ale umístěnku dostala do univerzitní knihovny, jenž byla součástí tehdejší Státní knihovny v Praze. Nakonec se do vysněného Liberce dostala, a to díky tehdejšímu řediteli liberecké knihovny Liboru Mrázkovi, který „umístěnkovou“ komisi přesvědčil.³²³

Ve Vědecké lidové knihovně V. Kopeckého byla ředitelem Mrázkem pověřena vedením útvaru služeb, tedy studovny a půjčovny vědeckého oddělení, dále pak vybudováním samostatného úseku informačních služeb. V této knihovně působila tři roky, poté odešla do Ústřední knihovny na Vysokou školu textilní a strojní. Jejím cílem bylo vybudovat ústřední informační centrum pro studenty a zaměstnance, tedy budoucí univerzitní knihovnu. Jak sama přiznává, nebýt okupace vojsk Varšavské smlouvy, mohla mít univerzita slušnou moderní knihovnu mnohem dříve. Navíc v této době začaly prověrky a Vohlídalová byla společně s dalšími zaměstnanci VŠST propuštěna. Důvodem propuštění byl její negativní postoj k intervenci vojsk Varšavské smlouvy. Kvůli jejímu těhotenství muselo vedení VŠST vzít její výpověď zpět. Vohlídalová tak i nadále pracovala v Ústřední knihovně, tuto knihovnu však nemohla vést, přestože byla jedinou vysokoškolsky vzdělanou zaměstnankyní. V knihovně měla nejnižší plat a striktní zákaz styku se studenty. Dobu normalizace popisovala jako období zakázaných knih, pasivity, strachu, ale i snahy zachránit knihy odsouzené k likvidaci.³²⁴

Nakonec Ústřední knihovnu sama opustila, a to kvůli věčnému podezřívání a kontrolám. V této době docházelo k tomu, že se od ní odvraceli její známí a přátelé, když ji viděli na ulici, přešli na druhou stranu nebo na ní donášeli. Celých sedm let jí trvalo, než si našla novou práci. Nastoupila do knihovny Okresního úřadu národního zdraví v Liberci, kde pracovala třináct let. Zde zažila nejlepší profesní léta a podařilo se

³²³ VOHLÍDALOVÁ, Věra. *Na houpačce nejen s knihovnou*. Liberec: Nakladatelství Bor, 2007. ISBN: 80-86807-48-5. s. 21-29.

³²⁴ Tamtéž. s. 34-37.

jí zde vybudovat centrum vědeckých informací s nejnovějšími prostředky informační techniky.

Po revoluci v roce 1989 ji bylo nabídnuto hned několik vedoucích míst. Nabídka přišla jednak od VŠST, kde měla vést Ústřední knihovnu, ale i od Libora Mrázka, který ji přemlouval, aby přijala místo ředitelky vědecké knihovny. Nakonec se přihlásila na konkurz ředitelky vědecké knihovny, který v dubnu 1990 vyhrála.³²⁵

Dalším místem, kde se shromažďovali reformní komunisté, bylo Divadlo F. X. Šaldy³²⁶ a Naivní divadlo. Mezi reformní komunisty patřili například herci Vladimír Volek a Milan Novotný. Naivní divadlo v září 1969 hostilo Kladivadlo z Ústí nad Labem, které uvedlo hru „Manévry“. Tato hra byla velmi silně protisovětsky zaměřená, což mělo za následek to, že měla velkou odezvu mezi přítomnými diváky, zejména těch, kteří podporovali reformní komunisty. Případ Kladivadla byl předán StB Ústí nad Labem, jejímž úkolem bylo vyslechnout dané herce a celý případ vyřešit.³²⁷ Úkolem StB v oblasti divadla bylo tedy sledovat, zda nedochází ke schůzkám mezi herci, kteří sympatizují s idejemi reformních komunistů a kontrolovat repertoár, který měl být v divadlech hrán.

Dalším úkolem StB bylo sledovat svobodné umělce a bývalé redaktory, zda nepublikovali pod cizími jmény, a sledovat jestli u nich nedocházelo ke schůzkám. V této oblasti StB dosáhla několika úspěchů. Například se jí podařilo dokázat, že redaktori, kterým nebylo dovoleno publikovat, vydávali své články pod jmény svých známých. Jako konkrétní příklad lze uvést Aleše Kleprlíka, který údajně tvrdil „*že si potřebuje přivydělat, a proto nechává články, které jsou nezávadné vydávat pod jménem svého známého, ale že píše i jiné věci, které nyní nemůže publikovat a musí s nimi ještě počkat*“.³²⁸

Závěrem lze shrnout, že StB se nedařilo agenturně pokrýt oblast reformních komunistů. Jedním z hlavních úkolů StB bylo posílit agenturní síť v této oblasti, jelikož

³²⁵ VOHLÍDALOVÁ, Věra. *Na houpačce nejen s knihovnou*. Liberec: Nakladatelství Bor, 2007. ISBN: 80-86807-48-5. s. s. 39-38.

³²⁶ Více o Divadle F. X. Šaldy viz HRDINOVÁ, Radmila. *Divadlo F. X. Šaldy 1883-2013; 130 let divadla*. Liberec: Divadlo F. X. Šaldy, 2013.

³²⁷ ABS, fond B4_5/II. Inv. j. 4. Agenturně operativní situace v okrese- správa za rok 1968-1969.

³²⁸ ABS, fond B4_5/II. Inv. j. 6. Roční vykonávací plán StB na rok 1972 po linii 1. a 2. odboru Správy StB

byla potřeba zjistit nejen to, u koho schůzky probíhají a kdo se jich účastní, ale především o čem se na daných schůzkách jedná a jaké jsou plány reformních komunistů do budoucnosti, zda nehrozí jejich aktivizace.

Lepších výsledků mělo být dosaženo i na VŠST. StB se měla zaměřit na pohovory s vyjíždějícími osobami a zahraničními studenty, aby mohla po jejich návratu získat klíčové informace ze zahraničí, např. o zahraničních rozvědkách nebo o občanech, kteří emigrovali. Náčelník Hyka ve spisu uvedl, že takovýchto pohovorů bylo počátkem 70. let provedeno velmi málo.³²⁹ V problematice VŠST měla StB také více dohlížet na to, aby nedocházelo k ovlivňování zaměstnanců VŠST bývalými zaměstnanci, kteří pro své názory museli své pracoviště opustit. Dále měli být kontrolováni i pracovníci VŠST, zda negativně neovlivňovali studenty.

5.2 Organizace KAN a K-231

Klub angažovaných nestraníků (KAN) byl založen na jaře v roce 1968, jeho činnost byla zakázána v září 1968. Cílem této organizace bylo sdružovat politicky neangažované lidi a umožnit jim podílet se na dění v Československu. Klub chtěl dát svým členům možnost formovat a konfrontovat své názory ve veřejných diskuzích, kterých se měli účastnit i osobnosti veřejného života z oblasti kultury či politiky. KAN se také opíral o Všeobecnou deklaraci lidských práv vydanou Organizací spojených národů (OSN), v souladu s ní usiloval o vytvoření ústavní demokracie. Dále se chtěl aktivně podílet na volbách do Národního shromáždění a do Národního výboru. Jeho činnost byla zakázána 5. září 1968. Důvodem bylo to, že KAN otevřeně deklaroval odhodlání vstoupit do boje o moc, čehož se KSČ oprávněně obávala.³³⁰

Druhou organizací byl Klub 231 (K-231) neboli Sdružení bývalých politických vězňů. Tato organizace rovněž vznikla na jaře v roce 1968 a stejně jako KAN i ona musela ukončit svou činnost. K-231 sdružoval osoby, které byli odsouzeni z politických důvodů. U zrodu této organizace stál Jaroslav Brodský, bývalý vězen v lágru Vojna u Příbrami. Organizace usilovala o to, aby její činnost byla legální, proto se Brodský vydal nejdříve na ÚV KSČ a poté na Ministerstvo vnitra, kde představil zásady, na

³²⁹ ABS, fond B4_5/II. Inv. j. 6. Roční vykonávací plán StB na rok 1972 po linii 1. a 2. odboru Správy StB..

³³⁰ HOPPE, Jiří. *Opozice '68. Sociální demokracie, KAN a K-231 v období Pražského jara*. Praha: Prostor, 2009. ISBN: 978-80-7260-216-2. s. 138-140.

nichž chtějí klub postavit. Mezi tyto zásady patřilo to, že nechtějí být politickou silou, ale chtějí pomoci rehabilitovat neprávem odsouzené, a tím přispět k rozvoji demokracie v Československu. Zpočátku ÚV KSČ a Ministerstvo vnitra souhlasilo se vznikem této organizace a v březnu 1968 se v sále na Žofíně konala ustavující schůze K-231. Název této organizace byl odvozen od zákona na ochranu lidově demokratické republiky č. 231/1948 sb. K-231 byl stejně jako KAN v září 1968 zrušen. K-231 sice neměl formálně politické ambice, ale usiloval o rehabilitaci odpůrců komunistického režimu, což samozřejmě pro KSČ nebylo přijatelné, protože tím do jisté míry zpochybňovali československou justici.³³¹

Předsedou liberecké organizace K-231 byl Josef Veverka. Veverka se narodil v únoru roku 1903 v Nymburce. Vystudoval zeměpis a historii na Karlově Univerzitě v Praze. Již od mládí se angažoval v politickém dění a v roce 1920 vstoupil do sociální demokracie. V roce 1937 se přestěhoval do Liberce, kde působil ve funkci obvodního tajemníka a také pracoval jako redaktor týdeníku Ještědský obzor. V Liberci se seznámil se svou manželkou Emílií Bulířovou, která byla učitelkou. V roce 1938 byl Veverka zvolen do libereckého městského zastupitelstva.

Veverka byl za svůj život několikrát vězněn, poprvé to bylo v roce 1940, kdy byl zatčen za rozšiřování protinacistických tiskovin, propuštěn byl o dva roky později v roce 1942. K dalšímu zatčení došlo v roce 1944, ve vězení strávil jeden rok. Po válce působil jako poslanec za sociální demokracii a byl šéfredaktorem Stráže severu. Ve straně ostře vystupoval proti levicovým tendencím Zdeňka Fierlingera, což se mu po roce 1948 stalo osudné. Veverka ztratil zaměstnání, byl přinucen vystěhovat se z Liberce a v roce 1950 byl zatčen a odsouzen k dvanácti letům odnětí svobody. V roce 1954 stanul před soudem znovu, kdy mu byl jeho trest ještě zpřísněn, a to na doživotí. Podmínečně byl propuštěn až v roce 1964 díky intervenci poslanců britské Labour Party. V období pražského jara, kdy došlo k jistému uvolnění poměrů, působil právě jako předseda liberecké organizace K-231.

S nástupem tzv. normalizace se Veverka stal opět nepohodlnou osobou. Veverka i jeho manželka byli intenzivně sledováni StB, především tak, že na ně bylo nasazeno

³³¹ HOPPE, Jiří. *Opozice '68. Sociální demokracie, KAN a K-231 v období Pražského jara*. Praha: Prostor, 2009. ISBN: 978-80-7260-216-2. s. 209-218.

několik ajných agentů, kteří informovali StB o každé maličkosti z jejich života. Tato kontrola u Veverky trvala až do jeho smrti v roce 1971.³³²

Místopředsedou liberecké organizace K-231 byl Emil Weiland. Emil Weiland se narodil v říjnu 1896 v Plzni. Poté se ve dvacátých letech přestěhoval do Liberce, kde vedl organizaci Československé strany národně sociální. Tuto stranu rovněž zastupoval v několika komisích městské samosprávy. Dále byl také členem župního předsednictva Sokolské obce Podještědské. V květnu 1946 byl zvolen do Národního shromáždění, kde několikrát vystoupil s názorem, že KSČ používá nedemokratické postupy. V roce 1950 byl odsouzen, jelikož byl považován za „protistátní živel“ a odsouzen na doživotí. Podmínečně byl propuštěn v roce 1960, kdy byla vyhlášena prezidentem Novotným rozsáhlá amnestie. Pobytu na svobodě si však příliš neužil a o rok později byl Krajským soudem v Ústí nad Labem poslán do vězení na další čtyři roky za trestní čin podvracení republiky. V tomto procesu byl souzen společně s již zmíněným Hejátkem. Jak jsem již naznačila, do tohoto soudního líčení byl zapojený i náčelník StB Vít Hyka, který pro soud sepsal podklady, které vypovídaly v neprospěch obviněného Hejátka. Ve vězení byl Weiland až do roku 1964, kdy byl ze zdravotních důvodů propuštěn.³³³

Mezi hlavní cíle StB v této problematice patřilo provést rozbor bývalých členů KAN a K-231, sledovat jejich styky s bývalými funkcionáři mimo okres především v Praze a Semilech, dále pak sledovat jejich styky na osoby v KS. StB se podařilo zjistit, že tyto organizace byli ve spojení s vizovými cizinci, a to prostřednictvím jistého Ing. Vratislava Cvejna. Celkově by se dalo shrnout, že StB v této problematice dosahovala úspěchů, které si stanovila, tedy dařilo se jí kontrolovat hlavní představitele těchto organizací.³³⁴

5. 3 Vizoví cizinci, zahraniční rozvědky a Němci

Z plánů StB vyplývá, že Severočeský kraj byl údajně velmi ohrožen nepřátelskými rozvědkami především z USA a NSR, které zde vyvíjely velmi aktivní špionážní činnost. Pracovníkům StB byla vytýkána nedostatečná úroveň poznatků o

³³² PORTMANN, Kateřina a kol. *Liberec*, 1.vyd. Praha: NLN, 2017. ISBN: 978-80-7422-483. s. 347-348.

³³³ PORTMANN, Kateřina a kol. *Liberec*, 1.vyd. Praha: NLN, 2017. ISBN: 978-80-7422-483. s. 346-347.

³³⁴ Tamtéž, 346-347.

činnosti těchto rozvědek, a proto mezi hlavní úkoly StB bylo zařazeno zjistit o činnosti zahraničních rozvědek více informací a zabránit jejich působení na území ČSSR.³³⁵

Docházelo například k tomu, že českoslovenští občané, kteří vyjížděli na zahraniční cesty do KS byli kontaktováni zahraničními rozvědkami, které od nich zjišťovali dané informace. Příkladem lze uvést to, že při služebním jednání na Technoimportu v Budapešti se na zaměstnance Elitexu Liberec napojil VC Richard Wlasek z Vídně a zjišťoval od něho ekonomické informace týkající se obchodu s textilními stroji. Podobný případ byl potvrzen i v Miláně, kam na služební cestu odjel zaměstnanec Skloexpertu. V hotelu, kde byl ubytován, mu bylo bez jeho souhlasu a v jeho nepřítomnosti prohlédnuto zavazadlo.³³⁶

Emigrace byla v této době považována za trestný čin, přesto se odhaduje, že bezprostředně po intervenci vojsk Varšavské smlouvy v roce 1968 opustilo Československo asi 90 tisíc lidí. Takto velké číslo je způsobeno i tím, že několik dní po okupaci byly pasové kontroly na hranicích se Spolkovou republikou Německo a Rakouskem mírnější a pouštěly i lidi, kteří neměli platné doklady. K uzavření hranic došlo na podzim v roce 1969. Emigrace měla velký vliv na vývoj v Československu, protože ve většině případů odcházeli pracovití či vzdělaní lidé, kteří zde pak chyběli. Československo také opouštěli funkcionáři KSČ, kteří svými názory a postoji patřili k reformním komunistům a lidé, kteří byli ze strany režimu nějakým způsobem perzekvováni.³³⁷

Dalšími úkoly StB bylo zjistit od zatčených vízových cizinců poznatky o zájmech, formách a činnostech nepřátelských rozvědek. Zlepšit výběr vyjíždějících osob do KS, tak aby po jejich návratu bylo zjištěno co nejvíce informací o pobytu československých emigrantů v zahraničí. Dále mělo být zpřísněno posuzování žádostí ohledně cest do KS u občanů, kteří přicházejí do styku se statním či hospodářským tajemstvím nebo u lékařů. Další úkol se týkal navrátilců, tedy osob, které žili nějakou dobu v emigraci a poté se vrátili zpět do ČSSR. Z těchto osob měli být vybráni vhodní

³³⁵ ABS, fond B4_5/II. Inv. j. 4. Agenturně operativní situace v okrese- správa za rok 1968-1969.

³³⁶ ABS, fond B4_5/II. Inv. j. 6. Roční vykonávací plán StB na rok 1972 po linii 1. a 2. odboru Správy StB.

³³⁷ FILOVÁ, Lenka. *Českoslovenští emigranti v Bonnu v 80. letech 20. století*. Liberec 2019. Technická univerzita v Liberci. Fakulta přírodovědně-humanitní a pedagogická, Katedra historie. Diplomová práce. s. 20-21.

kandidáti, kteří by se stali součástí agenturní sítě a poskytovali by informace. StB také využívala informací o navrátilcích, které pak prezentovala v tisku, což mělo vést k jakési prevenci proti emigraci.³³⁸

V problematice navrátilců dosáhla StB jistých úspěchů. V roce 1969 se podle StB vrátilo do okresu Liberec 36 osob z emigrace z KS, a to kvůli vyhlášení amnestie.³³⁹ Od pěti navrátilců byly získány informace o valutových machinacích, o kontaktech mezi emigranty a od jednoho z nich byly získány cenné poznatky o amerických vojenských objektech v Augsburgu, kde dotyčný po dobu čtyř měsíců pracoval. Dílčí poznatky byly také získány o uprchlickém táboře v Treiskirchenu v Rakousku.³⁴⁰

V roce 1970 se v okrese Liberec nacházelo 62 navrátilců, z nichž 31 žilo v zahraničí dlouhodobě. StB se podařilo vyslechnout 28 osob dlouhodobě žijících v zahraničí, a bylo zjištěno že, někteří z těchto navrátilců byly využíváni zahraničními rozvědkami, k poskytování informací o vojenské službě v ČSSR, o finančních otázkách nebo o celkové situaci v ČSSR. Dalším způsobem jak zahraniční rozvědky získávaly informace o dění v ČSSR bylo skrze emigranty, kteří udržovali kontakty s rodinou žijící v ČSSR. Toto byl případ i Eduarda Pártla a Danuše Pártlové, kteří byli rozpracováni v akci Vedoucí, o které se budu ve své práci ještě více zmiňovat.³⁴¹

V rámci amnestie se v průběhu roku 1973 vrátilo do Liberce 15 emigrantů (7 osob z NSR, 2 z NSR, 2 ze Švýcarska, 2 z USA, 1 z Anglie a 1 z Kanady). StB se podařilo tyto osoby prověřit, především se snažila zjistit, zda nebyli nějak napojené na zahraniční rozvědky. Například bylo zjištěno, že navrátilce Pihík Pavel byl po příjezdu do zahraničí vyslýchán zahraniční rozvědkou, která se zajímala o vojenské otázky. Dále

³³⁸ ABS, fond B4_5/II. Inv. j. 6. Roční vykonávací plán StB na rok 1972 po linii 1. a 2. odboru Správy StB.

³³⁹ Amnestie byla vyhlášena prezidentem Ludvíkem Svobodou 27. 5. 1969 a měla usnadnit návrat osobám, které bez povolení opustili území ČSSR nebo bez povolení úřadů zůstali v cizině. (citováno z: https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1969-52_dne_10_7. 2019.).

³⁴⁰ ABS, fond B4_5/II. Inv. j. 4. Agenturně operativní situace v okrese- správa za rok 1968-1969.

³⁴¹ ABS, fond B4_5/II. Inv. j. 5. Vyhodnocení státobezpečnostní práce O StB za rok 1970.

u něho bylo potvrzeno, že se v Mnichově stýkal s emigranty³⁴², např. s pracovníky Svobodné Evropy³⁴³.

Velkou pozornost soustředila StB na vízové cizince, tedy osoby, které měly cizí státní příslušnost a na území ČSSR přijely na základě československého víza. V roce 1969 přijelo do okresu Liberec 4 431 vízových cizinců z kapitalistických států, převážně z NSR, Rakouska, Francie a Anglie. Většina vízových cizinců navazovala kontakty v Liberci a okolí, především s ženami. Docházelo k trestným činnostem jako např. k valutovým machinacím nebo dovozu osobních aut z NSR. K této problematice byly vypracovány dvě akce. První se zaměřila na VC Freda Witta, který se narodil v roce 1937 a žil v Západním Berlíně. Byl podezřelý z valutové machinace a ze získávání československých občanů pro práci v NSR. Nakonec byl potrestán vyhoštěním a zákazem vstupu na území ČSSR. Druhá akce ČMELÁK byla vedena na VC Josefa Schinkovského narozeného v roce 1903, který byl obviněn z machinace s osobními vozy a z podezření ze špionáže.³⁴⁴

V oblasti ubytování pro VC byly rozpracovány dva objekty, a to Interhotel Zlatý lev a Imperial Liberec. V čele hotelu stál Jan Daníček, který patřil k reformním komunistům. Ostatní personál také navazoval kontakty se zahraničními hosty a docházelo zde třeba k valutovým machinacím nebo také k tomu, že si zaměstnanci ubytovacích zařízení od VC objednávali konkrétní časopisy a další materiály, které jim pak VC ze zahraničí vozili. StB se nedařilo do těchto hotelů proniknout, protože zde byla velmi slabá síť spolupracovníků. Lepší situace byla v cestovní kanceláři Čedok, kde StB navázala spolupráci a získávala potřebné informace s dostatečným předstihem.³⁴⁵

³⁴² ABS, fond B4_5/II. Inv. j. 7. Roční vykonávací plán práce O StB na rok 1973 po linii 1. a 2. odboru Správy StB.

³⁴³ Radio svobodná Evropa byla založena v roce 1949 v USA. Jedná se o rozhlasovou stanici, jejímž primárním cílem bylo šířit objektivní informace do zemí, které nebyly demokratické a existovala v nich např. cenzura tisku a rozhlasu. Česká pobočka Radia svobodné Evropy zahájila vysílání v roce 1951. Zaměřovala se na pomoc československých exulantů. Někteří českoslovenští emigranti působili v redakci Svobodné Evropy, např. novinář a spisovatel Ferdinand Peroutka. Státní bezpečnost se velmi angažovala proti Radiu svobodná Evropa, jejím cílem bylo znemožnit vysílání do Československa, k tomu využívala nejrůznější techniku, např. rušičky, které byly umísťovány k hranicím. Více v FILOVÁ, Lenka. *Českoslovenští emigranti v Bonnu v 80. letech 20. století*. Liberec 2019. Technická univerzita v Liberci. Fakulta přírodovědně-humanitní a pedagogická, Katedra historie. Diplomová práce. s. 32-33.

³⁴⁴ ABS, fond B4_5/II. Inv. j. 4. Agenturně operativní situace v okrese- správa za rok 1968-1969.

³⁴⁵ Tamtéž.

StB se opět zaměřovala na VC přijíždějící do okresu, jelikož byly poznatky o tom, že do okresu přivážejí zahraniční materiály, které jsou někdy protikomunisticky orientované. Konkrétně bylo zjištěno, že VC Petr Tobler, který pocházel z NSR, přivezl do okresu výstřižky ze zahraničních novin, na kterých byly obrázky ze srpnových událostí z roku 1968. Tyto materiály se pak šířily hlavně mezi mladými lidmi z Liberce. Do okresu byly také dováženy materiály jako například časopis Der Spiegel či jiné ilustrované časopisy.³⁴⁶

K šíření „protistátních“ materiálů docházelo i mezi československými občany. V této oblasti byly vyšetřovány následující osoby. Jaroslav Bartoš vedoucí hotelu Imperial v Liberci, který se podílel na rozšiřování protisovětských letáků do zahraničí. Dále Luboš Příhoda, který byl redaktorem deníku Průboj, a který veřejně urážel představitele Sovětského svazu a spojenecká vojska. A Přibyslav Pavlišta, který byl tajemníkem MNV ve Vratislavicích nad Nisou, a který společně s dalšími osobami rozšiřoval protistátní letáky. Dále bylo rozpracováno i několik akcí, například akce Kaplanka, ve které figurovali zaměstnanci lesního závodu ve Frýdlantu v Čechách. Ti organizovali protesty k prvnímu výročí okupace Československa vojskem Varšavské smlouvy, protesty se uskutečnily v restauraci Kaplanka nedaleko Frýdlantského zámku. Mezi hlavní organizátory patřili František Polák, Jaroslav Červenka, Jan Havel, Josef Sochor a František Melichar. U těchto osob byla provedena profylaxe a nadále byl případ řešen kárným řízením na lesním závodě ve Frýdlantu v Čechách.³⁴⁷

Dále se také podařilo odhalit valutové machinace, které prováděli především VC z NSR s občany ČSSR. Jako konkrétní příklad lze uvést VC Waltera Hausera, který pocházel z NSR, a který údajně na černém trhu vyměnil 7 000 západoněmeckých marek za 70 000 korun československých. Úspěchy StB zaznamenala i ve sledování styků mezi VC, emigranty a občany ČSSR. Bylo zjištěno, že někteří VC zprostředkovávají kontakty mezi emigranty a jejich rodinami, které žili v ČSSR. VC vozili do ČSSR dopisy a dárky, které emigranti posílali pro své rodiny.³⁴⁸

³⁴⁶ ABS, fond B4_5/II. Inv. j. 6. Roční vykonávací plán StB na rok 1972 po linii 1. a 2. odboru Správy StB.

³⁴⁷ ABS, fond B4_5/II. Inv. j. 4. Agenturně operativní situace v okrese- správa za rok 1968-1969.

³⁴⁸ ABS, fond B4_5/II. Inv. j. 7. Roční vykonávací plán práce O StB na rok 1973 po linii 1. a 2. odboru Správy StB.

V problematice Němců byla nadále sledována organizace Kulturverband, jejíž vedoucí členové tvrdili, že se nadále zaměřují pouze na kulturní činnost. Konkrétně byla soustředěna na uchování německého jazyka a německých lidových zvyků a tradic. V praxi se to projevovalo například promítáním filmů v německém jazyce, přístup k německé literatuře nebo byly pořádány exkurze do NDR³⁴⁹. StB však získala jisté poznatky o tom, že se tato organizace snaží navázat styky i s NSR. Těchto kontaktů pak využívají k posílání zpráv příbuzným nebo skrze ně zajišťovali nákup některých věcí např. automobilů.³⁵⁰

Z pohledu StB bylo dosaženo značných úspěchů v zařazování osob na tzv. index nežádoucích osob (INO)³⁵¹, kterou vedl kapitán Josef Žádník. Na tento seznam byl například zařazen Petr Tobler narozený v roce 1950, který byl švýcarským státním příslušníkem a do ČSSR dojížděl jako zahraniční montér do podniku Textilana Liberec. Důvodem umístění na INO byly urážky proti SSSR a šíření fotografií ze srpna 1968, na kterých ukazoval dalším zaměstnancům „*jak prý sovětský tank bourá Liberec*“. Další osobou zařazenou na tento seznam, byl italský státní příslušník Mario Pandolfo, který se v Rumunsku setkal se dvěma ženami z ČSSR a nabídl jim ilegální emigraci s falešnými doklady do Itálie.³⁵²

Lepších výsledků mělo být dosaženo v oblasti vyhledávací činnosti mezi vyjíždějícími osobami především ke správnému vytypování vhodných osob. Stejně tak i mezi navrátilci bylo potřeba dosáhnout lepšího rozboru a vytypování zájmových osob. Pozornost měla být věnována především vyjíždějícím osobám, a po jejich návratu od nich získat informace o zaměření nepřátelských rozvědek.³⁵³

³⁴⁹ PORTMANN, Kateřina. „Jednou Němec, vždycky Němec“ Německy mluvící obyvatelstvo v Československu po druhé světové válce. In: “Nechtění“ spoluobčané: skupiny obyvatel perzekvovaných či marginalizovaných z politických, národnostních, náboženských i jiných důvodů v letech 1945-1989. Editor Jaroslav PAŽOUT, editor Kateřina PORTMANN. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2018, 254 s. ISBN 978-80-88292-06-7. s. 39-40.

³⁵⁰ ABS, fond B4_5/II. Inv. j. 6. Roční vykonávací plán StB na rok 1972 po linii 1. a 2. odboru Správy StB.

³⁵¹ Index nežádoucích osob byl jakýsi seznam jmen, kam byli řazeni cizinci, kteří měli zakázaný pobyt na území Československa.

³⁵² ABS, fond B4_5/II. Inv. j. 6. Roční vykonávací plán StB na rok 1972 po linii 1. a 2. odboru Správy StB.

³⁵³ ABS, fond B4_5/II. Inv. j. 6. Roční vykonávací plán StB na rok 1972 po linii 1. a 2. odboru Správy StB.

5.4 Akce Vedoucí

Akce Vedoucí³⁵⁴ byla vedena na Eduarda Pártla narozeného 29. 6. 1925 ve Velkých Hamrech (okr. Jablonec nad Nisou) a Danu Pártlovou (roz. Špotovou) narozenou 17. 8. 1929 v Kublově (okr. Beroun). Dana Pártlová se se svou rodinou několikrát stěhovala, neboť její otec často měnil zaměstnání. V srpnu 1945 se celá rodina přestěhovala do pohraničí, kde Pártlová začala studovat na Obchodní akademii. Poté se přes nesouhlas rodičů provdala za Eduarda Pártla a společně žili v Liberci v bytě v Blahoslavově ulici. Pártl také pracoval ve Stráži pod Ralskem (okr. Česká Lípa), kde působil jako vedoucí hotelu U jezera. Společně měli dvě děti, syna Petra a dceru Zuzanu.³⁵⁵

Pártl byl StB považován za nespolehlivého člověka, a proto byl v roce 1952 tzv. vyhoštěný z pohraničí, z toho se dá vyvodit, že StB už v této době měla u Pártla jisté podezření, že by mohl nelegálně opustit ČSSR. O dva roky později byl Pártl dokonce zatčen. Důvod bylo to, že při oslavování narození svého syna v jedné hospodě obrátil obraz prezidenta Antonína Zápotockého a pronesl, něco v tom smyslu, že tento pán se nebude dívat, jak oslavují. Za to mu byl vyměřen jednorozční trest ve vězení a také byl nasazen v pracovním lágru v Boskovicích.³⁵⁶

V roce 1967 se Eduardovi Pártlovi společně s Jiřím Vanišem podařilo emigrovat z Mělnicka do Německé spolkové republiky (NSR). Do roku 1968 žil Pártl v táboře v Zirndorfu, kde byl podle poznatků StB „vytěžován“, to znamená, že od něho byly získávány informace o situaci v ČSSR. Poté pracoval v Norimberku a v roce 1969 se přestěhoval do Stuttgartu, kde pracoval jako číšník. Od roku 1969 byl zapojen do odbojového hnutí proti ČSSR a působil v emigrantském časopise České slovo.³⁵⁷

³⁵⁴ K této akci se mi nepodařilo dohledat žádnou literaturu, z toho lze soudit, že o ní prozatím nebylo nic napsáno. Jediné co se mi podařilo vypátrat, byl krátký článek na webu aktuálně.cz. [online]. [cit. 15. 7. 2019]. Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/domaci/dalsi-komunisticka-prokuratorka-mozna-skonci-u-soudu/r~i:article:522172/>

³⁵⁵ ABS, Svazek OB1766MV podsvazek č.3.

³⁵⁶ JANDOURLKOVÁ, Romana. *Autobiografie politického vězně*. Praha, 2000. Univerzita Karlova v Praze. Fakulta sociálních věd. Bakalářská práce. s. 6.

³⁵⁷ ABS, Svazek OB1766MV podsvazek č.3.

Pártlová ho společně s dětmi několikrát v Německu navštívila, ale vždy se vrátila zpět do Čech. Jedním z hlavních důvodů, proč tehdy v Německu nezůstali, bylo podle Petra Pártla to, že jeho otec si přál, aby v Čechách dokončil gymnázium, až poté se měli všichni přestěhovat za otcem do Německa. To se však nakonec nestalo, protože v roce 1969 se definitivně uzavřely hranice, a oni již nedostali šanci za otcem odejít.³⁵⁸

Fakt, že Pártl nelegálně emigroval, tedy bez povolení československých úřadů přineslo celé jeho rodině řadu problémů. Dcera Zuzana, přestože měla velmi dobrý prospěch, nebyla přijata na žádnou střední školu ani gymnázium. Pártlová se tuto situaci snažila vyřešit, a proto si sjednala schůzku s ředitelem gymnázia. Ten ji potvrdil, že má volné místo, a slíbil jí, že její dcera může v září na gymnázium nastoupit. Dcera Pártlové se ale na gymnázium nakonec stejně nedostala, a když byla Pártlová znovu za ředitelem, řekl jí, že dostal příkaz, že ji přijmout nesmí.³⁵⁹

Dále se musela Pártlová potýkat s problémy v práci. Původně pracovala jako úřednice v Československé státní pojišťovně. Po nelegální emigraci jejího manžela jí bylo nabídnuto místo fakturantky pod podmínkou, že se dá s manželem rozvést, což ona odmítala. Poté se dle jejích vzpomínek „jen tak poflakovala a neměla trvalou práci“.³⁶⁰

Dalším velmi negativním důsledkem Pártlovi nelegální emigrace, bylo samozřejmě to, že celá rodina byla intenzivně StB sledována. Zajímavé je, že si toho vůbec nebyli vědomi, lze tedy říci, že v tomto ohledu StB pracovala velmi dobře a podařilo se jim zachovat své utajení.

Zatčení

Jedním z důvodů, proč byla Pártlová zatčena, bylo to, že ji manžel posílal z Německa literaturu³⁶¹ a časopisy, které byly v ČSSR považovány za nelegální a protisocialistické nebo byly na seznamu zakázaných, protože sami autoři knih kladli odpor proti komunistickému režimu nebo emigrovali. Pártlová pak tyto materiály

³⁵⁸ Interview s Petrem Pártlem, Liberec, 18. 5. 2019.

³⁵⁹ JANDOURKOVÁ, Romana. *Autobiografie politického vězně*. Praha, 2000. Univerzita Karlova v Praze. Fakulta sociálních věd. Bakalářská práce. s. 6.

³⁶⁰ Tamtéž, s. 6.

³⁶¹ Pártl Pártlové zaslal následující literaturu, Egon Hostovský Osvoboditel se vrací a Tři noci, Viktor Fischl Hovory s Janem Masarykem, Jan Beneš Na místě, Claire Sterling Případ Masaryk, Ivan Diviš Teorie spolehlivosti nebo Ladislav Grosman Nevěsta. (citováno z: Osobní archiv Petra Pártla, *Krajská prokuratura v Ústí nad Labem. Obžaloba proti Pártlovi, Pártlové a Reitzovi*. Ústí nad Labem, 3. 7. 1973. s. 4.).

půjčovala svým příbuzným a nejbližším známým.³⁶² Dle jejích slov si vůbec neuvědomovala, že se tímto dopouští něčeho trestného, a ani nějak neobviňovala manžela za to, že ji knihy a časopisy posílal. Tvrdila, že bylo čistě na ní, jak s nimi naloží, klidně je mohla třeba spálit a nemusela je nikomu půjčovat, ale ona trvala na tom, že byla vychována v duchu toho, že knihy ať už jakékoli se mají číst.³⁶³

Pártlová byla zatčena za rozšiřování nelegálních časopisů. StB na její případ nahlížela tak, že Pártlová aktivně prováděla špionáž na území ČSSR a poté posílala informace ohledně politické, hospodářské či vojenské situace v ČSSR do NSR manželovi, který informace jednak předával nepřátelským rozvědkám a také je v upravené silně protisocialistické podobě publikoval v emigrantském časopise České slovo. Tyto články poté opět zasílal Pártlové do ČSSR, která je zde rozšiřovala mezi své příbuzné a známé. Například Janě Votrubové, Drahomíře Špačkové, Martě Bartoňové nebo Eduardu Andělovi, který si dokonce knihu Případ Masaryk nechal ofotografovat a půjčoval ji dalším lidem, za což byl také trestně stíhán. Tyto zmíněné osoby poté figurovali jako svědci v trestním stíhání proti Pártlové.³⁶⁴

Pártlová byla zatčena v zaměstnání, kam pro ni přijeli, s tím že prý od ní chtějí něco objasnit, poté ji naložili do auta a odvezli k výsledku. Pártlová prý byla tehdy hrozně rozčilená, údajně si nebyla ničeho vědoma a ještě se v duchu uklidňovala, že naštěstí odnesla literaturu od manžela bratrovi a časopisy vyhodila. Cestou k výsledku několikrát zvracela a až večer se dozvěděla, že u ní byla provedena domovní prohlídka.³⁶⁵

Výslech byl u Pártlové prováděn denně, vždy začínal v osm hodin ráno a často končil až v pět hodin večer. Pártlová přiznala, že z počátku dělala velkou chybu, a to že doslovně nekontrolovala, co ji vyšetřovatelé zapisují do protokolu. Později již protokoly pozorně četla a vyšetřovatele opravovala s tím, že to takhle neříkala.³⁶⁶

³⁶² ABS, Svazek OB1766MV podsvazek č.3.

³⁶³ JANDOURKOVÁ, Romana. *Autobiografie politického vězně*. Praha, 2000. Univerzita Karlova v Praze. Fakulta sociálních věd. Bakalářská práce. s. 8.

³⁶⁴ ABS, Svazek OB1766MV podsvazek č.3.

³⁶⁵ JANDOURKOVÁ, Romana. *Autobiografie politického vězně*. Praha, 2000. Univerzita Karlova v Praze. Fakulta sociálních věd. Bakalářská práce. s. 8.

³⁶⁶ Tamtéž, s. 8.

Jednou ze vzpomínek Petra Pártla na matku bylo i to, že jí ve vazbě úplně zšedivěli vlasy, a to hned 4 až 5 dní poté, co byla zatčena. Lze si těžko představit, jaký strach a stres musela zažívat, že se to na ni po fyzické stránce projevilo takovýmto způsobem za tak krátkou dobu.³⁶⁷

Soudní líčení Krajský soud v Ústí nad Labem

Dne 3. července 1974 proběhlo soudní líčení u krajského soudu v Ústí nad Labem. Krajský prokurátor JUDr. Josef Ptáček podal obžalobu na Eduarda Pártla, Danuši Pártlovou a Zdeňka Reitze. Zdeněk Reitz se narodil 13. června 1924 v Praze a pracoval jako vedoucí lahůdek v podniku Potraviný Cheb. Reitz byl obviněn z toho, že někdy od roku 1967 do poloviny roku 1971 zasílal Eduardovi Pártlovi, který se již nacházel v emigraci, zprávy o politické a hospodářské situaci v ČSSR, čímž mu podle StB napomáhal v nepřátelské činnosti proti ČSSR. Reitz se s Eduardem Pártlem seznámil v době, kdy Pártl pracoval jako vedoucí hotelu U jezera a Reitz zde dočasně pracoval jako číšník. Reitz spáchal trestný čin účastenství na trestném činu podvrácení republiky podle §§ 10/1c, 98/1 trestního zákona a byl ve vězení v Litoměřicích.³⁶⁸

Pártlová a Pártl byli obviněni z toho, že umožnili a usnadnili činnost organizací, jejímž cílem bylo vyzvídat státní tajemství. Dále pak z nepřátelství a z provádění podvrtné činnosti proti socialistickému státnímu zřízení a jejím mezinárodním zájmům. Tím spáchali trestný čin vyzvědačství podle § 105/2 trestního zákona a trestný čin podvrácení republiky podle § 98/1, 2a trestního zákona. Pártl byl souzen v nepřítomnosti, jelikož se v té době nacházel v emigraci.³⁶⁹

K hlavnímu líčení byli předvoláni následující svědci, Milena Divišová, Marta Bartoňová, Eduard Anděl, Lubomír Bulíř, Miluše Sedmidubská, Václav Šafařík, Jaroslava Kutílková, Blanka Horáčková, Otto Hlaváček, Drahomíra Špačková a Jindřich Thron. Dále byl případ podložen protokoly s výpovědí dalších svědků například Petra Pártla, Jana Votruby, Dr. Miroslavy Topinkové, Martina Diviše, Zdeňka Špota a dalších. Jako důkaz byly použity i dopisy Eduarda Pártla, přehled cest Danuše Pártlové do zahraničí výpisy z emigrantského časopisu České slovo, fotokopie knih

³⁶⁷ Interview s Petrem Pártlem, Liberec, 18. 5. 2019.

³⁶⁸ Osobní archiv Petra Pártla, *Krajská prokuratura v Ústí nad Labem. Obžaloba proti Pártlovi, Pártlové a Reitzovi*. Ústí nad Labem, 3. 7. 1973. s. 1-3.

³⁶⁹ Tamtéž, s. 3.

s nepřátelským obsahem a další tiskoviny, které byly považované za závadné např. i módní časopisy, jenž Pártl zasílal Pártlové ze zahraničí. Dále byly mezi důkazy zařazeny barevné fotografie Pártla, pohlednice, gramofonová deska se závadnými písněmi, notes či dokonce izolepa.³⁷⁰

Jak jsem několikrát zmínila, Pártlová byla obviněna z toho, že informovala svého manžela žijícího v NSR o hospodářské, politické a vojenské situaci v ČSSR a o postojích, které zastávají lidé na Liberecku především v souvislosti se sovětskou okupací. Konkrétně lze uvést například to, že v jednom dopise uvedla, že manželky sovětských důstojníků vykoupily maso v Mimoni, čímž pravděpodobně chtěla pouze manžela informovat, že došlo k přechodnému nedostatku masa na Liberecku, ale StB tuto informaci považovala za vyzrazení státního tajemství, neboť tím Pártlová údajně prozradila rozmístění sovětských vojsk v ČSSR.³⁷¹

Další informace, které se objevily v korespondenci mezi Pártlem a Pártlovou, a které StB velmi vadily, byly například zprávy o demonstraci v Liberci v roce 1969, kdy StB použila tvrdé prostředky, aby potlačila demonstraci, jejíž hlavní příčinou byl nesouhlas se vstupem vojsk Varšavské smlouvy na území ČSSR. Paradoxem je, že StB se k těmto informacím, přestože byly pravdivé, stavěla jako k pomlouvačným a vymyšleným zprávám a ve svých vyjádřeních popírá, že by k nim došlo.³⁷²

Informace si Pártlovi předávali prostřednictvím dopisů, jelikož si oba byli vědomi toho, že by dopisy mohly být kontrolovány, domluvili si tajné slova, pomocí kterých se informovali. Dále také využívali československé občany, kteří podnikali cesty do NSR. Jako konkrétní příklad lze uvést Jaroslavu Kutílkovou, která v roce 1970 získala povolení odcestovat do NSR. Danuše Pártlová toho využila, a po Kutílkové poslala svému manželovi bonboniéru, do které vložila vzkaz, v němž ho údajně informovala o vojenských pásmech v Mladé Boleslavi. Právě Jaroslava Kutílková pak v případě Pártlových figurovala jako svědek.³⁷³

³⁷⁰ Osobní archiv Petra Pártla, *Krajská prokuratura v Ústí nad Labem. Obžaloba proti Pártlovi, Pártlové a Reitzovi*. Ústí nad Labem, 3. 7. 1973. s. 3-4.

³⁷¹ ABS, Svazek OB1766MV podsvazek č.3.

³⁷² ABS, Svazek OB1766MV podsvazek č.3.

³⁷³ Osobní archiv Petra Pártla, *Krajská prokuratura v Ústí nad Labem. Obžaloba proti Pártlovi, Pártlové a Reitzovi*. Ústí nad Labem, 3. 7. 1973. s. 3-8.

Pártl také využíval cest vízových cizinců z NSR, kteří přijížděli do ČSSR. Konkrétně VC Kurta Kosty z NSR, který v letech 1970-1973 při cestách do ČSSR vozil balíčky od Pártla a předával je příbuzným Pártlové v Praze, konkrétně synovi Petru Pártlovi a bratrovi Zdeňku Špotovi. Právě zmíněný Petr Pártl a Zdeněk Špot také do jisté míry figurovali jako svědci v případě Pártlové, ale jelikož se jednalo o blízké příbuzné, s nimiž měla Pártlová velmi dobrý vztah, lze předpokládat, že vypovídali v její prospěch.³⁷⁴

Ve prospěch Pártlové jednal i sám Pártl, který podle StB poslal 27. listopadu 1973 dopis na Ministerstvo vnitra v Praze, kde nabízel informace o nepřátelských rozvědkách, jejich představitelích a údaje o československé emigraci v zahraničí za to, že bude jeho manželka propuštěna z vazby a bude zastaveno trestní stíhání dalších osob. Dopis nebyl Pártlem přímo podepsán, ale StB se domnívala, že jeho autorem je právě Pártl, protože podle grafologické expertizy byl dopis psán na stejném psacím stroji jako dopisy, které Pártl posílal Pártlové. Dopis na Ministerstvo vnitra měl údajně i stejnou úpravu a sloh jako dopisy, které psal Pártl.³⁷⁵

Rozsudek

Krajský soud v Ústí nad Labem rozhodl ve dnech 16.-18. července 1974 ve složení předsedy JUDr. Drahoslava Matěchy, JUDr. Jiřího Sobotky, Václava Karpíška, Josefa Krno a Květoslavy Rekllové, tak že obžalovaní Eduard Pártl, Danuše Pártlová a Zdeněk Reitz byli vinni.

Eduard Pártl byl odsouzen v nepřítomnosti, jelikož se nacházel v NSR, k odnětí svobody na 15 let. Danuše Pártlová byla odsouzena k odnětí svobody na 10 let. Lze konstatovat, že v této době je odnětí svobody na 10 let velice přísný trest. Zdeněk Reitz byl odsouzen na 5 let. Dále soud prohlásil, že podle § 55 odst. 1 písm. a trestního zákona propadly soudu knihy, brožury a fotografie, které byly použity jako důkazy.

Pártlová byla odsouzena na základě dopisů s Pártlem, výpovědi svědků a především na základě vlastního doznání k trestné činnosti. Údajně se sama přiznala, ale zároveň uvedla, že se necítí být vinnou z trestného činu podle § 105 odst. 2 trestního

³⁷⁴ Osobní archiv Petra Pártla, *Krajská prokuratura v Ústí nad Labem. Obžaloba proti Pártlovi, Pártlové a Reitzovi*. Ústí nad Labem, 3. 7. 1973. s. 8.

³⁷⁵ Osobní archiv Petra Pártla, Rozsudek od Nejvyššího soudu České socialistické republiky, Praha 29. 8. 1974. s. 14.

zákona, tedy trestného činu vyzvědačství. O tom za jakých podmínek a pod jak velkým nátlakem ze strany StB se Pártlová k trestné činnosti sama přiznala, se můžeme jen domnívat.³⁷⁶

Na tuto skutečnost, že Pártlová se necítila být vinna za trestní čin vyzvědačství, poukázal i její obhájce, podle kterého Pártlová nechtěla provádět špionážní činnost, přestože Pártlovi poskytovala určité informace, neověřovala u nich, zda jsou či nejsou pravdivé, a proto tyto informace nemohly mít význam pro nepřátelské rozvědky. Další polehčující okolností bylo i to, že Pártlová vedla spořádaný život, nikdy předtím nebyla trestně stíhaná a k trestnímu jednání byla svedena až svým manželem a rodinnými problémy, které měli. Za polehčující okolnost šlo podle obhájce Pártlové považovat i to, že se k trestné činnosti doznala a u soudu projevila lítost.³⁷⁷

Na základě těchto námitek její obhájce žádal to, aby byla uznána vinou pouze za trestnou činnost podle § 98 odst. 1 trestního zákona, tedy za trestní čin podvracení republiky. Soud však tyto námitky shledal tak, že nejsou důvodné, protože pro trestnou činnost vyzvědačství byl pachatelem shledán každý, kdo umožnil činnost jinému pachateli nebo organizaci, jejímž cílem bylo zjistit státní tajemství. Nebylo tedy podstatné to, zda Pártlová nějaké státní tajemství vyrazila, ale to že napomohla jiné osobě či organizaci. Z těchto důvodů byla Pártlová vinna i z trestného činu vyzvědačství.

Na druhou stranu soud uznal jako polehčující okolnost to, že se Pártlová k trestné činnosti doznala, a to že jednala pod silným vlivem ze strany manžela. Soud jí na základě těchto okolností vyměřil trest za oba trestné činy na dolní hranici zákonné trestní sazby a pro výkon trestu ji zařadil do druhé nápravně výchovné skupiny³⁷⁸.

Odvolání k Nejvyššímu soudu v Praze

Proti rozsudku od Krajského soudu v Ústí nad Labem se obžalování Pártl, Pártlová a Reitz odvolali a případ byl předán Nejvyššímu soudu České socialistické republiky v Praze. Nejvyšší soud pronesl rozsudek 29. srpna 1974 v senátě složeném

³⁷⁶ Osobní archiv Petra Pártla, *Krajská prokuratura v Ústí nad Labem. Obžaloba proti Pártlovi, Pártlové a Reitzovi*. Ústí nad Labem, 3. 7. 1973. s. 1-4.

³⁷⁷ Osobní archiv Petra Pártla, *Krajská prokuratura v Ústí nad Labem. Obžaloba proti Pártlovi, Pártlové a Reitzovi*. Ústí nad Labem, 3. 7. 1973. s. 5.

³⁷⁸ Původně měla být jako Pártl zařazena do třetí nápravně výchovné skupiny, tedy s nejpřísnějším režimem.

z předsedkyně JUDr. Marie Dočkalové a soudců JUDr. Aloise Nezbedy a JUDr. Adolfa Safarina.³⁷⁹

Nejvyšší soud rozhodl v případě obžalovaného Zdeňka Reitze, že je vinen z trestné činnosti podvrácení republiky, za to že posílal Pártlovi informace o politických a hospodářských poměrech ČSSR, přestože si byl od roku 1970 vědom toho, že Pártl tyto informace zveřejňuje v emigrantském časopise České slovo. Reitz byl odsouzen k trestu odnětí svobody v trvání na pět let nepodmíněně v první nápravně výchovné skupině. Reitz zanedlouho poté, co si odseděl trest a byl propuštěn na svobodu, emigroval do NSR, konkrétně to bylo v roce 1982.³⁸⁰

Odvolání obhájce Pártla a odvolání Pártlové bylo zamítnuto, a oba byli odsouzeni za trestné činy vyzvědačství a podvrácení republiky. Obhájce Pártla v odvolání souhlasil s trestnou činností podvrácení republiky, ale odmítl trestnou činnost vyzvědačství, jelikož podle něho neexistovaly žádné důkazy o spolupráci Pártla s nepřátelskou rozvědkou. Předpoklad, že Pártl s nimi spolupracoval, byl opřen pouze o již zmiňovanou výpověď svědka Šafaříka. Obhájce proto navrhoval, aby byl Pártl obviněn pouze z trestné činnosti podvrácení republiky, a byl mu vyměřen podstatně mírnější trest.³⁸¹

Pártlová ve svém odvolání stejně jako obhájce Pártla popírá trestnou činnost vyzvědačství. Dále v odvolání uvádí, že její výpovědi nebyly formulovány správně, a že byly sepsány za nepřítomnosti jejího obhájce. Nejvyšší soud na tuto připomínku reagoval tak, že Pártlová měla přiděleného obhájce a bylo pouze na něm, zda se výslechů zúčastnil či nikoliv. Pártlová dále poukazuje na to, že v jejím přípravném řízení nebyl zachován správný postup, protože původně byla stíhána za trestní čin pobuřování a teprve krátce před podáním obžaloby byla stíhána za trestnou činnost vyzvědačství a podvrácení republiky. Tuto připomínku Nejvyšší soud rovněž zamítl, neboť podle něho byl zachován správný postup.³⁸²

Pártlová také navrhovala, aby její trestní stíhání bylo zastaveno podle amnestie prezidenta republiky Ludvíka Svobody ze dne 23. února 1973. Stejně jako předchozí

³⁷⁹ Osobní archiv Petra Pártla, Rozsudek od Nejvyššího soudu České socialistické republiky, Praha 29. 8. 1974. s. 1.

³⁸⁰ Tamtéž, s. 1-2.

³⁸¹ Tamtéž, s. 2-3.

³⁸² Tamtéž, s. 4-6.

připomínky, i tuto Nejvyšší soud zamítl s odůvodněním, že podle vyšetřovatelů Pártlová pokračovala v trestné činnosti ještě na jaře roku 1973, konkrétně tak, že poskytla Eduardu Andělovi knihu Případ Masaryk, který ji poté ofotografoval a dále rozšiřoval a na podzim roku 1973, kdy Pártla v dopise informovala o nepřijetí jejich dcery na gymnázium a o poměrech ve školství. Tedy podle nejvyššího soudu Pártlová pokračovala v trestné činnosti i po vyhlášení amnestie, a proto se na ní amnestie nevztahovala. Závěrem odvolání navrhla, aby byla uznána vinou jen trestným činem podvrácení republiky, a aby ji byl vyměřen mírnější trest.³⁸³

Z tohoto lze soudit, že StB měla obavy, aby se Pártlová nedostala na svobodu v rámci amnestie, protože její původní trestní činnost pobuřování spadala mezi trestné činnosti, které měly být amnestovány. To bylo pravděpodobně důvodem toho, že její trestná činnost byla překvalifikována na vyzvědačství a podvrácení republiky. Tento fakt mi potvrdil i syn Pártlové, který taktéž tvrdil, že nejdříve byla vyšetřována pro trestní čin pobuřování a až poté za trestní čin rozvrácení republiky a vyzvědačství.³⁸⁴

Závěrem lze tedy shrnout, že dne 29. srpna 1974 v Praze vynesl Nejvyšší soud rozsudek. Odvolání obhájce Pártla a odvolání Pártlové bylo odmítnuto jako nedůvodné a byli odsouzeni k odnětí svobody za trestnou činnost vyzvědačství a podvrácení republiky. Proti rozsudku nejvyššího soudu nebylo možné se odvolat. Jelikož se Pártl nacházel v emigraci, byl odsouzen v nepřítomnosti, Pártlové byl vyměřen trest v délce deseti let odnětí svobody, který si odseděla v nápravně výchovném ústavu (NVÚ) v Pardubicích. Nakonec ji byl trest za slušné chování zmírněn, a to z deseti let na sedm.³⁸⁵

Vězení

Pártlová nastoupila do NVÚ v Pardubicích dne 29. srpna 1974. Přestože se Pártlová nacházela ve vězení, byla stále StB kontrolována a hlídána. Jednak ji byly kontrolovány dopisy, které si psala se svým manželem. Tohoto si pravděpodobně byla Pártlová vědoma, a proto se snažila navázat kontakt s manželem přes spoluvězenkyni,

³⁸³ Osobní archiv Petra Pártla, Rozsudek od Nejvyššího soudu České socialistické republiky, Praha 29. 8. 1974. s. 8-10.

³⁸⁴ Interview s Petrem Pártlem, Liberec, 18. 5. 2019.

³⁸⁵ Osobní archiv Petra Pártla, Rozsudek od Nejvyššího soudu České socialistické republiky, Praha 29. 8. 1974. s. 13-14.

kteřá měla být propuštěna, a kteřá měla příbuzné v NSR.³⁸⁶ Konkrétně se jednalo i jistou Blanku, kteřou Pártlová považovala za svou přítelkyni.³⁸⁷ Paradoxem je, že právě Blanka působila jako tajný spolupracovník (TS), kteřého StB získala, aby navázala kontakty s Pártlovou. Mezi informace, kteřé TS Blanka StB předala, bylo například to, že ji Pártlová přemlouvala, aby se vystěhovala za rodiče do NSR, dále také to, že chtěla od TS Blanky adresu rodičů, prý aby jim mohla napsat, jak na ní byla TS Blanka hodná. TS Blanka dostala od StB instrukce, že ji tuto adresu nemá dávat, ale že jí může naznačit, že by bylo možné zprostředkovat setkání Pártlové s Pártlem skřze její rodiče.³⁸⁸

StB dala TS Blance jasné pokyny, jak má s Pártlovou navázat vztah. Měla se s ní skamarádit, tak aby Pártlová byla přesvědčena, že se jedná o opravdové přátelství a neměla žádné podezření. Dále se měla s Pártlovou dohodnout na tom, že jejich styk zůstane na veřejnosti utajen a zařídít to, aby se z nich staly kamarádky ještě před tím, než TS Blanka opustí NVÚ. Hlavním úkolem pro TS Blanku bylo přesvědčit Pártlovou, aby ji využila k navázání kontaktu s Pártlem. Podle záznamů byla TS Blanka v jednu chvíli v podezření, že spolupracuje s orgány NVÚ, ale poté co se jí začali stranit vychovatelé a přestala dostávat odměny, bylo toto podezření u ostatních zavrhnuto.³⁸⁹

Mezi další kroky StB vůči Pártlové bylo i její zařazení do zvláštní pracovní skupiny odsouzených, kteřá byla izolovaná od ostatních spoluvězenkyň. Důvodem tohoto zařazení byly obavy z toho, aby Pártlová negativně neovlivnila další spoluvězenkyně. Dalším opatřením bylo i to, že její rodina a známí byli intenzivně sledováni StB.³⁹⁰

Pártl se ze zahraničí stále snažil Pártlové pomoci. Jednak se snažil její případ v zahraničí zpopularizovat, a jednak se také obrátil na organizaci Amnesty International³⁹¹ v NSR, kteřá se zaměřovala na právní, morální a materiální pomoc

³⁸⁶ ABS, Svazek OB1766MV podsvazek č.3.

³⁸⁷ JANDOURKOVÁ, Romana. *Autobiografie politického vězně*. Praha, 2000. Univerzita Karlova v Praze. Fakulta sociálních věd. Bakalářská práce. s. 10.

³⁸⁸ ABS, Svazek OB1766MV podsvazek č.3.

³⁸⁹ ABS, Svazek OB1766MV podsvazek č.3.

³⁹⁰ ABS, Svazek OB1766MV podsvazek č.3.

³⁹¹ Amnesty International byla založena v květnu 1961 ve Velké Británii. Hlavním organizátorem byl britský právník Peter Benenson, kteřý chtěl upozornit na politické vězně ve světě. Mezi základní principy Amnesty International patřilo prosadit dodržování Všeobecné deklarace lidských práv, kteřá byla vydána v prosinci 1948 v zemích, kteřé se zavázaly k jejímu dodržování. Dále usilovala o propuštění vězňů, kteři

lidem, kteří byli neprávem obvinění. V lednu 1975 organizace Amnesty International kontaktovala Pártlovou prostřednictvím dopisu, ve kterém ji nabízela pomoc. StB o této pomoci od Amnesty International měla informace, které získala především ze zadržené korespondence mezi Pártlem a Pártlovou. O tom, zda Pártlová této pomoci využila, jsem bohužel nezískala informace. Podařilo se mi zjistit pouze to, že pomoci od Amnesty International do jisté míry využil Zdeněk Reitz, respektive tato organizace posílala jeho manželce peníze jako finanční podporu v době, kdy zůstala sama bez manžela, který byl ve vězení. Reitzová se však této pomoci obávala a sama to šla nahlásit na StB a poté poslané peníze vracela zpátky již zmíněné organizaci.³⁹²

Během pobytu v NVÚ v Pardubicích bylo Pártlové povoleno několik návštěv. Jednou z nich byla návštěva syna Petra, dcery Zuzany a matky Pártlové, která proběhla v roce 1977. StB tuto návštěvu samozřejmě sledovala, ze spisů vyplývá, že rozhovor byl veden na téma možnosti dalšího odvolání. To pro StB nebylo žádným překvapením, protože již měla informace od TS Blanky, že v říjnu 1977 bude Pártlová žádat o podmíněčné propuštění.³⁹³

Ve stejném roce byl s Pártlovou proveden pohovor za přítomnosti kpt. Bečičky a vychovatelky NVÚ ohledně jejích stížností na nejvyšší orgány. Tento pohovor nebyl pro kpt. Bečičku a celou StB úspěšný, protože Pártlová i nadále trvala na obnovení soudu a dále psala stížnosti, ve kterých uváděla konkrétní příklady porušení zákona a upozorňovala na nepřesnosti při projednávání jejího případu.³⁹⁴

Pártlová v NVÚ také začala studovat trestní řád a více se zajímat o svá práva, která pak intenzivně vymáhala. Postupem času se stalo psaní odvolání a stížností na advokátní kanceláře pro Pártlovou prostředkem pro krácení času. Jak jsem již naznačila, Pártlová se více začala zajímat o svá práva, které si pak na pracovnících NVÚ vymáhala. Například když ji jeden poručík zařadil na úklid toalet, obrátila se Pártlová na majora, kde mu odcitovala ústavní řád, ve kterém se nacházeli výjimky pro určitý

byli zadržováni, omezováni či odsouzeni kvůli svému odlišnému politickému, náboženskému nebo jinému přesvědčení. Amnesty International se zapojovala i v Československu, do roku 1989 se angažovala u zhruba čtyř set československých občanů. Více viz PROKOP, Tomek. Amnesty International a Československo. [online]. [vid. 15. 07. 2019]. Dostupné z:

https://www.amnesty.cz/data/file/834-vons_tomek.pdf?version=1447074797.

³⁹² ABS, Svazek OB1766MV podsvazek č.3..

³⁹³ Tamtéž.

³⁹⁴ ABS, Svazek OB1766MV podsvazek č.3.

věk, do kterého Pártlová spadala. Situace nakonec dopadla tak, že major před Pártlovou poučil jistého poručíka o ústavním řádu. Pártlová svá práva uplatňovala tak usilovně, že si jí nakonec podařilo prosadit si to, aby v NVÚ vedla kroužek ručních prací.³⁹⁵

Pártlová v NVÚ pracovala, konkrétně vyráběla plomby. Jednou z nejhorších forem teroru byly normy na pracovišti, v případě Pártlové to znamenalo, že musela denně udělat 5 tisíc plomb, pokud byla prodloužena pracovní doba, tak ještě o 2 tisíce plomb více. Pártlová velmi bojovala za to, aby pracovní norma a pracovní doba nepřesahovaly povolenou hranici. Mzda Pártlové se zpočátku pohybovala okolo 700-800 Kč, ke konci pak okolo 900 Kč. Nakonec se Pártlové podařilo prosadit, že pracovní norma i s přesčasy byla 5 tisíc plomb, což odpovídalo ústavnímu řádu.³⁹⁶

Již jsem naznačila, Pártlová usilovala o obnovení soudního procesu a o podmíněčné propuštění. V roce 1978 začala dokonce držet protestní hladovku, jejíž hlavním cílem bylo, aby dostala odpověď od prezidenta Gustava Husáka, kterému napsala dopis, ve kterém si stěžovala na rozsudek Krajského soudu v Ústí nad Labem a na generální prokuraturu, která ji zamítla všechny stížnosti, které dosud podala. Mimo jiné byla Pártlové dne 17. března 1976 zamítnuta žádost o obnovu soudu. Pártlová prohlašovala mezi dalšími odsouzenými, že toto je její poslední možnost, jak dosáhnout svých požadavků, a že bude držet hladovku, dokud nedostane odpověď. Zhruba za 14 dní byla přemístěna na ošetřovnu, kde u ní došlo k úbytku váhy, a to konkrétně téměř pět kilogramů za týden. Z těchto důvodů byla Pártlová odvezena do centrální nemocnice v Praze na Pankráci. Lékař odhadl, že Pártlová stráví v nemocnici zhruba dva až tři týdny. O tom zda Pártlová dostala odpověď od prezidenta Husáka či nikoliv jsem nenašla žádné informace. Lze však soudit, že pokud by odpověď dostala, bylo by to pravděpodobně zamítnutí jejích požadavků, protože k obnovení soudního líčení nedošlo a podmíněčně propuštěná zatím také nebyla.³⁹⁷

Život po propuštění

³⁹⁵ JANDOURKOVÁ, Romana. *Autobiografie politického vězně*. Praha, 2000. Univerzita Karlova v Praze. Fakulta sociálních věd. Bakalářská práce. s. 11.

³⁹⁶ Tamtéž, . s. 13.

³⁹⁷ ABS, Svazek OB1766MV podsvazek č.3..

Pártlová byla podmíněčně propuštěna 23. října 1980 na zkušební dobu sedmi let. Celkem strávila Pártlová ve vězení sedm let. Její poslední den pobytu ve vězení byl spjat s nejrůznějšími rituály. Ze vzpomínek Pártlové vyplývá to, že jedním z rituálů mezi vězni byla i výměna zachovalých věcí za méně zachovalé. Pártlová tento rituál popsala takto: „*V úterý mi bylo oznámeno, že jdu domu. Pochopitelně moje věci byly zachovalé a tak se rozdávalo a vyměňovalo. Vzpomíná, že si musela držet sukni, měla roztrhané ponožky a hrozně velké boty, ale byla šťastná, protože šla domů*“.³⁹⁸

Po propuštění z NVÚ se Pártlová přestěhovala do Prahy, kde bydlela i její dcera Zuzana, o kterou se v době její nepřítomnosti starala matka Pártlové. Důvodem, proč odešla do Prahy, bylo to, že se v Liberci necítila dobře. Z rozhovoru se synem Pártlem vyplynulo, že jeho matka měla v Liberci neustále pocit, že ji každý odsuzuje, že si o ní lidé šuškají, a že o ní každý ví, že byla trestně stíhaná a vězněna v NVÚ v Pardubicích. Dalším důvodem bylo i to, že Pártlová měla neustále pocit, že ji StB sleduje na každém kroku.³⁹⁹

Pártlová po propuštění nenavazovala žádné kontakty s občany, žila v ústraní a nezapojovala se do žádných akcí, kterých by pak StB mohla využít v její neprospěch. Po propuštění nenastoupila do žádné práce, finanční podporu získávala od manžela, který ji posílal peníze z NSR. Ze zpráv StB vyplývá, že po propuštění Pártlové u ní nebyly zjištěny žádné poznatky o trestné činnosti, proto StB v roce 1985 uložila její svazek, který byl vedený pod názvem Danuše do archivu na dobu patnácti let.⁴⁰⁰

Pártlová velmi usilovala o to, aby ona a její dcera dostaly povolení k vystěhování do NSR. Tato žádost jim nakonec byla povolena a 1. prosince 1984 jim bylo schváleno vystěhovalectví za Pártlem do NSR. V roce 1985 byla Pártlová zařazena na Index nežádoucích osob po dobu deseti let. Syn Pártlové zůstal v ČSSR a o vystěhovalectví nežádal.⁴⁰¹ Důvodem tohoto jeho rozhodnutí bylo nejspíše to, že již byl ženatý a měl dvě dcery. S rodinou žil v bytě po rodičích v Liberci. Při rozhovoru s Petrem Pártlem jsem se ho ptala, proč si myslí, že jim právě tento byt nebyl zabaven, přestože byl psán na Eduarda Pártla, který se nelegálně nacházel v zahraničí a navíc byl

³⁹⁸ JANDOURKOVÁ, Romana. *Autobiografie politického vězně*. Praha, 2000. Univerzita Karlova v Praze. Fakulta sociálních věd. Bakalářská práce. s. 15.

³⁹⁹ Interview s Petrem Pártlem, Liberec, 18. 5. 2019.

⁴⁰⁰ ABS, Svazek OB1766MV podsvazek č.3..

⁴⁰¹ Tamtéž.

v nepřítomnosti odsouzen k patnácti letům vězení. Podle Pártla bylo hlavním důvodem to, že jejich byt byl poměrně malý, a tedy nedostačující, a navíc se v domě nacházely další byty, které byly mnohem větší a vhodnější. Pártlová žila v NSR až do manželovy smrti, poté se vrátila zpět do Prahy, kde žila až do své smrti v roce 2011. Po roce 1989 byla plně rehabilitována a byl jí vymazán trestní rejstřík.⁴⁰²

⁴⁰² Interview s Petrem Pártlem, Liberec, 18. 5. 2019.

Závěr

Státní bezpečnost představovala pro komunistický režim jednu z hlavních opor, která měla zajistit ochranu stability Komunistické strany v Československu. Ke splnění tohoto úkolu využívala Státní bezpečnost nejrůznějších metod, které by v demokratické společnosti byly považovány za protiprávní a trestné. Například pronásledování politických odpůrců, sledování, odposlouchávání či dokonce fyzické a psychické násilí. Tyto postupy byly uplatňovány na každého, kdo podle Státní bezpečnosti jakýmkoliv způsobem ohrožoval stabilitu komunistického režimu či jinak vystupoval proti Československé socialistické republice a jejím představitelům.

Takovéto chování Státní bezpečnosti vůči občanům Československa lze doložit na akci s krycím názvem Vedoucí. Tato akce byla vedena na liberecké obyvatele Danuši Pártlovou a Eduarda Pártla. Důvodem, proč se o ně StB tak zajímala, bylo to, že Eduard Pártl v roce 1967 nelegálně emigroval do Spolkové republiky Německo. To mělo pro celou jeho rodinu negativní důsledky. Dcera Zuzana se nedostala na gymnázium a manželka Danuše byla nucena opustit své zaměstnání úřednice v Československé státní pojišťovně. Celá rodina byla StB intenzivně sledována. Nakonec byla Danuše Pártlová obviněna z trestného činu podvracení republiky a vyzvědačství. Důvodem pro tato obvinění se staly především zakázané knihy, které Pártl své manželce posílal ze zahraničí a ta je poté dále půjčovala svým známým v Liberci. Dalším důkazem se staly i dopisy, ve kterých údajně Pártlová informovala svého manžela o hospodářské a politické situaci v ČSSR.

Psychický nátlak a sledování a pronásledování se nevyhnulo ani lidem, kteří přímo pracovali ve službách Státní bezpečnosti. Jako příklad lze uvést personální otřesy, které proběhly v StB v Liberci počátkem 70. let. Konkrétně se jednalo o Bohumila Vávru, Jaroslava Jirsáka, Jiřího Hýču a Aloise Řezníčka, kteří byli v letech 1969-1971 vyloučeni z KSČ a propuštěni ze Státní bezpečnosti v Liberci. K propuštění docházelo psychickým nátlakem, kdy byli tito příslušníci přeřazeni na jiné oddělení většinou do jiného města, které se nacházelo daleko od jejich rodiny. Na příkladu Řezníčka lze také

doložit to, že Státní bezpečnost měla o svých zaměstnancích dokonalý přehled a kontrolovala jim i ty nejosobnější stránky života jako byl například milostný život.

Diplomová práce se věnovala charakteristice činnosti Okresní správy Státní bezpečnosti v Liberci v době tzv. normalizace, konkrétně v letech 1968-1973. Z mnou provedené analýzy archivních pramenů uložených v Archivu bezpečnostních složek vyplynulo, že v popředí zájmu Státní bezpečnosti stáli reformní komunisté, vizóvi cizinci a zahraniční delegáti, dále pak nepřátelské rozvědky kapitalistických států, Němci a Židé, organizace vzniklé v období tzv. Pražského jara, konkrétně K-231 a Klub angažovaných nestraníků a inteligence, která se soustřeďovala především na Vysoké škole strojní a textilní a v Divadle F. X. Šaldy.

Mezi hlavní reformní komunisty, kteří byli v okrese Liberec sledováni, patřili bývalý předseda MěNV Jiří Moulis, tajemník MěNV Ladislav Prokeš, tajemník ideologického oddělení OV KSČ Václav Pavlovič, bývalý vedoucí tajemník OV KSČ v Jablonci nad Nisou Josef Dvořák a bývalý vedoucí tajemník OV KSČ v Liberci Ladislav Belda. Hlavním úkolem StB bylo zjistit, zda se tyto osoby setkávají, o čem se mezi sebou informují a zda u nich nedochází k aktivizaci či nějaké jiné protistátní činnosti. StB tyto osoby intenzivně sledovala a využívala jakýchkoliv příležitostí, k tomu, aby jim mohla ztížit život.

Klub angažovaných nestraníků a K-231 byly organizace, které vznikly v období tzv. Pražského jara a s nástupem tzv. normalizace byly zakázány. Výraznou osobou K-231 byl Josef Veverka, který byl v 50. letech několikrát vězněn. V období tzv. normalizace byl považován za nepohodlnou osobu a ze strany StB byl kontrolován až do své smrti. Hlavní úkol StB v této problematice spočíval v kontrole bývalých členů výše zmíněných organizací a zajistit, aby u nich nedocházelo k vzájemnému setkávání.

Podle poznatků StB byla Vysoká škola strojní a textilní a Divadlo F. X. Šaldy jednou z nejvíce zasažených oblastí reformního hnutí. Z těchto důvodů bylo v rámci stranických čistek vyloučeno několik zaměstnanců VŠST. Jednalo se například o prof. Cyril Hüschl, který byl děkanem fakulty strojní, Ing. Václava Hercíka, Zdeňka Kováře, který působil jako vedoucí katedry pístových strojů, Ing. František Matoušek, Ing. Václav Hynčica a Milan Žemlička a mnoho dalších. Odchod tolika zaměstnanců způsobil to, že fakulta nebylo schopné personálně pokrýt všechna uvolněná místa, proto

v této době došlo k slučování některých pracovišť a přijímání nových zaměstnanců, kteří však nebyli tak kvalitní po stránce odborové, ale vyhovovali po stránce politické.

Činnost liberecké StB jsem konkrétně doložila na případové studii s názvem „Akce Vedoucí“. Ta byla vedena především na Eduarda Pártla a Danuši Pártlovou. Eduard Pártl v roce 1967 emigroval a pobýval v Německé spolkové republice. Ze zahraničí své manželce posílal knihy a časopisy, které byly v Československu nelegální. Ta je poté rozšiřovala mezi svou rodinu a známé. Rovněž měla údajně Pártlová informovat svého manžela v dopisech o hospodářské a politické situaci v Československu. Z těchto důvodů byla Pártlová zatčena a Krajským soudem v Ústí nad Labem odsouzena za trestné činy pobuřování a rozvracení republiky na 10 let odnětí svobody. Proti rozhodnutí Krajského soudu podala odvolání k Nejvyššímu soudu v Praze, ten však její odvolání odmítl. Celkově byla Pártlová vězněna sedm a půl let. Pobyt ve vězení ji ovlivnil na celý život, a dalo by se konstatovat, že se jí již nepodařilo se do něho opět plnohodnotně zapojit.

Závěrem lze shrnout, že okresní organizace Státní bezpečnosti v Liberci v některých problematikách dosahovala úspěchů, např. u organizací KAN a K-231, ale v některých, např. v problematice reformních komunistů se jí tolik nedařilo a její práce byla stranickým aparátem hodnocena spíše negativně. Tato práce poskytuje obraz o činnosti liberecké O-StB a jejího personálního složení ve sledovaném období, který je však neúplný a v mnoha místech torzovitý. Jedná se o první sondu, která zároveň nabízí řadu možností dalšího výzkumu.

Seznam použitých pramenů a literatury

Prameny

- Archiv bezpečnostních složek, Praha.
- Osobní archiv Petra Pártla, Liberec.
- ŠTROUGAL, Lubomír. *Paměti a úvahy*. Praha: EPOCH, 2009. ISBN: 978-80-7425-026-2.

Orální historie

- Rozhovor s Petrem Pártlem, 18. května 2019, Liberec.

Online zdroje

- www.aktualne.cz
- <http://www.kriminal-minkovice.wbs.cz/>
- <http://tuni.tul.cz>
- www.zakonyprolidi.cz

Filmové dokumenty

- *30 případů majora Zemana*. Štvanice [seriál], režie Jiří Sequens st., ČSR, 1978.
- *Probuzení 1968* [dokument], režie P.M. Michal. Spacium: Praha, 2008.
- ČT Tajemství Černého jezera, léto 1964 pod taktovkou StB. [online], [vid. 14. 7. 2019], dostupné z <https://ct24.ceskatelevize.cz/domaci/1028927-tajemstvi-cerneho-jezera-leto-1964-pod-taktovkou-stb>.
- HÁDKOVÁ, Jana. *Liberecká svědectví a jiné osudy* [krátký film], režie Jana Hádková. Spacium: Praha, 2008.

Literatura

- BAŠTA, Jiří: Kontrarozvědná činnost StB proti vnějšímu nepříteli v diplomových pracích absolventů VŠ SNB. In: TÁBORSKÝ, J. (ed.): *Securitas Imperii 9*. Sborník k problematice zahraničních vztahů čs. komunistického režimu. Praha 2002. ISBN: 80-902885-5-3.
- BROŽOVÁ, Magdalena. *Životní osud politického vězně Jana Hejátka*. Liberec 2018. Technická univerzita v Liberci. Fakulta přírodovědně-humanitní a pedagogická, Katedra historie. Diplomová práce.

- FILOVÁ, Lenka. *Českoslovenští emigranti v Bonnu v 80. letech 20. století*. Liberec 2019. Technická univerzita v Liberci. Fakulta přírodovědně-humanitní a pedagogická, Katedra historie. Diplomová práce.
- GOLKA, Petr; VILD, Jaroslav. *Technická univerzita v Liberci- 50 let 1953-2003*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2003. ISBN: 80-7083-695-4.
- GULA, Marián: Vývoj typů spolupracovníků kontrarozvědky StB ve směrnicích pro agenturní práci. In: TÁČEK, P. (ed.): *Securitas Imperii 1*. Sborník k problematice bezpečnostních služeb. Praha 1994. [online], [cit. 28.2. 2019]. Dostupné z: <http://www.cibulka.com/stblast/gula.html>.
- HOPPE, Jiří. *Opozice '68. Sociální demokracie, KAN a K-231 v období Pražského jara*. Praha: Prostor, 2009. ISBN: 978-80-7260-216-2.
- HRDINOVÁ, Radmila. *Divadlo F. X. Šaldy 1883-2013; 130 let divadla*. Liberec: Divadlo F. X. Šaldy, 2013.
- JANDOURKOVÁ, Romana. *Autobiografie politického vězně*. Praha, 2000. Univerzita Karlova v Praze. Fakulta sociálních věd. Bakalářská práce.
- KAPLAN, Karel. *Nebezpečná bezpečnost 1948-1956*. Brno: Doplněk, 1999. ISBN: 80-7239-024-4.
- KARPAŠ, Roman a kol. *Kniha o Liberci*. 1. vyd. Liberec: Dialog, 2004. ISBN: 80-86761-13-4.
- KOUDELKA, František; SUK, Jiří. *Ministerstvo vnitra a bezpečnostní aparát v období Pražského jara (leden-srpen 1968)*. Brno: Doplněk, 1996. ISBN: 80-85765-71-3.
- KOUTEK, Ondřej. *Akce Pavouk*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny, 2017. [online], [cit. 25. 5. 2019]. Dostupné na: https://www.ustrcr.cz/wpcontent/uploads/2017/08/PD_1_17_s40-54.pdf5.
- KOUTEK, Ondřej. *Akce Asanace*. In. *Securitas Imperii*. 13. Vyd.1. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, 2006. ISBN: 80-86621-22-7.
- KŘÍČEK, Václav; TROJANOVÁ, Kateřina. *Malé dějiny knihovny*. Pamětní spis. Liberec: Státní vědecká knihovna v Liberci, 1994. ISBN: 80-85874-00-8.
- LHOTOVÁ, Markéta a kol. *Liberec*, 1.vyd. Praha: NLN, 2017. ISBN: 978-80-7422-483.
- LHOTOVÁ, Markéta; MOHR, Jan. *Liberec 1968*. Liberec: Severočeské muzeum, 2008. ISBN: 978-80-903595-7-4.
- MAŇÁK, Jiří. *Od ústupu k porážce, od omezování k likvidaci: postup "normalizace" a jeho vyvrcholení v "očistě" liberecké okresní organizace Komunistické strany Československa*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2011. ISBN: 978-80-7285-144-7.

- MAŇÁK, Jiří. *Čistky v Komunistické straně Československa 1969-1970*. Praha : Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 1997. (Sešity Ústavu pro soudobé dějiny AV ČR. 28.) ISBN:80-85270-59-5.
- PAŽOUT, Jaroslav. „*Chceme světlo, chceme studovat*“. *Demonstrace studentů z vysokoškolských kolejí v Praze na Strahově 31. Října 1967*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2008. [online], [vid. 15. 7. 2019], dostupné z: <https://www.ustrcr.cz/data/pdf/pamet-dejiny/0801-4-13.pdf>.
- PORTMANN, Kateřina. „Jednou Němec, vždycky Němec“ Německy mluvící obyvatelstvo v Československu po druhé světové válce. In: “*Nechtění*“ *spoluobčané: skupiny obyvatel perzekvovaných či marginalizovaných z politických, národnostních, náboženských i jiných důvodů v letech 1945-1989*. Editor Jaroslav PAŽOUT, editor Kateřina PORTMANN. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2018. ISBN 978-80-88292-06-7.
- PORTMANN, Kateřina a kol. *Liberec*, 1.vyd. Praha: NLN, 2017. ISBN: 978-80-7422-483.
- RYCHLÍK, Jan. Kdo patřil a kdo nepatřil do československého (pracujícího) lidu. In. “*Nechtění*“ *spoluobčané: skupiny obyvatel perzekvovaných či marginalizovaných z politických, národnostních, náboženských i jiných důvodů v letech 1945-1989*. Editor Jaroslav PAŽOUT, editor Kateřina PORTMANN. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2018. ISBN 978-80-88292-06-7.
- ŠVEC, Jakub. *Státní bezpečnost na okrese Svitavy v 60. a 70. letech. Pohled do činnosti a struktury tajné politické policie na úrovni okresu* [online]. Brno, 2011 [cit. 2019-04-28]. Available from: <<https://theses.cz/id/valc5k/>>. Bachelor's thesis. Masaryk University, Faculty of Arts. Thesis supervisor Mgr. Jiří Němec, Ph.D.).
- TOMEK, Prokop. *Okres na Východě 1960-1989. Občané a nejnižší články Státní bezpečnosti na příkladu okresu Havlíčkův Brod*. Praha: Vyšehrad, 2008. ISBN: 978-80-7021-944-7.
- TOMEK, Prokop. *Život a doba ministra Rudolfa Baráka*. Praha: Vyšehrad. 2009. ISBN: 978-80-7021-982-9.
- TOMEK, Prokop. *Amnesty International a Československo*. [online]. [vid. 15. 07. 2019]. Dostupné z: https://www.amnesty.cz/data/file/834-vons_tomek.pdf?version=1447074797.

- VANĚK, Miroslav; MÜCKE, Pavel; PELIKÁNOVÁ, Hana. *Naslouchat hlasům paměti: teoretické a praktické aspekty orální historie*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2007. ISBN: 978-80-7285-089-1.
- VOHLÍDALOVÁ, Věra. *Na houpačce nejen s knihovnou*. Liberec: Nakladatelství Bor, 2007. ISBN: 80-86807-48-5.

Seznam příloh

Příloha č. 1: Tabulka identifikovaných příslušníků O-StB v Liberci

Přílohy

Jméno a Příjmení	Datum narození	Vstup do KSČ	Vstup do služeb MV
Vít Hyka	3. srpna 1919	27. listopadu 1945	12. června 1945
Jindřich Vaníček	20. ledna 1924	1. července 1945	23. dubna 1950
Bohumil Vávra	27. května 1926	25. srpna 1953	6. srpna 1950
Rudolf Zdražil	24. března 1924	1. května 1947	18. srpna 1949
Josef Žádník	22. června 1922	14. července 1945	27. března 1950
Karel Kopřiva	9. února 1934	18. října 1973	1. února 1969
František Stehlík	6. ledna 1923	5. května 1946	1. června 1956
Jiří Šverma	28. května 1945	31. ledna 1974	1. prosince 1968
Josef Trojan	18. března 1930	27. dubna 1954	1. dubna 1950
Jaromír Čemus	23. října 1920	10. října 1947	19. května 1945
Jan Jirůšek	25. dubna 1941	25. března 1962	1. prosince 1969
Jaroslav Fialka	7. ledna 1924	22. listopadu 1948	15. března 1951
Jiří Hýča	26. března 1928	15. února 1946	4. října 1949
Josef Chlum	9. prosince 1919	4. června 1945	3. srpna 1945
Jaroslav Jirsák	6. května 1922	12. května 1947	1. dubna 1950
Ladislav Koucký	2. října 1931	23. března 1948	1. března 1956
Alois Řezníček	12. června 1931	14. února 1948	3. května 1955
Josef Schaufhauser	8. ledna 1923	24. dubna 1947	1. srpna 1950
Jiří Uhlíř	9. ledna 1943	24. října 1967	1. října 1971

Příloha č.1 : Tabulka identifikovaných příslušníků O-StB v Liberci